

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**SDÜ ÖĞRENCİLERİNİN SİGARA TÜKETİM
ALİŞKANLIKLARININ BELİRLEYİCİLERİ VE 5727 SAYILI
DUMANSIZ HAVA SAHASI KANUNU’NUN ETKİLERİ**

**Seçil ÖKTEN
1530202012**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Selim Adem HATIRLI**

ISPARTA – 2019

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Seçil ÖKTEN
Anabilim Dalı	İKTİSAT
Tez Başlığı	SDÜ ÖĞRENCİLERİNİN SİGARA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARININ BELİRLEYİCİLERİ VE DUMANSIZ HAVA SAHASI KANUNU'NUN ETKİLERİ (5727)
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	SDÜ ÖĞRENCİLERİNİN SİGARA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARININ BELİRLEYİCİLERİ VE 5727 SAYILI DUMANSIZ HAVA SAHASI KANUNU'NUN ETKİLERİ

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 01/08/2019 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

☒ OY BİRLİĞİ

☐ OY ÇOKLUĞU²

ile aşağıdaki kararı almıştır.

- ☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ**³ kararlaştırılmıştır.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin **REDDEDİLMESİ**⁴ kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	Kabul/Ret	İmza
Danışman	Prof. Dr. Selim Adem HATIRLI	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Nurdan KUŞAT	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	

¹Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

YÖK LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 9-(8) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde düzeltmeleri yapılan tezi aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da başarısız bulunarak tezi kabul edilmeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir.

⁴Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

Bu form bilgisayar ortamında doldurulacaktır.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “SDU Öğrencilerinin Sigara Tüketim Alışkanlıklarının Belirleyicileri Ve 5727 Sayılı Dumansız Hava Sahası Kanunu'nun Etkileri” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Sevil ÖKTEN
01.08.2019

(ÖKTEN, Seçil, *SDÜ Öğrencilerinin Sigara Tüketim Alışkanlıklarının Belirleyicileri ve 5727 Sayılı Dumansız Hava Sahası Kanunu'nun Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2019)

ÖZET

Sigara kullanımı yıllardır tüm dünyada yer alan risk faktörlerinin en önemlisidir. Türkiye 1996 yılında 4207 Sayılı Kanun ile toplu yerlerde sigara kullanımı kısıtlanmıştır. Sonrasında daha etkin yasalara ihtiyacı duyulmuş ve 2008 yılında kanunda yapılan değişiklikler ile tüm kapalı alanlarda sigara kullanımı yasaklanarak “Dumansız Hava Sahası” kampanyası başlatılmıştır.

Çocuklar ve gençler günümüzde tütün endüstrisinin hedef kitlesindedir. Ülkemiz de sahip olduğu genç nüfusu ile hedef konumundadır. Küresel Yetişkin Tütün Araştırma verilerine göre ülkemizde tütün kullanım oranı %27,1 ve 18 yaşından önce sigaraya başlama oranı %59; ortalama başlama yaşının 17 olduğu görülmüştür. Sigarayı bırakma oranı %27,2 ve 45 yaşından sonra bırakma oranlarında hızlı bir artış görülmektedir. Gençlerde bu oran %10'un altındadır. Bu veriler, sigaraya çoğunlukla üniversite ve öncesi dönemde başladığını belirtmektedir. Bu dönemlerde sigaraya başlamayı kolaylaştıran unsurlar ve nedenleri ile bırakma davranışlarını tanımak engelleri belirlemek de yol gösterici olacaktır.

Amacımız, öğrencilerin yeni tütün yasası ile ilgili bilgi seviyesi ölçmek, yasa hakkındaki görüşleri ve bu görüşlerini etkileyen faktörleri belirleyerek destek oranını araştırmak ve sigara kanununun etkilerinin ölçmektir. Bu amaçla Logit modeli kullanılmış ve SDÜ öğrencilerinden oluşan 660 kişiye yapılan anketlerden elde edilen veriler analiz edilerek model tahmin edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, modele dahil edilen değişkenlerin tamamının beklenen işarete sahip olduğu ve öğrencinin devam ettiği program, konaklanan yer ile gelir değişkenleri dışındaki değişkenlerin tamamının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, sigaraya başlamada en önemli etkenin stres ve sigarayı bırakma sebeplerinde ise sigaranın zararlarına daha fazla maruz kalmamak öne çıkmaktadır. 5727 Sayılı Kanun'dan sonra öğrencilerin %12'si sigara kullanımını azaltmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tütün Yasası, Tütün Kontrol Çerçeve Sözleşmesi (TKÇS), Sigara, Tütün, Önleme ve Kontrol.

(OKTEN, Secil, *Determinants of Smoking Habits of SDU Students and Effects of Smoke Free Zone Law Number 5727*, Master's Thesis, Isparta, 2019)

ABSTRACT

Smoking has been one of the most important risk factors all around the world for many years. Smoking was restricted in public places in 1996 with Law Number 4207. Then, more effective laws were needed and "Smoke Free Zone" campaign was started by prohibiting smoking in all indoor spaces with amendments of law in 2008.

Children and young people are now the target group of tobacco industry. Our country is also a target with its young population. According to Global Adult Tobacco Research data, it has been seen that rate of tobacco use in our country is 27,1% and rate of starting age of smoking before 18 is 59%, mean starting age is 17. Smoking cessation rate is 27,2% and there is a rapid increase in smoking cessation rates after the age of 45. For young people, this rate is below 10%. These data indicate that people start smoking mostly during university years and during the period before it. Recognition of the factors that make starting smoking easier in these periods and its reasons and quitting behaviors will be a guide for identifying the obstacles.

Our aim is to measure students' knowledge level related to new tobacco law, to investigate support rate by determining their opinions about the law and the factors affecting their opinions and to measure effects of smoking law. Logit model has been used for this purpose and model has been estimated by analyzing data obtained from questionnaires made to 660 students consisting of SDU student. According to analysis results, it has been found that all variables included in the model have the sign which is expected and all variables outside of the program which is attended by the student, accommodation and income variables are statistically significant. In addition, the most important factor for starting smoking is stress and the prominent reason for smoking cessation is avoiding to be exposed to the harms of smoking any more. 12% of students reduced smoking after Law Number 5727.

Key Words: Tobacco Law, Framework Convention on Tobacco Control (FCTC), Cigarette, Tobacco, Prevention and Control.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
TEŞEKKÜR	x

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR ÇALIŞMASI

2.1. ULUSAL LİTERATÜR	5
2.2. ULUSLARARASI LİTERATÜR.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SİGARA KULLANIMI.....

27

3.1. DÜNYADA SİGARA KULLANIMI	27
3.1.1. Küresel Tütün Kontrol Politikaları	30
3.1.2. DSÖ MPOWER Paketi	34
3.1.2.1. Tütün Kullanımı ve Koruyucu Politikaların İzlenmesi (M).....	35
3.1.2.2. İnsanların Tütün Dumanından Korunması (P).....	36
3.1.2.3. Tütün Kullanımının Bırakılmasında Destek Sağlanması (O)	37
3.1.2.4. Tütünün Zararları Konusunda İnsanların Uyarılması (W).....	37
3.1.2.5. Tütün Ürünlerinin Reklam, Tanıtım Ve Sponsorluğunun Yasaklanması Konusundaki Yasaların Güçlendirilmesi (E)	38
3.1.2.6. Tütün Üzerindeki Vergilerin Artırılması (R)	38
3.2. TÜRKİYE'DE SİGARA KULLANIMI	39
3.2.1. Türkiye'de Tütün Kontrol Programı	40
3.2.1.1. 1996 Yılında İlk Tütün Karşıtı Yasa Ve Sivil Toplum Kuruluşları.....	42
3.2.1.2. 2002 Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu'nun Kurulması	44
3.2.1.3. 2004 Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin Onaylanması	45
3.2.1.4. Ulusal Tütün Kontrol Programı Ve Eylem Planı, 2006-2010.....	46
3.2.1.5. 4207 Sayılı Kanun'un 5727 Sayılı Kanun ile Değiştirilmesi.....	47
3.2.1.6. Ulusal Tütün Kontrol Programı Ve Eylem Planı, 2018-2023.....	50
3.2.2. Fiyat Ve Vergi Politikası	53
3.2.3. Pasif Sigara Dumanı Maruziyeti.....	57
3.2.4. Çevresel Ve Ekonomik Etkileri	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 MATERYAL	59
4.1.1. Evren Ve Örneklem	59
4.1.2 Metot.....	62
4.2. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	65
4.2.1. Betimsel Bulgular	69
4.2.2. Likert Tipi Yargılar.....	75
4.2.3. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi.....	83
SONUÇ VE ÖNERİLER	87
KAYNAKÇA	90
ÖZ GEÇMİŞ	98

KISALTMALAR

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

FCTC : Framework Convention on Tobacco Control

KGTA : Küresel Gençlik Tütün Araştırması

KYTA : Küresel Yetişkin Tütün Araştırması

ÖTV : Özel Tüketim Vergisi

SDÜ : Süleyman Demirel Üniversitesi

TKÇS : Tütün Kontrol Çerçeve Sözleşmesi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. SDÜ Kampüsünde Lisans ve Önlisans Eğitimi Gören Öğrencilerin Fakültelere ve MYO'ya Göre Dağılımı	60
Tablo 4.2. SDÜ Kampüsünde Lisans ve Ön lisans Eğitimi Gören Öğrencilerin Tabakalara Göre Dağılımı	61
Tablo 4.3. SDÜ Öğrencilerinin Evrenin ve Örneklemin Tabakalara Göre Dağılımı	62
Tablo 4.4. Değişkenlerin Tanımlaması Ve Kodları.....	64
Tablo 4.5. İncelenen Öğrencilerin Sigara Kullanma Gruplarına Göre Dağılımı ve Yaş Ortalaması (%)	65
Tablo 4.6. Öğrencilerin Sigara Kullanma Durumu (%)	66
Tablo 4.7. Erkek ve Kadın Öğrencilerin Sigara Kullanma Durumu (%)	66
Tablo 4.8. Modelin Tahmin Sonuçları	67
Tablo 4.9. Cinsiyet, Program Ve Sınıflara Göre Sigara Kullanım Durumu (%).....	70
Tablo 4.10. Fakültelere Göre Sigara Kullanım Durumu (%)	70
Tablo 4.11. Çoğunlukla İkamet Ettiği Yer, Konakladığı Yer ve Konaklanılan Yerde Sigara Kullanımına Göre Sigara Kullanım Durumu (%)	72
Tablo 4.12. Ailesinin Eğitim Durumuna Göre Sigara Kullanım Durumu (%).....	73
Tablo 4. 13. Öğrencinin Çalışma Durumu ve Aylık Ortalama Gelirine Göre Sigara Kullanım Durumu (%)	74
Tablo 4. 14. Öğrencinin Aile içinde Sigara İçen Bireylere Göre Sigara Kullanım Durumu (%).....	74
Tablo 4. 15. Öğrencilerin Yasaya İlişkin Görüşleri	76
Tablo 4. 16. Öğrencilerin Sigara Kullanımına İlişkin Tutumları	77
Tablo 4. 17. Sigara İçmeyen Öğrencilerin Pasif İçici Olma Nedeniyle İlgili Görüşler.....	78
Tablo 4.18. Sigarayı Bırakmış Olan Öğrencilerin Bırakma Sebeplerine İlişkin Görüşleri	78
Tablo 4. 19. Sigarayı Kullanan Öğrencilerin Temel Özellikleri	79
Tablo 4. 20. 5727 Sayılı Kanun'un Sigara Kullanımına Etkisi ve Sigara Kullanan Öğrencilerin Sigara Bırakma Konusunda Düşünceleri	79
Tablo 4. 21. Sigara Kullanım Ve Harcama Durumları.....	80
Tablo 4. 22. Sigara Fiyatları Karşısındaki Tutumları	81
Tablo 4. 23. Sigara Kullanan Öğrencilerin Sigaraya Başlama Nedenlerine İlişkin Görüşleri ...	81
Tablo 4.24. Sigara Kullanımı Bırakma Veya Azaltma Konusunda Görüşleri	82
Tablo 4.25. Mevcut Sigara Kanununun Sigara Kullanımı Üzerindeki Etkisi	83
Tablo 4.26. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi	84
Tablo 4.27. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi Sorularına Göre Sonuçlar (%).....	85
Tablo 4.28. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi Sonucu (%)	86

TEŞEKKÜR

Annem ve babam hayatım boyunca iyi bir insan olmam konusunda yol gösterici olmuştur. Çıktığım bu yolda da her zaman iyi insanlarla karşılaştığımı düşünmekteyim.

Bu zorlu süreçte beni cesaretlendiren, bilgi ve tecrübeleri ile daima yol gösterici olan, desteğini her zaman hissettiğim, insani ve akademik olarak örnek aldığım ve en önemlisi tanımış olmaktan mutluluk duyduğum değerli tez danışmanım Prof. Dr. Selim Adem HATIRLI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezi tamamlarken başvurduğum kaynakları oluşturan bilim insanlarına, ders veren hocalarıma, tez jürisinde bulunan hocalarıma çok teşekkür ederim.

Çalışmamızın uygulama kısmına katılarak verilerin oluşmasını sağlayan Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerine teşekkürü borç bilirim.

Teşekkürlerimin en büyüğünü ise bu günlere gelmemde emeği olan, her konuda bana güvenen, en zorlu zamanlarımda bile iyi hissetmemi sağlayan, en büyük mutluluk sebebim olan aileme sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Tütün, diğer ürünlerden farklı olarak, önerilen şekilde kullanıldığında tüketicisine zarar vererek ölümüne sebep olabilen yasal bir üründür. Sadece kullanıcılarına değil dumanını solumak zorunda kalan herkese zarar vermektedir. Bununla birlikte dünyada ve Türkiye’de tütün kullanımı oldukça yaygındır. Kullanıcıları arasında talebin oldukça yaygın olmasının farklı sebepleri bulunmaktadır. En önemli birkaç faktör fiyatının ucuzluğu, bağımlılık yapıcı etkisi, yaygın ve saldırgan pazarlama teknikleri, sigara kullanımından doğacak tehlikeler hakkında bilgi yetersizliği ve sigara talebine karşı etkin politikaların olmayışı sayılabilmektedir. (DSÖ, 2008: 8)

Tütün kullanımından kaynaklanan ciddi sağlık problemleri uzun yıllar boyunca bilinmemiş ve tütün kullanımına olan talep artmaya devam etmiştir. Talep arttıkça buna bağlı olarak ölümlerde de artış yaşanmıştır. Günümüzde de en önemli ölüm sebeplerine bakıldığında ilk sırada tütün kullanımı yer almaktadır (DSÖ, 2008: 8).

Dünyada her yıl 5 milyondan fazla insanın, tütün kullanımından doğan hastalıklar nedeniyle yaşamları sona ermektedir. Bu da her gün 14 bin kişinin, her 8 saniyede ise bir kişinin hayatını kaybetmesi anlamına gelmektedir. Türkiye açısından ise her yıl en az 100 bin kişi hayatını tütüne bağlı problemler nedeniyle kaybettikleri sonucuna ulaştırmaktadır (Başol ve Can, 2015:).

Bütün dünyada sigara ve diğer tütün mamullerinin kullanımı ve üretimindeki artış, ülkeler üzerinde ciddi yükler getirmektedir. Sigara kullanımının ve sigara dumanına maruz kalmanın ölüme, hastalıklara ve sakatlıklara neden olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte yüksek düzeyde bağımlılık yapan tütün ürünlerinin farmakolojik olarak aktif, zehirli ve kanserojen olduğu da bilimsel bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergüder, 2008: 7).

1930-1940 yılları arasında tütün kullanımı insanlar arasında teşvik edilirken, tütün kullanımından doğan sağlık problemlerinin bilinmesi üzerine, dünyada tütün kullanımına yönelik mücadele girişimi yaklaşık 10 yıl sonra önem kazanmaya başlamıştır (Gayhan vd; 2013: 9).

Tütün Kontrolü bir nüfusun tütün kullanımını ve tütün dumanına maruz kalmasını engelleyerek sağlığı iyileştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan bir takım arz, talep ve zarar azaltma stratejilerinden oluşmaktadır (Karlıkaya vd, 2006 : 51)

Sigara ve tütün kullanımının doğrudan ve dolaylı maliyetleri olduğu gibi öncelikli olarak halkın sağlığını ciddi oranda tehdit etmesi devletleri tütün kontrolü konusunda mücadele ve müdahale etmeye zorlamıştır. Tütün kullanımının sınırlandırılması, tütün alışkanlıkları ile mücadele ve halkın bilgilendirilmesi devletlerin bu konuda ürettiği politikaların başlıca noktalarıdır. Devletler tütün kontrolü için belirli sağlık harcamaları yapmaktadır. Çoğu ülke tütün kullanımının neden olduğu maliyetleri ve tütün kullanımını azaltmak için bu ürünler üzerinden yüksek oranda dolaylı vergi almaktadır. Böylece tütün ürünlerinin vergi hasılatını arttırıcı bir etkisi de söz konusudur (Başol ve Can, 2015: 1-2).

Tütünle mücadele politikası toplumların sağlığının korunması ve geliştirilmesinde çok önemli bir basamaktır. Bu politikanın uygulanabilirliği, sadece mevzuat düzenlemelerinin tamamlanması, bir takım yasakların kamusal hayata geçirilmesi ve denetim mekanizmalarının gerçekleşmesi ile değil; toplumsal kabul ve onay ile desteklenmesiyle mümkündür. Toplumsal kabul ve onay için ise sağlık iletişimi vazgeçilmez olmaktadır. Medyada özellikle tütün kullanıma karşı yürütülen kampanyalar sigarayı bıraktırmaya, sigaraya başlama oranlarını düşürmeye, kullanmayan kişilerin ise zarar görmesini önlemeye yönelik desteği arttırma gibi etkileri bulunmaktadır (Çobaner, 2018: 814).

Tütün ürünlerinin kullanımı insanlar üzerinde ciddi sağlık problemlerine yol açmasının yanında çevre ve ekonomi üzerinde de ciddi olumsuz etkiler yaratmaktadır. Tüm bu küresel etkileri dikkate alındığında tütün ürünlerinin kontrol edilmesi ihtiyacı

ortaya çıkmıştır. Tütün kullanımına yönelik ülkeler farklı önlemlerle tütün kontrolü yöntemleri uygulamışlardır (Bilir, 2009: 32).

Dünyada tütün kullanımına karşı ilk adım DSÖ tarafından 2003 yılında Tütün Kontrol Çerçeve Sözleşmesi (TKÇS) ile atılmıştır. Çerçeve sözleşmesi uluslar arası bir yasa niteliğinde olan ortak bir antlaşmadır (DSÖ, 2008: 8).

Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi, 28 Nisan 2004'te ülkemiz tarafından imzalanarak 30 Kasım 2004 tarihli ve 25656 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Böylece Türkiye sözleşmeyi imzalayan 43. ülke olmuştur. Günümüzde dünya nüfusunun % 90'ından fazlasının yaşadığı 181 ülke sözleşmeye taraf konumdadır (Eylem Planı: 2018: 3).

Tütün kullanımının tüm dünyada önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmesi ve tütün ticaretinde yasadışı imalat, kaçakçılık vb. konularda uluslararası iş birliğinin gereksinimi bu sözleşmenin uluslararası gerekliliğinin en önemli sebeplerini oluşturmaktadır (Gayhan vd, 2013: 9).

Sigara karşıtı müdahalede, bu düzeyde bir maliyet ile kazanılmış sağlıklı yaşam ve sigaranın neden olduğu yüksek mali kayıplar göz önünde bulundurulduğunda, sigara karşıtı tüm müdahalelerin uygulanmasının geliştirilerek devam edilmesi gerektiği çok açıktır (Ünal, 2017: 3). Her ne kadar sigara kullanımına karşı mücadele etmek için çeşitli programlar ve stratejiler bulunsa da, sigara kullanımı hala dünyada önlenebilir ölüm nedenlerinin başında yer almaktadır. Aynı eğilim Türkiye'de de hüküm sürmektedir. Sigara kullanımı hem toplum hem de tüm dünyadaki bireyler için çevresel, sosyal ve ekonomik maliyetler yaratmaktadır (Önder vd, 2016: 524).

Sigara kullanımının insan sağlığı üzerine olumsuz etkileri ve ülkelerin mücadele politikaları dikkate alındığında, bireylerin sigara tüketme alışkanlıklarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve buna bağlı politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sigara kullanım yaşı giderek azalmakta ve gençler arasında hızla yayılmaktadır. Sigara kullananlar arasında 18

yaşından önce başlama oranı %59 ve ortalama başlama yaşı 17 olduğu görülmüştür. Sigarayı bırakma oranı Türkiye’de %27,2 ve yaşlara göre bırakma oranları ise 65 yaş üstü yaş grubunda en fazla olmuştur. 45 yaşından sonra bırakma oranlarında hızlı bir artış sergilenmektedir. Gençlerde ise bu oran %10’un altında seyretmektedir (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2014: 38-45).

Bu çalışmanın başlıca temel amaçları, Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) öğrencilerinin sigara kullanım alışkanlıklarını etkileyen faktörlerin ortaya konması ve ayrıca sigara kullanımının azaltılmasına yönelik çıkartılan kanunların etkisinin ölçülmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla, çalışmada kullanılan veriler öğrencilerle yapılan anket çalışmasından elde edilmiş ve elde edilen verilerden sigara tüketimini etkileyen faktörlerin etkisini ortaya koymak için geliştirilen ekonometrik model Logit yöntemi ile tahmin edilmiştir. Çalışma bulgularının üniversite öğrencilerinin sigara kullanım alışkanlığını ortaya koyarak, tütün ve tütün mamülleri kullanımına ilişkin çıkartılacak kanunların etkinliğini artırmak için geliştirilecek politikalara önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

Yapılmış olan “SDÜ Öğrencilerinin Sigara Tüketim Alışkanlıklarının Belirleyicileri ve Dumansız Hava Sahası Kanunu’nun (5727) Etkileri” isimli bu çalışma toplam 4 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tütün ve sigaradan genel olarak bahsedildikten sonra, ikinci bölümde sigara yasağına ilişkin daha önce yapılmış olan çalışmaların incelenmesi ile bölüm sonlandırılmıştır.

Üçüncü bölümde, dünyada ve Türkiye’de sigara kullanımı ve sigara yasağına ilişkin hukuki düzenlemeler ile sigara yasağına ilişkin duruma değinilerek bu konudaki çeşitli istatistiki bilgiler aktarılmıştır.

Son bölümde ise tezin amacı ve önemi, problem, sınırlılıklar, anket, yöntem ve araştırma sorularına değinilerek toplanmış olan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular tablolar eşliğinde yansıtılmıştır. Bu bulguların değerlendirmesi de sonuç bölümünde yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Uzun yıllardır en önemli halk sağlığı problemi olan sigaraya yönelik dünyada ve Türkiye’de birçok araştırma yapılmaktadır. Bu bölümde yıllar itibariyle ulusal ve uluslar arası literatürde yer alan çalışmalar konu edilmiştir.

2.1. ULUSAL LİTERATÜR

Kıran (2002) tarafından yürütülen ergenlerin akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre sigara içme davranışlarının incelendiği bu çalışmada, lise öğrencilerinin sigara içme davranışları araştırılmıştır. 10 farklı liseden 2. sınıfa giden 718 öğrenci (yaşları 15-17) üzerine uygulanan ‘akran baskısı ölçeği’ yazar tarafından geliştirilmiştir ve ergenlik döneminde bulunan gençlerin yaşadıkları akran baskısını ölçmeyi amaçlayan beş dereceli likert tipi bir ölçektir. Değişkenler arasında ilişkinin varlığını ve puanlar arasındaki farkları ölçmek için kullanılan Ki-Kare testinin sonucuna göre, ilk sigara içmeye başlamada da ergenlerin arkadaşlarının baskı yapmasının önemli bir etkisinin olduğu ileri sürülmüştür, yani akran baskısı düzeyi ile sigara içme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, ancak cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ergenlerde sigara içme davranışları ile akran baskısı arasındaki ilişki, okulların psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarında akran baskısını azaltıcı çalışmaları gerekli kıldığı vurgulanmıştır

Özerkmen (2004) tarafından gerçekleştirilen ergenlerde sigara içme davranışını etkileyen faktörlerin sosyolojik analizi konulu çalışmada, ergenlerin sigara kullanma alışkanlığını nasıl kazandıkları sosyolojik düzeyde temellendirmek amaçlanmıştır. Ankara’nın Yenimahalle ilçesinde yer alan ve farklı özelliklere sahip beş liseden toplam 310 öğrencinin örneklem olarak yer aldığı çalışmada grup tipi anket formunda önce ergenlerin demografik özellikleri, yaşamdan memnunluk dereceleri, geleceğe yönelik beklentileri ve sigara kullanma alışkanlıklarına yönelik 23 soru yer almaktadır.

Çalışmanın bulgularına göre lise son sınıftaki ergenlerin %29.1'inin sigara içtiği (%14 sık sık; %8.8 nadiren; %70.1 hiç) belirlenmiştir. “Stresli olduğum zaman rahatlama sağlar”(%20.3), “çevremdekilerin sigara içmesi”(%19.6) ergenlerin sigaraya başlamalarında en çok işaretledikleri nedenlerin başında gelirken, “enerji vererek uyanık kalmayı sağlar” (%3.1) seçeneğinin sigara içmeye başlamada en az etkili olduğu görülmüştür.

Dikmen (2005) çalışmasında Türkiye’de sigara tüketimi ve tüketimi etkileyen değişkenler üzerine bir model çalışması gerçekleştirmiştir. 1980 – 2003 dönemi için zaman serisi verileri esas alınarak Türkiye’de sigara tüketiminde etkili ve önemli sayılan değişkenler; 15 yaş ve üstü nüfus, Gayri safi milli hasıla (GSMH), şehir nüfusu olarak seçilmiştir. Bu değişkenler ile sigara tüketimi arasındaki ilişkinin tahmin edilmesinde kullanılan En Küçük Kareler (EKK) yönteminin sonuca göre, yapılan istatistiksel testler anlamlı bulunarak, Türkiye’de kentleşme oranının sigara tüketiminin azalmasında önemli derecede etki ettiği görülmüştür. 15 yaş ve üstü nüfus ve GSMH, sigara tüketimini artıran en önemli değişkenler olarak saptanmış ve modelde sigara tüketim alışkanlığını değiştirecek ekonomik ve yapısal değişimlerin bir kırılma noktasında olup olmadığı araştırılmıştır. Sonuç olarak sigara talep modelinin Türkiye için geçerli ve önemli sonuçlar veren bir model olduğu ortaya koyulmuştur.

Çolakoglu (2005) tarafından gerçekleştirilen beden eğitimi ve spor eğitimi veren okullardaki öğrencilerin sigara kullanma alışkanlıklarının incelendiği bu çalışmada beden eğitimi ve spor eğitimi veren 6 farklı okuldan 211 öğrenciye anket uygulanmış bu çalışmada beden eğitimi ve spor eğitimi veren 6 farklı okuldan 211 öğrenciye anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin %51.7’si 22–26 yaş gurubunda, %57.3’ü erkek, %32,2’si 2. sınıf öğrencisi ve %50.7’sinin sigara içmeye lisede başlamış, %68.7’sinin sigara içmeye başlamalarında “arkadaş” etkisi olmuş, %78,2’sinin sigarayı bırakma istekli olduğu saptanmıştır. Yapılan analizin sonucunda, sigara öğrencilerin istemediği ancak arkadaşlarının etkisiyle başladığı kötü bir alışkanlık olduğu belirtilmiştir. Özellikle orta öğretimde eğitimcilerin ve ailelerin sigara konusunda daha dikkatli ve duyarlı olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Tunçdemir (2009), tarafından yürütülen Adıyaman Üniversitesi öğrencilerinde sigara içme prevalansı araştırması konulu tez çalışmasında, öğrencilerin sigara içme prevalansı, sigara içme konusundaki davranışları ve tutumları, Fagerström Bağımlılık Testine göre bağımlılık durumları, 5727 sayılı kanunun Adıyaman Üniversitesi öğrencilerinde uygulanma düzeyi ve öğrencilerin kanuna ilişkin görüşleri araştırılmıştır. Adıyaman Üniversitesi'nde öğrenim gören toplam 824 öğrenciye (489 erkek ve 335 kız) uygulanan anket sonucu verilerin değerlendirilmesinde SPSS 9.0 programı ve Pearson Ki-Kare testi kullanılmıştır. Buna göre, öğrencilerinin %10.8 (n=89) sigara kullanmakta, erkek öğrencilerin %12.9'u (n=63) her gün, %2.7'si (n=13) ara sıra sigara içerken, kız öğrencilerde ise her gün içenler %3.9 (n=13) olup ara sıra sigara içen kız öğrenci bulunmamıştır. Sigaraya başlamada arkadaş etkisi ve sıkıntı en önemli nedenler olarak belirlenmiş ve öğrencilerin %95.8'i (n=790) "tümüyle" ya da "bir ölçüde" 5727 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkındaki Kanunu destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencileri arasında sigara kullanım oranının artmasını önlemek ve mevcut sayıyı azaltmak için sigara ile mücadele konusunda eğitilmiş üyelerden oluşan bir topluluğun üniversite içerisinde etkin bir sigarayla mücadele başlatılması önerilmiştir.

Temiz (2010) tarafından yürütülen sigara tüketimini etkileyen faktörler konulu çalışmada, 1980-2008 dönemi için Türkiye'de sigara tüketimini etkileyen faktörleri ekonometrik bir model ile analiz etmiştir. Sigara tüketimini etkileyen önemli değişkenler, GSMH, işsiz nüfus, 15 yaş ve üstü nüfus, şehir nüfusu, kırsal nüfus ve sigara fiyatı olarak belirlenmiş ve bu değişkenler ile sigara tüketimi arasındaki ilişkiyi tahmin etmek için En Küçük Kareler (EKK) yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'de sigara tüketimi ile işsiz nüfus ve sigara fiyatları ile sigara tüketimi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu; sigara tüketiminin azalmasında kentleşme oranının önem arz ettiği, 15 yaş ve üstü nüfus ile GSMH'nin sigara tüketimini arttıran en önemli değişkenler olduğu saptanmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre ise sigara tüketimini azaltmak için, Türkiye'de sigara fiyatlarının enflasyon oranlarının üzerinde arttırılması önerilmiş ve ek olarak Türkiye'de sanayileşmenin yaygınlaşmasının şehirleşme oranını ve yüksek eğitilmiş okumuş insan sayısını arttıracak ve buna bağlı olarak geleneksel sigara tüketimi alışkanlığının değişebileceği ortaya konmuştur.

Turhan (2010) çalışmasında 5727 sayılı yasanın ve sigara bıraktırma eğitiminin öğretmenlerde sigarayı bırakma üzerine etkisi değerlendirmiştir. Evren olarak Denizli Merkez İlçe'deki 33 lisenin öğretmenleri alınmıştır. 37 soruluk anket birer yıl arayla aynı okullardaki öğretmenlere ulaşılarak aynı soruları içermiştir. Değerlendirmede her iki anketi de yanıtlayan öğretmenler çalışmaya dahil edilmiştir (n=545). Veri analizinde SPSS 10.0 programı kullanılmıştır. İstatistik testlerinden Ki-kare, bağımsız gruplarda t testi, Kruskal Wallis varyans analizi, bağımlı gruplarda Mc Nemar Ki-kare, Wilcoxon testleri uygulanmıştır. Sigara içmeye etkili olduğu düşünülen değişkenler ile model oluşturularak lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Öğretmenlerin %34.9'u, Erkeklerin %39.3'ü, kadınların %28.9'u her gün veya ara sıra sigara içtiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin içicilik ve bağımlılık durumu değerlendirildiğinde erkek öğretmenlerin %20.7'si, kadın öğretmenlerin %10.2'sinin ağır içici (günde 25 adetten fazla) olduğu görülmüştür. Yasa uygulanmaya başladıktan bir yıl sonra yapılan anketler değerlendirildiğinde öğretmenlerin yasaya desteğinin arttığı görülmüştür. Öğretmenlerimizin sigara içmeyi bırakmaları için kurum dışından yapılacak bir eğitim müdahalesi yeterli bulunmamıştır.

Açık (2011) tarafından yürütülen çalışma 2009 yılında Sivas ilimizde ikamet eden 580 öğretmene anket yoluyla 4207 sayılı yasa ile ilgili gelişmeler konusundaki görüş, tutum ve davranışlarını ölçmek amacıyla uygulanmıştır. Anketlerin cevaplanma oranı %81'dir ve anket sonuçlarına göre sigara kullananların oranı erkeklerde %44.9, bayanlarda %28.6'dır. Yasa öğretmenler tarafından yüksek oranda desteklenildiği görülmüş ve 4207 sayılı Yasa'daki değişiklikler gereği 19 Mayıs 2008'de yürürlüğe giren yeniliklerin ve sigara içme yasaklarının, okullarda pasif içiciliği önemli ölçüde azalttığı belirtilmiştir.

Akter (2011) tarafından 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı içinde Adana il merkezindeki lise öğrencilerinde tütün ve tütün mamullerinin kullanımı konulu çalışmada, tanımlayıcı özellikler ile yaş, cinsiyet ve tütün kullanımı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde ki-kare testi, bağımsız değişkenlerle bağımlı değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisinde sperman korelasyon testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre 3016 katılımcı için sigarayı deneme oranı % 34,6, halen içenlerin oranı

% 14,6 bulunmuştur. Sigaraya başlamada en etkili etkenlerin başında % 30,3 ile arkadaş çevresi, % 21,7 ile sorunlardan uzaklaşma isteği, % 17,1 ile en yakın üç arkadaştan en az birinin sigara içiyor olması gelmektedir.

Bedir, Polat, Dikmen (2011) tarafından gerçekleştirilen Atatürk Üniversitesi Narman Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin sigara kullanımını etkileyen faktörler konulu çalışmada NMYO öğrencilerinin sigara kullanımında etkili olan faktörler araştırılmıştır. NMYO öğrencilerinden 407'sine uygulanan anketlerin verilerinde lojistik model denenmiş ve sigara kullanımını etkileyen faktörlerin neler olduğu, etkilerinin yönü ve büyüklüğü belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre ankete katılan öğrencilerin yaklaşık %30'nun sigara kullandığını, %70'nin ise sigara kullanmadığı görülmüştür. Öğrencilerin yaş ortalaması 20.68, sigaraya başlama yaş ortalaması ise 15'tir. Lojistik regresyon analiz sonucuna göre sigara kullanımında cinsiyet, yaş, aile bireylerinin sigara kullanıp kullanmaması, aile geliri ve arkadaş çevresinin önemli faktörler olduğu saptanmıştır.

Taşpınar (2011) sigara tüketimi konulu çalışmasında 1980-2010 dönemi için Türkiye'de sigara tüketimi ve sigara tüketimini etkileyen faktörleri ekonometrik olarak analiz etmiştir. En Küçük Kareler (EKK) yönteminin kullanıldığı modelde bağımlı değişken sigara tüketimi iken, bağımsız değişkenler 15 yaş üstü nüfus, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ve Şehir nüfusu olarak belirlenmiştir. 2000'li yıllardan itibaren sigara tüketiminde bir yapısal kırılmanın olup olmadığı anlamak için Chow testi kullanılmıştır. Yapılan testin sonucunda Türkiye'de sigara ve tütün tüketimine getirilen yasakların 2000li yıllardan itibaren tüketimde düşürücü bir etki gösterdiği saptanmıştır. Sonuç olarak çalışmada incelen sigara tüketimi ile diğer değişkenlerin arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmasının yanısıra sigara tüketimine getirilen yasakların tüketimde bir düşüşe sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Gelen ve arkadaşları (2011) tarafından gerçekleştirilen Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi öğrencileri ile akademik ve idari personel arasında 5727 sayılı yeni tütün yasasına ilişkin bilgi düzeyi değerlendirmesi konulu çalışmada, yasa hakkında katılımcıların bilgi düzeyi, düşünceleri ve destek durumu araştırılmıştır. Çalışmada

üniversite öğrencileri ile akademik ve idari personelden toplam 2271 kişiye anket uygulanmış ve elde edilen verilerin istatistiksel analizinde ki-kare testi, Fisher's Exact Test, Student t ve One Way Anova testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre sigara tüketim sıklığı %21.3 belirlenmiş, araştırmaya katılanların %94.9'u pasif sigara dumanının insan sağlığı için risk oluşturduğu görüşünde bulunmuştur. Yeni tütün yasasını destekleyen oranı %87.6, sigara içenlerin yasaya desteği %61.3'tür. Genel olarak üniversite öğrencileri ve personeli arasında tütün yasasının bilindiği ve desteklendiği belirtilmiş, toplumun büyük bir kesimi tarafından da kabul gördüğü ve uygulamaların bu duruma göre düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Aydın, Uyar, Kul, Elbek (2011) çalışmalarında öğretmenlerin 4207 sayılı yasa konusundaki farkındalıklarını saptamayı amaçlamışlardır. 663 öğretmenin dahil edildiği çalışmada anket yöntemi kullanılmış ve öğretmenlerin 4207 sayılı yasa hakkındaki bilgi, düşünce ve önerileri saptanmaya çalışılmıştır. Verilerin analizi için frekans dağılımları, faktör analizi, student's t testi ve ki kare analizinden yararlanılmıştır. Ankete katılanların öğretmenlerin yaş ortalaması $34,2 \pm 7,9$ 'dır. Halen sigara içenlerin oranı %27,6 ve erkek öğretmenler kadınlardan anlamlı oranda daha fazla sigara içtiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin büyük bir oranı 4207 sayılı yasa hükümleri uyarınca tütün ürünlerinin tüketilmesinin yasak olduğu yerleri yüksek oranda bilmişler ve %80,4'ü kapalı alanlarda sigara içilmemesini doğru bulmuştur. Analizin sonucuna göre, bu çalışma gerek rol model gerekse toplum önderi olan bir grubun sağlık açısından pek çok soruna neden olan tütün salgını hakkındaki son yıllarda Türkiye'de uygulamaya konulan sürecin oldukça iyi düzeyde farkında oldukları saptanmıştır.

Turan (2011) tarafından gerçekleştirilen 4207 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra kişilerin sigara içme davranışları üzerinde oluşturduğu etkinin saptanması konulu uzmanlık tezinde, 4207 sayılı yasada değişiklik yapan 5727 sayılı kanun sonrasında İzmir halkının yasa hakkındaki görüşleri, çevresel tütün dumanı maruziyeti, sigara bırakma oranları ve yasa sonrası sigara içme alışkanlıklarındaki değişimlerin araştırılmıştır. İzmir'de 600 haneye uygulanan anket çalışmasından elde edilen verilerin analizinde SPSS 15.0 programı kullanılmış, niteliksel verilerin karşılaştırılmasında ise Ki-Kare ve T-testleri yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucuna

göre, katılımcıların %53,7'si kadın, %46,3'ü erkek, yaş ortalaması $41,5 \pm 15,6$ 'dır Sigara içmekte olan 232 (%39), hiç içmemiş 257 (%42) ve sigarayı bırakmış 111 kişi (%19); erkekler kadınlara göre daha fazla sigara tükettiği ve nikotin bağımlılık düzeyi (NBD) daha yüksek olduğu görülmüştür. 600 kişinin %98'i yasadan haberdar, % 91,5'i yasayı desteklemiş, sigarayı bırakmış olanların %42'sı yasayla bunu başarmış; içicilerin %36,6'sı ise yasa sonrası bırakmayı düşünmeye başlamıştır. Sonuç olarak, mevcut yasa ile ülkemizde sigara bağımlılığı konusunda çok önemli adımlar atıldığı görülmüş, hem yasanın kapsamının genişletilmesi, hem de yaptırımlarının uygulanması konusunda gerekli adımların atılmasıyla beraber çok daha olumlu gelişmeler olacağı belirtilmiştir.

Oğuztürk, Gülcü (2012) tarafından yürütülen Türkiye'de sigara tüketimini etkileyen faktörler konulu çalışmada, 1980-2010 dönemi için Türkiye'de tüketicilerin sigara tüketimini etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Modelde bağımlı değişken sigara tüketimi iken, bağımsız değişkenler GSMH, işsiz nüfus, 15 yaş ve üstü nüfus, şehir nüfusu, kırsal nüfusu ve sigara fiyatı olarak belirlenmiştir. Değişkenler arasında ilişki olup olmadığını ölçmek için kullanılan Ki-Kare testinin sonucuna göre, GSMH ve 15 yaş ve üstü nüfus ile sigara tüketimi arasında doğru yönlü bir ilişki; işsiz nüfus, şehir nüfusu ve sigara fiyatları ile sigara tüketimi arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucu göre, Türkiye'de sigara tüketimini azaltabilmek için, sigara fiyatlarının enflasyon oranının üzerinde artırılması ve şehirleşme oranının artırılması yoluyla eğitimli insan sayısının artırılması ve böylece sigara kullanımına karşı bilinçli bir toplum oluşturulması önerilmiştir.

Ediz, Türe (2013) tarafından gerçekleştirilen Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin 4207 sayılı tütün mamüllerine ilişkin yasaya bakışı konulu çalışmada öğrencilerinin tütün alışkanlıkları ve 4207 sayılı yasa hakkındaki bilgi seviyeleri, yasanın uygulanabilirliğine ilişkin güvenleri ve yasaya olan destekleri araştırılmıştır. Rastgele seçilen 400 öğrenciye anket çalışması yapılmış, yasaya ilişkin sorulan her bir soru ile öğrencilerin cinsiyetleri, ailelerinin geliri ve öğrencilerin yaşları arasındaki ilişkilerin hesaplanmasında ki-kare istatistik testleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin %20,5'i sigara kullanıcısıyken, %64,5'i hayatlarında hiç sigara kullanmamış, sigara içip bırakmış olanların oranı ise %15 olarak

bulunmuştur. Araştırmaya göre öğrencilerin sigara içmeye başlamalarında en büyük etken %53.7 ile arkadaş etkisi olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin 4207 sayılı yasa hakkındaki bilgi seviyelerine incelendiği biraz bilgisi olanların oranı %41.8 ile ilk sırada yer alırken, yasaya verdikleri desteğe bakıldığında %31'i yasayı desteklerken %53'nün desteğinin olmadığı ya da az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk, Ünalacak, Ünlüoğlu (2013) tarafından gerçekleştirilen sigara ile ilgili yasal düzenlemenin sağlık personelinin sigara kullanımına etkileri konulu araştırmada, sigara kullanan sağlık personellerinin, 5727 sayılı kanun sonrası sigara kullanım miktarının durumu ve nikotin bağımlılık derecesi ile olan ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 74 sağlık personeli (32'si kadın, 42'si erkek) katılmış ve katılımcılara Fagerström Nikotin Bağımlılık Testini (FNBT) de kapsayan bir anket yöntemi uygulanmıştır. Verilerin analizinde kullanılan SPSS 13,0 paket programının sonucuna göre, yasal düzenlemeler sonrası sadece 1 kişi sigarayı bırakmış, 31 kişi sigara tüketim miktarı azaltmış, 3 kişide de bırakma isteği oluşmuş; 1 kişi ise sigara kullanım miktarını artırmıştı. Katılımcılardan hiçbirisi sigarayı bırakmak için herhangi bir yerden yardım talebinde bulunmadığı görülmüştür.

Tengilimoğlu, Güzel, Günaydın (2013) tarafından gerçekleştirilen sosyal pazarlama kapsamında dumansız hava sahası konulu çalışma, tanımlayıcı bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırma örneklemini Isparta ilinde yaşayan ve basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile seçilen 528 kişiyi kapsamaktadır ve anket uygulanan bireylerin tamamı sigara içen kişilerdir. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 17.0 istatistik paket programı kullanılmış ve verilerin analizi için frekans ve yüzde dağılımı hesaplanmış, kategorik verilerin karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre cinsiyet ile sigara tüketimi ve sigaraya başlama yaşı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki saptanmış ve erkek tiryakilerin kadınlardan daha fazla sigara kullandığı ve sigaraya daha erken yaşlarda başladığı tespit edilmiştir. Cinsiyet ile sigarayı bırakmayı düşünme arasında anlamlı bir ilişki görülmemiş ancak dumansız hava sahası kapsamında uygulanan kampanyaların sigara tüketiminin bırakılması üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Kampanya sonucunda sigara içenlerin %38,6'sı sigarayı bırakmayı düşünmelerinde kampanyaların etkili olduğunu söylemiş; halka açık

ve ev dışındaki kapalı mekânlarda sigara içme yasağının ise katılımcıların %93,5'i tarafından olumlu karşılandığı ve desteklendiği görülmüştür. Araştırmadan sonucuna göre sigara ile mücadele kampanyalarının kapsamının genişletilerek devam ettirilmesi ve bu kampanyalar kapsamında geliştirilecek stratejilerin cinsiyet farklılığını göz önünde bulundurması önerilmiştir.

Akyol (2014) sigara tüketimini etkileyen faktörler konulu çalışmasında Sakarya ilinde yaşayan kişilerin sigara tüketimini etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Araştırmada sigara paketlerindeki resimlerin, yazılı mesajların ve uygulanan yüksek vergilerin sigara kullanımını ve sigaraya başlamayı engellemede ne derece etkili olduklarını ölçmek amaçlanmıştır. Araştırmada örneklem olarak 410 kişiye uygulanan anket yönteminden elde edilen veriler, SPSS sürüm 22,0'dan faydalanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizin sonucunda, sigara ile mücadelede kullanılan yöntemlerin sigara kullanan kişiler tarafından gereksiz ve olumsuz düşünüldüğü ancak sigara kullanmayan kişiler tarafından da desteklendiği belirtilmiştir. Yine sigara kullanan kişiler için paketlerdeki yazıların ve resimlerin hiçbir önemi olmadığı görülmüş; sigara fiyatları ve vergilerdeki artışların da sadece kullandıkları sigara markası veya kaçak sigara kullanma tercihlerini değiştirdiğini belirtmişlerdir. Bu ve daha önce yapılan çalışmalar dikkate alındığında sigara ile mücadele de esas nokta, başlamayı veya denemeyi engellemek olduğu ortaya konmuştur.

Çalışkan (2015) tarafından yapılan üniversite öğrencilerinin sigara kullanımını etkileyen faktörler konulu çalışmasında üniversite öğrencilerinin sigara içme davranışlarını etkileyen değişkenler araştırılmıştır. Çalışmada kullanılacak veriler için Uşak Üniversitesi öğrencilerine anket uygulanmış ve anket formlarından elde edilen veriler ekonometrik model çerçevesinde incelenmiştir. Ekonometrik analizde kullanılan ikili logit modelinde bağımlı değişkenler bireyin sigara kullanma durumu iken, bağımsız değişkenler cinsiyet, öğrencinin ailesinde sigara içenlerin varlığı, yakın arkadaşların sigara içme durumu, öğrencinin alkol alma durumu ve gelir olarak belirlenmiştir. Bu modelin tahmin parametrelerinden yapılan hesaplama göre; öğrencilerin arkadaş çevrelerinde sigara içenlerin bulunması %10, alkol kullanmaları %7 ve ailelerinde sigara içen bireylerin bulunması %4,6 oranında sigara kullanma

olasılığını artırmaktayken, öğrencinin cinsiyetinin kız olması, erkeklere göre sigara içme olasılığını %1,5 düşürmektedir. Bu çalışmanın sonucuna göre, sigara ile mücadelenin aile de başlayarak, akranların bir arada bulunduğu okul ve diğer sosyal ortamlarda sürdürülmesinin en etkili yöntem olacağı vurgulanmıştır.

Koç ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilen hastane çalışanlarının sigara içme düzeylerinin belirlenmesi ve dumansız hava sahası uygulamasının değerlendirilmesi konulu çalışmada, Eğitim ve Araştırma Hastanesi çalışanlarının “Dumansız Hava Sahası” uygulamasından 4 yıl sonra tütün ile ilgili sağlık bilgisini, sigara içme davranışlarını, sigarayı bırakma girişimlerini/başarılarını ve halen sigara içenler tarafından belirtilen sigarayı bırakmanın önündeki engelleri tespit etmek; sigaranın zararları hakkındaki algı ve farkındalık seviyeleri ile sigara tüketimine karşı tutumlarını belirlemek amaçlanmıştır. Kullanılan anket yöntemi ile Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde çalışan sağlık personelinin 304 katılımcının (%65,5’i kadın, %34,5’i erkek) görüşleri saptanmış, sigara kullananların bağımlılık düzeyini ölçmek için Fagerstrom Nikotin Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel değerlendirmesinde ki-kare testi ve fisher’s exact test kullanılmıştır. Buna göre, katılımcıların %29,6’sı halen sigara kullandığını belirtmiş ve %29,4’ü daha önce hiç sigarayı bırakma girişimi olmadığını; %28,2 hastanede çalışmaya başlamadan önce, %20’si hastanede çalışırken, %22,4’ü hem hastanede çalışırken hem daha önce sigarayı bırakma girişimi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hastanelerde Dumansız Hava Sahası Uygulanması ile ilgili sorulan sorularda sigara kullanan personelin %70,7’si yasanın uygulanması gerektiğini belirtirken, %51,9’u ise yasa ile sigara bırakmada artış yaşandığını düşünmüştür. Sonuç olarak toplum için örnek olması beklenen sağlık personelinin sigara tüketiminin azaltılması sigara ile mücadele konusunda atılacak önemli adımlardan birisi olduğu vurgulanmıştır.

Koyun ve Demirel (2015) çalışmalarında üniversitedeki kız öğrencilerin sigara içme davranışını başlatma ve sürdürme nedenlerini belirlemeyi amaçlamıştır. çalışmada bir triangölasyon çalışmasıdır ve 2 Mayıs - 1 Haziran 2014 tarihleri arasında, Afyon Kocatepe Üniversitesi’nde yürütülmüştür. Nicel çalışma küme örnekleme yöntemi ile seçilen, sigara içen 148 kız öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında

anket formu ve Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi kullanılmıştır. Niceliksel çalışmada elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin ortalama sigara kullanma süresi $3,8 \pm 2,4$ yıldır. Öğrencilerin %37,2'nin 18 yaşın altında sigaraya başladıkları ve %12,2'sinin günlük yarım paketten fazla sigara içtikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin %36,5'inin sigaraya başlama sebebi özentisi ve meraklıdır. Öğrencilerin %42,6'sının sigara içmeyi sürdürme sebebi bağımlılık /alışkanlıktır. 18 yaşından önce sigaraya başlayan, günde 10'dan fazla sigara içen ve evde yaşayan öğrencilerin nikotin bağımlılık düzeyleri daha yüksek görülmektedir ($p < 0.05$). Odak grup görüşmelerine katılan öğrencilerin stresle başa çıkmak için sigaraya başladıkları ve sigara içmeyi sürdürdükleri belirlenmiştir.

Gülay ve Özen (2016) tütün üzerinden alınan vergiler ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında aylık olarak ele alınan veriler 2006:1-2015:7 dönemleri arasını kapsamaktadır. Amaç ülkemizde tütün üzerinden alınan vergiler ile işsizlik oranları arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığını araştırmaktır. Buna yönelik değişkenlerin durağanlığı birim kök testleri ile araştırılmış ve yapısal kırılmalarına göz önünde bulundurduları Otoregresif Dağıtılmış Gecikme Modeli tahminlenerek, iki seri arasındaki uzun dönemli ilişki açıklanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, işsizlik oranlarında meydana gelen artışın uzun dönemde tütün üzerinden alınan vergileri arttırdığı görüldükten, kısa dönemde işsizlik oranlarındaki artışın tütün üzerindeki vergilere negatif bir etki yaptığı görülmüştür.

Önder, Demirel ve Hatırlı (2016) çalışmalarında Türkiye'de sigara talebini etkileyen faktörlerin ve 1992-2015 dönemi için yasal önlemlerin etkilerinin analiz edilmesini amaçlamışlardır. Bu amaçla sigara fiyatları, kişi başına gelir, 15+ nüfus, işsizlik gerçekleştirmeleri ve yasal düzenlemeler için kukla değişkenler ve vergi artışı ekonometrik modele dahil edilmiş ve Otomatik Regresif Dağıtılmış Lag (ARDL) yöntemi ile tahmin edilmiştir. Araştırma sonucuna göre gelir ve işsizlik seviyesinin sigara talebini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ek olarak 2002 yılında uygulanan ÖTV vergilerinin, özellikle sigara içenlerin fiyat artışlarına karşı duyarsızlıkları nedeniyle, sigara tüketiminde istenen düşüşü sağlayamadığı (düşüş sadece % 0,18) tespit edilmiştir.

Tin Arslan ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinde, sigara kullanımı ve sigara ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kesitsel bir çalışmadır ve Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinden 188 katılımcıya (%44,1'i kadın, %55,9'u erkek) 21 soruluk anket uygulanarak öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve sigara ile ilgili durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Veriler SPSS 17 paket programıyla değerlendirildikten sonra önce normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiş, analitik analizlerde ise ki-kare testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, tıp fakültesi öğrencilerinde her beş öğrenciden biri halen sigara kullandığı belirtilmiş, ileriki sınıflarda bu oranın daha yüksek olması beklendiğinden, bu sınıflardan itibaren korunma ve bırakma konusunda

desteğin önemli olduğu ve öğrencilerin sigara konusunda daha fazla bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca çıkarılan yasaların ve kamu spotlarının belli bir noktaya kadar etkili olduğu ve düzenli sigara kullananların yanında, ara sıra kullanan ve bırakmayı düşünen kitlelere yönelik çalışmaların da yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Akbay , Kafas (2017) tarafından yapılmış olan çalışmada Kahramanmaraş ili merkez ilçesinde yaşayan bireylerin maraş otu ve sigara kullanımını etkileyen sosyoekonomik faktörler araştırılmış olup bu amaca yönelik yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen bulgulara göre bireylerin %33'nün sigara kullandığı , %16,8'nin maraş otu ve %3'nün her iki maddeyi de kullandığı tespit edilmiştir. Yine araştırmaya göre erkeklerin sigara kullanma oranı kadınlardan %15,9 daha fazladır. Katılımcılardan yüksek yaş gruplarında sigara kullanım oranı düşük bulunurken daha genç bireylerde bu oran yüksektir. 46+ yaş grubunda günlük sigara kullanıcıları %14,5 iken bu oran 18-25 yaş arası bireylerde %37,4 olarak tespit edilmiştir . Bu durum maraş otu kullanımında tam tersi çıkmaktadır. Gelir durumu itibariyle bireylerde günlük sigara kullanıcısı olma durumu farklılık göstermekle birlikte maraş otu günlük kullanıcı olma durumu erkek bireylerin gelir grupları arttıkça kullanım oranının düştüğü tespit edilmiştir. Çalışma kentsel alanda yürütülmüş ancak maraş otu kullanımının kırsal alanda daha yaygın olarak kullanıldığı öngörülmüştür.

Ünüvar ve Dişçigil (2017) çalışmalarında Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin; sigara içme öykülerini, kullananların bırakma girişimlerini, başarıyı etkileyen faktörlerle birlikte başarısızlık nedenlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya katılan 869 öğrenciye anket uygulanmıştır. Öğrencilerin 225'i (%26) tütün ürünü kullanmakta ve sigarayı ilk deneme ve düzenli kullanmayabashlama yaş ortalaması sırasıyla 16 ve 18 olarak görölmüştür. Deneme nedenleri arasında merak, keyif verici ve rahatlatıcı olması, stres ve sorunlar ilk sıralarda seçilmiştir. Sigara kullanımını en çok arttıran sebepler sınav ve duygusal stres olarak belirtilirken; en çok azaltan durumlar ise ev ortamı ve tatil dönemi olarak belirtilmiştir. Sigarayı bırakmayı düşünme nedenleri arasında en sık sağlığa zararlı olması öne çıkmıştır.

Üzer (2018) çalışmasında sağlık çalışanlarının sigara içme sıklığını belirlemek, yaş, cinsiyet, eğitim durumunun sigara içme alışkanlığındaki etkisini araştırmak ve sağlık çalışanlarının nikotin bağımlılık düzeylerini saptamayı amaçlamıştır. Anket çalışmasına Kastamonu Devlet Hastanesi'nde görev yapmakta olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 326 hastane çalışanını dahil etmiştir. Sonuca göre katılımcıların 111'nin (%30,04) halen sigara kullandığı, 215'inin (%65,96) kullanmadığı, 17'sinin (%5,37) ise daha önce kullanıp şu anda kullanmadığı belirtilmiştir. Sigara içicilerinin ortalama FNBT skoru $4,04 \pm 2,81$ (0-10), sigaraya başlama yaşı 20,10 (7-35), sigara tüketim miktarı 16,69 (1-70) paket yıl olarak saptanmıştır. Sağlık çalışanlarında sigara içme düzeyi yüksek sayılabilecek bir düzeydedir. Sigara içme davranışının, erkeklerde kadınlardan daha yüksek olduğu, sigara içenlerin daha yaşlı olduğu, sosyal statünün düştükçe sigara tüketiminin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyi ile sigara kullanma alışkanlığı arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir.

Aksoy ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışmada 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında tıp fakültesi öğrencilerinin sigara kullanımı, sigara ile ilgili bilgi düzeylerini ve sigara kullanımını etkileyen faktörleri belirlemek amaçlanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzde dağılımı ve kategorize değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanılan çalışmada 227 katılımcı için sigara kullanım oranı % 21 olarak tespit edilmiştir. Sigaraya düzenli olarak lise yıllarında başlanıldığı,

sigara ile temas yaşının ise ilköğretim öncesi dönem olduğu ifade edilmiş ve katılımcıların büyük bölümünün sigaranın zararlı ve sigara bırakma hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı belirtilmiştir.

Memiş ve Cesur (2019) çalışmalarında devletin sigara kullanımını azaltmaya yönelik pazarlamama (demarketing) uygulamalarının etkileri incelemiştir. Örneklem internet ortamında gerçekleştirilen ve giderek yaygınlaşan anketlerde de kullanılan, tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem yoluyla araştırmaya başlanmıştır. Cevaplayıcılar gönderilen elektronik postalar ile belirtilen web sitesinde anketi doldurmaya yönlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sigara kullanımına yönelik tutumları 3 faktör (algılanan psikolojik değer, algılanan sosyal değer ve algılanan konsantrasyon değer) altında toplandığı görülmüştür. Araştırmada, devletin sigarayı azaltmaya yönelik stratejileri ile tüketicilerin algılanan psikolojik ve konsantrasyon değerleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Diğer bir sonuç olarak da yapılan korelasyon analizinde yaş arttıkça tüketicilerin sigara kullanmaya yönelik tutumlarının düştüğü sonucuna varılmıştır.

Bu konu hakkında yapılmış olan diğer ulusal çalışmalar; Çelik ve arkadaşları (2004), Orak ve arkadaşları (2004), Çalışkan ve arkadaşları (2005), Ernegeilek (2005), Yazıcı ve Şahin (2005), Yılmaz (2007), Çam (2009), Durmuş ve Pirinçci (2009), Yıldırım ve arkadaşları (2011), Demirbağ ve Tavacı (2012), Doğanay ve arkadaşları (2012), Kaptanoğlu ve arkadaşları (2012), Boyacı ve arkadaşları (2013), Korkmaz ve arkadaşları (2013), Yılmazel ve arkadaşları (2014), Güler ve arkadaşları (2016).

2.2. ULUSLARARASI LİTERATÜR

Wechsler, Lee, Rigotti (2001) tarafından gerçekleştirilen sigara kullanılmayan konutlarda üniversite öğrencilerinin sigara kullanımı konulu çalışmada, bu konutlarda yaşayan öğrencilerin diğer konutlarda yaşayan öğrencilere göre daha az sigara kullanıp kullanmadıkları araştırılmıştır. Buna göre sigara içilen ve içilmeyen toplam 101 konutta ikamet eden öğrencilerin cevapları karşılaştırılmış ve 19 yaşından önce düzenli sigara kullanmayan öğrenciler arasında sınırsız konutlarda yaşayanlara göre sigara içilmeyen konutlarda yaşayan öğrencilerin mevcut sigara kullanımı anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Sonuç olarak, dumansız konutlar, lisede düzenli olarak sigara içen öğrencilerin üniversitede sigara içilmesine engel olabileceği belirtilmiş, sigara içilmeyen konutları talep eden öğrenciler için üniversitelerin bu konutları sağlaması gerektiği ve diğer öğrencileri de bu konutları seçmeye teşvik edilmesi önerilmiştir.

Maziak ve arkadaşları (2004) Suriye’de üniversite öğrencileri arasında sigara bırakma ve sigara içme özellikleri konulu çalışmada, daha önce bu konuda bir çalışmanın gerçekleştirilmemesi sebebiyle oluşan boşluğun doldurulması amaçlamışlardır. Çalışmada 587 katılımcıya anket uygulanmış, buna göre katılımcıların 278’i erkek 309’u kadın, yaş aralığı 18-30 ve yaş ortalaması 21.8’dir. Halen sigara içenlerin %30.9’u erkek, % 7.4’ü kadın, mevcut sigara içicilerinin yarısı (% 56) sigarayı bırakabileceğine inandığı, % 75.2’si de bırakmak istediği ve % 78’i sigarayı bıraktığını ifade etmiştir. Ayrıca akranların sigara kullanımı ile mevcut sigara kullanan öğrenciler arasında bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın sonucuna göre, sigara tüketimi ağırlıklı olarak erkek öğrencilerin problemi olduğu ve katılımcıların çoğunun sigarayı bırakma girişiminde bulunduğu ancak başarısız olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu konuda gençlere yönelik sigarayı bırakma desteğinin gerekli olduğu belirtilmiştir.

Stramari, Kurtz ve Silva (2009) Brezilya, Passo Fundo Üniversitesi tıp fakültesi öğrencileri arasında sigara içilmesine ilişkin yaygınlık ve sigara içme ile ilgili değişkenler konulu çalışmada bu faktörleri belirlemeyi ve bu grubun profilini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Toplam 316 tıp fakültesi öğrencisine tütün alımına ilişkin sorular ve sigara içme konusundaki tutumlarıyla ilgili anket uygulanmıştır. Elde

edilen bulgulara göre, öğrencilerin ortalama yaş 22.2 ± 2.4 yıl, % 16.5 'inin aktif sigara içenler (günlük sigara içenler,% 5.4, zaman zaman sigara içenler,% 11.1) ve % 3.5' ü eskiden sigara içtiği saptanmıştır ve sigara içenlerin çoğunluğunun (% 69.2) sigaraya başlama yaşı 15-19 yaş arasında olduğu görülmüştür. Sigara alışkanlığı ile anlamlı derecede ilişkili faktörler erkek cinsiyet, babanın sigara kullanımı, düzenli alkol tüketimi ve antidepresan kullanımı olduğu belirlenmiştir. Sigara içmenin hastalık olarak tanımlanması sigara içmeyen kişiler arasında anlamlı derecede yüksek bulunmuş ve sigara içenlerin% 92.3'ü sigara içilmesinin sağlığa zararlı olduğu konusunda hemfikir, % 67.3'ünün sigarayı bırakmayı denemiş, % 96.0'ının kendisinin bunu yapabileceğine inanmış, % 87.2'si de sigarayı bırakmaya istekli olduğu görülmüştür. Gelecekteki doktorlar arasında sigara içenlerin sayısını azaltmak için, sigarayı önleme ve bırakma da daha etkili stratejiler geliştirmenin önemi vurgulanmıştır.

Lin ve arkadaşları (2010) Tayvan'da genç askerler arasında sigara alışkanlıkları üzerinde bilgi ve tutumların etkisinin araştırıldığı çalışmalarında, anket uygulanan 3,249 genç askerin sosyo-demografik özellikleri, yaşam tarzı, bilgi, tutum ve sigara kullanımı hakkında bilgi toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, genç askerlerin sigara içme konusunda bilgilerinin oldukça düşük olduğu ve sigara içmeyenlerle karşılaştırıldığında sigara içme tutumlarının daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Ayrıca sigara hakkında daha fazla bilgiye sahip olan kişilerin sigara içme riski daha düşük bulunmuştur. Çalışmanın sonucuna göre, sigara içme konusundaki bilgi ve tutumlar, sigara içme durumuyla önemli derecede ilişkili olduğu saptanmış ve bu bulgular, halk sağlığı çalışanlarının Tayvan'daki genç askerler arasında etkin politika ve sigara içmeyi önleme ve durdurma programları geliştirmelerine yardımcı olabileceği önerilmiştir.

Sreeramareddy ve arkadaşları (2010), tıp öğrencileri arasında tütün içme alışkanlığı raporları ve tıbbi müfredatta tütün kullanmaya yönelik eğitim konusundaki algıları: Malezya, Hindistan, Pakistan, Nepal ve Bangladeş'te kesitsel bir anket çalışması gerçekleştirmiş ve tıp öğrencilerinin tütün içme alışkanlıklarını, hastaların sigara içme alışkanlıklarına yönelik uygulamalarını ve tıp fakültelerinde sigara içme öğretimi konusundaki tutumlarını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Anket yönteminin kullanıldığı bu çalışmada Malezya, Hindistan, Nepal, Pakistan ve Bangladeş'teki son

sınıf lisans öğrencileri araştırmaya dahil edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, genel cevap oranı % 81.6 (922/1130), % 50.7 erkek ve % 48.2 kadın, medyan yaş 22 olarak bulunmuştur. "Hiç sigara içmeyenler" ve "mevcut sigara içenler" genel prevalansı sırasıyla% 31.7 ve % 13.1'dir. Öğrencilerin çoğunluğu, tütün kullanımı konusunda sağlık etkileri, nikotin bağımlılığı ve tedavisi, danışmanlığı, tekrarını önleme konularında tütün içilmesiyle ilgili eğitimde önemli veya çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Naggar ve arkadaşları (2011) tarafından yürütülen Malezya Üniversite öğrencileri içindeki sigara içme sıklığı ve ilişkili faktörler konulu çalışmada, Management and Science University (MSU) öğrencilerinden rassal olarak seçilen 199 kişiye sosyo-demografik değişkenler, bilgi, tutum ve sigaraya ilişkin uygulamalar ile ilgili soruların yer aldığı anket uygulanmıştır. Veri girişi ve analizi tanımlayıcı istatistikler, ki kare testi, Student t-testi ve lojistik çoklu regresyon kullanılarak SPSS versiyon 13.0 ile yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre, öğrencilerin yaklaşık üçte biri sigara içmekteydi (% 29). Sigara içmenin en önemli nedeni, stres (% 20) ve ardından 'arkadaş etkisi' (% 16) olarak bulunmuş, sigara içme prevalansı erkeklerde ve ileri dönemlerde olanlar arasında anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($p \Rightarrow 0.001$, $p = 0.047$). Sigara içenlerde, düşük bilgi düzeyi ($p < 0.05$), sigara içme konusunda yanlış inançlar ve sigara içmeyenlere kıyasla tütün kontrol politikalarına karşı olumsuz tutum saptanmıştır. Veriler, üniversitede sigara içmeyi sınırlandıran sigara karşıtı programların geliştirilmesini sağladığı vurgulanmıştır.

El-Sharkawy (2011) gerçekleştirdiği araştırmada üniversite öğrencilerinde sigara içimi: aile ile ilgili ve kişisel risk faktörleri üzerine çalışmış ve Mısır'daki üniversite öğrencileri arasında sigara içme sorununun yakın tahminin belirlenmesi ve aile yaşamı ile kişisel yönleriyle ilgili olası risk faktörlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. 1072 öğrenciden temsili seçilen örneklem oluşturulmuş ve anket uygulanmıştır. Elde edilen sonuca göre, mevcut sigara içen prevelansı % 20.2, arkadaş faktörü sigara içenler için ilk sırada neden (% 37.2), sonrasında aile ilişkileri kaynaklı (%13.8) ve ardından umutsuz gelecek duygusu (% 12.2) faktörlerinin etkilediği saptanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma sigara ve sigara içimi sorunlarına katkıda

bulunan bazı kişisel ve ailevi faktörleri tespit etmiştir. Ailenin, okulun, üniversitenin ve hükümetin koordineli çabaları ile gençler arasındaki sigara içme sorununun azaltılabileceği belirtilmiştir.

Fawibe, Shittu (2011), Nijerya, Ilorin Üniversitesi lisans öğrencileri arasında sigara içenlerin prevalansı ve özelliklerinin araştırıldığı çalışmada, 1800 öğrenciye anket uygulanmış ve 1754 öğrencinin verisi çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen sonuca göre, 1148 erkek (%65.5), 606 kadın (%34.5) olup yaş ortalamaları 21.6 ± 3.1 ve mevcut sigara içiciliğinin yaygınlık oranı % 5.7 (erkekler % 7.7, kadınlarda % 2.0) ve sigarayı bırakma oranı % 17.1 (erkeklerde % 22.9, kadınlarda % 6.2) olarak saptanmıştır. Sigara içenlerin bir çoğu akran baskısından ve ticari reklamlardan etkilendiği görülmüştür.

Babatunde ve arkadaşları (2012), Nijerya'da Güneybatıdaki Üniversite Öğrencilerinde Sigara İçim Uygulamaları ve Belirleyicileri konulu çalışmada, Ekiti Eyaletindeki üniversite öğrencileri arasında sigara içme uygulamalarını ve belirleyicileri belirlemeyi amaçlamıştır. Anket uygulanan 300 öğrencinin veri analizi Epi-Info sürüm 3.4.1 kullanılarak yapılmıştır. Sonuçlara göre, halen sigara içenler 41 (%13.7) iken hiç sigara içmeyenler 66 (%22.0), sigara içen öğrenciler büyük bir oranı (%53.0) zevk için içmekte, sigaraya başlamada yaş ortalaması $15.14 + 4.34$, sigaraya başlamada başlıca etken arkadaş etkisi (%48.6). Sigara içme alışkanlıklarıyla pozitif yönde ilişkili olan faktörler, erkek cinsiyeti, alkol tüketimi, arkadaş / akrabası olma, sigara içmenin tehlikeleri konusunda önceden eğitim almamış sigara içiciliği olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, sigaranın riskleriyle ilgili sağlık eğitiminin genç yetişkinlere erken verilmesi önerilmiştir.

Kubaisy ve arkadaşları (2012) tarafından yürütülen Suriye'de üniversite öğrencilerinde sigara içme davranışıyla ilişkili faktörlerin araştırıldığı çalışmada, Suriye Üniversitesi'nden 774 öğrenciye anket uygulanarak öğrenciler arasında sigara içme prevalansı tahmin edilmeye çalışılmış ve sigara içme davranışlarıyla ilgili faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, sigara içme prevalansı %20.75, erkekler arasında sigara içme prevalansı(% 26.1), kadınlar arasında sigara içme

prevalansından (% 9.5) anlamlı derecede yüksek olduğu ve ailelerinden uzakta yaşayan öğrencilerde sigara içme davranışı (% 27.8), aileleri ile yaşayanlara göre (% 16.2) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sharif, Qandil ve Alkafajei (2013), Ürdün İrbın'da üniversite öğrencilerinin sigara içmeye yönelik bilgi, tutum ve uygulamaları konulu çalışmada, faktörleri sigara içen ve sigara içmeyen arasında karşılaştırmayı amaçlamıştır. Anket yönteminin kullanıldığı bu çalışmada 2793 öğrenciden rastgele olarak örneklem oluşturulmuştur. Anket sonucuna göre, sigara içen öğrencilerin çoğunluğu (% 75.2) sigaranın olumsuz etkilerini bildiği ve sigara içmenin olumsuz etkilerini bilen sigara içmeyenlerin oranı sigara içenlerinkinden anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca bir üniversiteye kayıt yaptırmadan önce sigaraya başlayan öğrencilerin, üniversiteye başladıktan sonra sigaraya başlayan öğrencilere kıyasla ağır sigara içme oranını anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin sigara içmesi, sigaranın riski hakkında eksik bilgiye sahip oldukları için değil, tutum ve inançlarının yanlış yönlendirilmesinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

Jajja, Ahmad ve Danish (2013), Karaçi'deki Tıp ve Mühendislik Öğrencilerinin Sigara İçme Konusundaki Tutumlarının Karşılaştırılması konulu çalışmada, gençlerin sigarayla ilgili tutum, algı ve uygulamalarını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Ziauddin Üniversitesi ve Bahria Üniversitesi'nde Toplam 450 öğrenciye, tıp (n = 260) ve mühendislik (n = 190) anket uygulanmıştır. Araştırma örnekleminin dörtte biri hayatları boyunca en az bir kez sigara içmeyi denemiş ve tıp öğrencilerin en az % 20'si (n = 53) ve mühendislik öğrencilerinin % 35'i (n = 66) sigara içmiştir. Tıp okuyan öğrenciler sigara ve tütün tüketimiyle ilişkili risklerin daha iyi farkındaydılar, ancak mühendislik öğrencileri ile karşılaştırıldığında, sağlık riskleri hakkındaki genel bilgileri yetersiz kalmıştır.

Taheri ve arkadaşları (2015), İran'da Mashhad Tıp Bilimleri Üniversitesi öğrencileri arasında sigara içme davranışı ve ilgili faktörler konulu çalışmada, tıp bilimleri öğrencileri arasında sigara içme prevalansını ve ilgili faktörleri araştırmayı amaçlamıştır. 946 öğrenciye uygulanan anket yönteminin sonucuna göre, öğrencilerin

% 18.3'ü şimdiye kadar sigara içmeyi denemiş veya tecrübe etmiş olduğunu bildirmiştir. Genel sigara prevalansı % 9.8, yaygınlık oranları cinsiyete göre, erkeklerde % 17.6, kadınlarda % 4.2, ayrıca sigaranın başlatılması ve devam ettirilmesi, ailede sigara kullanımı alışkanlıkları ile anlamlı korelasyon göstermiştir. Sigara içmeye başlamanın en yaygın nedeni arkadaş (% 24.9), sigaraya devam etmenin en önemli nedeni kişisel yaşam sıkıntısı (% 17.6) olduğu saptanmıştır. Sigara içen ve sigara içmeyen kişiler arasında sigara içme riskinin farkında olma yönünden önemli bir fark gözlenmiştir ve sigara içmenin en önemli önleyici faktörü dini inançlar (% 69.1) olduğu belirlenmiştir.

Aryal, Bhatta (2015) tarafından yürütülen genç erişkinler arasında sigara içiminin algılanan faydaları ve sağlık riski: kesitsel bir araştırmadan elde edilen bilgilerin araştırıldığı bu çalışmada, sigara içen genç erişkinler ile sigara içmeyenler arasında sigaranın algılanan riskleri ve yararları incelenmiştir. Katmandu Metropolis'teki farklı fakültelerden seçilen 315 katılımcıya (yaş ort 18-24) anket yöntemi uygulanmış ve sigaranın başlama yaşını belirlemek için Kaplan-Meier analizi, mevcut sigara içme davranışı ile algılanan riskler ve sigaranın yararları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için Cox orantı tehlike regresyonu kullanılmıştır. Sonuçlara göre genel olarak, sigara içme prevalansı % 16.2 (Erkek =% 28.4 ve kadın =% 5.38), sigarayı başlatma yaş ortalaması sırası ile erkeklerde 16.6, kadınlarda 17.7 olarak saptanmıştır. Mevcut sigara içme davranışı riski, sigara içmenin eğlenceli olduğu, sorunlarla ve stresle baş etmeye yardımcı olduğu, rahatlattığı ve canı sıkıldığında yapacak bir şey olduğu inanan kişilerle birlikte anlamlı şekilde artmıştır. Sigara içimiyle ilgili olumlu algılamalar genç erişkinler arasında yaygın olduğu ve sigarayı bırakmak için, gelecekteki müdahale programları sadece sağlık risklerini değil aynı zamanda sigarayla ilgili menfaatleri algılamayı da yoğunlaştırması gerektiği vurgulanmıştır.

Kabir ve arkadaşları (2016), Karaj Üniversitelerinin öğrencilerinde tütün kullanımı ve madde istismarı konulu çalışmada öğrencilerinde sigara içimi, nargile içilmesi gibi risk alma davranışlarının prevalansını ve öngördürücülerini belirlemeyi amaçlamıştır. Anket yönteminin kullanıldığı çalışmada rastgele seçilen 1959 üniversite öğrencisine ait verilerin analizinde lojistik regresyon modeli uygulanmıştır. Buna göre, sigara içme prevalansı % 9.3, nargile içiciliği prevalansı % 9.3 olarak bulunmuştur.

Sigara kullanımının belirleyicileri, erkek olmak, ebeveyn olmadan yaşamak, sigara içen arkadaşlar ve ailede sigara içen öğrencilerin varlığı, öğrencilerin risk alma davranışlarıyla ilişkili faktörler olarak bulunmuştur.

Hossain ve arkadaşları (2017) tarafından uygulanan üniversite öğrencilerinde tütün kullanımının sıklığı ve sigara içimine bağlı faktörlerin yaygınlığı konulu çalışmada Bangladeş Dhaka'daki üniversite öğrencileri arasında tütün içilmesinin prevalansı ve sigara içilmesine ilişkin faktörlerin saptaması amaçlanmıştır. 2015 yılında Jahangirnagar Üniversitesi, Dhaka, Bangladeş'teki 264 öğrenciye uygulanan anket çalışmasında; sosyodemografik değişkenler, tütün içiciliği durumu, aile ve akranların sigara tüketme durumu, tutum ve davranışları ile ilgili sorular yer almış, ayrıca tütün içiciliğinin olumsuz sağlık sonuçları hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Verilerin analizinde kullanılan lojistik regresyon modelleri, ki kare ve Fisher testlerinin sonuçlarına göre, Tütün kullanımının genel prevalansı % 60.2 saptanmış ve sigara tüketiminin erkeklerde kadınlara göre daha yüksek oranlarda (sırasıyla % 68.81 ve % 19.56) olduğu görülmüştür. Tütün kullanmaya başlamada arkadaşların etkisi en önemli sebep olarak tespit edilmiştir. Tütün kullanımı ile ilgili algılama ve tütün kullanımının devam etmesi arasında anlamlı derecede ilişkili olduğu, Lojistik regresyon modelleri ile de sigara tüketimine ilişkin tutumların, potansiyel sağlık sorunlarının ve hastalık ile kanserden ölen aile üyelerinin tütün içiciliği arasında anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu saptanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, Bangladeş'te üniversite öğrencileri arasında mevcut tütün kullanımı % 60'ın üzerinde olduğu görülmüş. DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi'ni (TKÇS) özellikle üniversite öğrencileri için kabul edilmesi önerilmiştir.

M. Ali (2017) tarafından yürütülen üniversite öğrencilerinin sigara içme konusunda bilgi ve tutumları konulu çalışmada, Pakistan Lahor Üniversitesi öğrencilerinin sigara içme konusunda bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Anket yönteminin uygulandığı bu çalışmada örneklem olarak dahil edilen Lahor Üniversitesi'ne ait 3 bölümden 222 öğrencinin 80'i hemşirelik, 82'si biyoteknoloji ve 60'ı fizyoterapi öğrencisidir. Verilerin sonucuna göre, öğrencilerin % 32'sinin sigara içtiği, % 68'inin sigara içmediği saptanmış; öğrencilerin % 70'i

sigaradaki nikotinin sigara bağımlılığı yapmadığını düşünürken, % 83'ü sigara içmenin olumsuz bir davranış olduğunu düşünmüş ve katılımcıların %85'i ise üniversitelerde sigara içilmesinin yasaklanması gerektiğini belirtmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin tutumu ve sigara içme davranışı arasında güçlü bir bağ bulunmuş, velilerin ve öğretmenlerin öğrencilerin davranışlarını denetlemesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Bennett, Deiner ve Pokhrel (2017) tarafından gerçekleştirilen üniversitelerde sigara içilemez politikaları ve öğrencinin sigara içme davranışı: literatürün gözden geçirilmesi konulu çalışmalarında, ABD çapında birçok üniversite kampüsünde uygulanan sigara içmeyi kısıtlayan politikaların, öğrenciler arasında sigara kullanımını azaltmaya yardımcı olup olmadığı ve bu politikaların öğrencilerin sigara tüketim davranışları üzerinde etkili olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın yönteminde, ilgili çalışmaları belirlemek için Ovid MEDLINE, PsycINFO, PubMed ve Google Akademik çevrimiçi veritabanlarında belirli anahtar kelimeler kullanılarak sistematik literatür gözden geçirilmiş ve incelemeye toplam 11 çalışma dahil edilmiştir. Çoğu çalışmada erkeklerden daha fazla kadınlar ve diğer etnik/ırksal gruplardaki bireylerden daha fazla beyazlar temsil edilmiştir. Çalışmaların çoğunluğu (%54.5) dumansız havayı ya da kampüslerde sigara içilemez politikaları desteklediği görülmüştür. Diğer politika türleri üzerinde yapılmış çalışmalarda üniversite düzeyi politikalarda sigarayı bırakma programlarının ve /veya önceliyici eğitimin integrasyonu ve kısmi sigara içme kısıtlamasının kullanımı dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencinin sigara içme davranışını azaltması ile kampüste sigara içme politikalarının rolü arasında anlamlı bir ilişki saptanmış ve bu, politikaların sigara içme davranışını ve sigara içme alışkanlığını zamanla azaltması yönünde umut verici olduğu belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SİĞARA KULLANIMI

Tütün, tüm ülkeler için en önemli halk sağlığı problemidir ve günümüzde tek başına en önemli ölüm nedenlerinin başında yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle küresel tütün kontrol politikaları ile uluslar arası düzenlemeler olarak DSÖ tarafından 2003 yılında kabul edilmiş olan Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi ve 2008 yılında yayınlanan Küresel Tütün Salgını Raporu, MPOWER paketi yer almaktadır. İkinci kısımda Türkiye’de tütün kontrolü çalışmalarının dünden bugüne gelişimi incelenmektedir.

3.1. DÜNYADA SİĞARA KULLANIMI

Tütün kullanımı, çok yaygın bir bağımlılık çeşidi olmasının yanı sıra, tütün ve tütün dumanında bulunan kimyasal maddelerin insan sağlığı üzerindeki negatif etkilerinden dolayı dünyada ve ülkemizde en önemli halk sağlığı sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Gaydan vd; 2013: 5) .

Sigara şeklinde ilk olarak Guatemala’da kullanılmış olduğu düşünülen tütünün Amerika yerlileri tarafından tıbbi ve serfemoni amacıyla kullandıkları bilinmektedir. İlk olarak Avrupa’ya Kristof Kolomb tarafından getirilen ve 1556 yılında Fransa’ya tanıtılan tütünün burada popülaritesi artmış ve sonrasında da İngiliz şair Sir Walker Raleigh tarafından İngiltere ile tanıştırılmıştır (Demirci, 2013: 5).

Sigara dumanının kimyasal yapısı ile tütünün kimyasal yapısında farklılıklar mevcuttur. Tütünün yanmasıyla yeni bileşikler oluşmaktadır. Bu sebeple, sigara dumanını ile işlenmiş, yanmamış tütünün kimyasal yapıları ayrı değerlendirmek gerekir. Yanmamış tütünde yaklaşık 2500 kimyasal madde bulunmakta iken, sigara dumanında yaklaşık 4000 kimyasal madde saptanmıştır. Katran ayrı bir madde olmamakla birlikte, sigara dumanının özel bir filtre üzerinde kalan bölümünün, su ve nikotin dışındaki parçasını oluşturmaktadır. Ayrıca katranın, binlerce kimyasal yapıdan oluşan karmaşık

bir yapısı olduğu ve bunların kansere yol açtığı bilinmektedir. Nikotin, yüksek derecede toksik bir maddedir ve kullanıcılarında güçlü fiziksel bağımlılığa neden olmaktadır (Turhan, 2010: 4-5).

Tütün ürünlerinde 4000'den fazla kimyasal madde vardır ve sigara kullanımı veya dumanının solunması zamanla kişide psikolojik ve fiziksel bağımlılık yaratmaktadır. Ancak esas bağımlılık yapan madde nikotindir (Yeşilay 2018). Koruma ve önleme bağımlılıkla mücadele çalışmalarının temel prensiplerini oluşturmaktadır. Yürütülen koruyucu önleyici çalışmalarla beraber başta çocuk ve gençler olmak üzere tüm bireylerin tütün ürünü kullanımına başlamalarının önlenmesi temel prensip olarak karşımıza çıkmaktadır Tütün kullanımı diğer bağımlılık yapıcı maddelere geçiş açısından bir basamak konumundadır. Tütün ürünü kullanımının önlenmesi ile diğer bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının da önüne geçilmesi sağlanacak ve en önemli birincil önleme faaliyeti yürütülmüş olacaktır (Özcebe, 2008: 7 - Eylem Planı: 2018: 4-47).

Tütün kullanımı açısından özellikle gençler arasında, tütünü ilk kez denemenin olağan bir durum gibi algılanması konusunda yaygın ve yanıltıcı bir kanaat vardır. Oysa yapılan bilimsel araştırmalar göstermektedir ki, sigara kullanmayı deneyen her iki gençten birisi sigara kullanmaya devam etmekte ve bir kez tütün ürünü kullananların tütün bağımlısı olma riski en az %60 olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençler arasında sigara kullanımı bağımlılığı giderek artış göstermektedir. Nikotin şimdiye kadar bağımlılık yaptığı bilinen maddeler içinde en etkili olanıdır. (Eylem Planı: 2018: 4-47).

Dünyada yılda 7 milyondan fazla, Türkiye'de ise 100.000'den fazla kişi tütün kullanımından kaynaklı sağlık problemleri nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Tütün ürünü kullananların yaklaşık %80'i düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır (Eylem Planı, 2018: 3). Mevcut trendler devam ettiği müddetçe 2030 yılına kadar yılda 8 milyondan fazla kişinin hayatını kaybetmesi beklenmekte ve bu ölümlerin büyük çoğunluğunun gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Tütün kullanımı, erken ölüm ve hastalıkların önlenabilir temel nedenini oluşturmaktadır. (Global Adult Tobacco Survey,2010:11-14).

Tütün kullanımından doğacak tehlikeler sosyoekonomik sınır tanımamakla birlikte, tütün salgınının yarattığı hasar düşük gelirli toplumlarda ve ülkelerde daha çok görülmektedir. Dünyada insanların çoğunluğu düşük ve orta gelir düzeyindeki ülkelerde yaşamaktadır. Bu ülkelerde tütün kullanımı artmakta, ancak buna karşılık tütün kullanımının neden olduğu sağlık, sosyal ve ekonomik sorunlara cevap verecek yeterli kaynak bulunamamaktadır. Tütün endüstrisi de özellikle bu ülkeleri hedef almakta ve bu ülkelere yönelik pazarlama ve tanıtım stratejileri geliştirmektedir (DSÖ, 2008: 12-13).

Tütün kontrolü, bir toplumun tütün kullanımını azaltmak (mümkün ise yok etmek), tütün kullanmayanların başlamasının önüne geçmek ve tütün dumanından zarar görmesini (pasif maruziyet) önlemek, yani tütünden kaynaklı oluşacak zararlara karşı toplum sağlığını korumak amacıyla geliştirilen stratejileri içermektedir. Eğitim ve yasal müdahaleler bu stratejilerin birer parçasını oluşturmaktadır (Turhan, 2010: 2).

Tütün kontrolü amacıyla yapılan çalışmaların önemli noktalarından biri çalışmaların ve politikaların titizlikle takip edilerek değerlendirilmesidir. Küresel Yetişkin Tütün Araştırması (KYTA), 15 yaş ve üstü yetişkinler arasında farklı yöntemler kullanılarak tütün kullanımı ve tütün kontrol önlemleri hakkında veri toplayarak, yöntemlerinin etkileri konusunda sonuçlara ulaşma imkanı sağlamaktadır. KYTA sonuçları, etkili tütün kontrolü müdahalelerini izleme, değerlendirmesinde ülkelere yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra KYTA'ı uygulayan diğer ülkelerden gelen sonuçlarla karşılaştırma imkanı da sunmaktadır (KYTA,2012:1).

Tütünün neden olduğu zararlar tüm dünya tarafından bilinmesine rağmen, tütün kontrolü için atılan adımlar bazı sebeplerden dolayı oldukça zordur. Bunlardan bazıları, tütünde bulunan nikotinin bağımlılık yapma özelliği, tütün endüstrisinin ekonomik ve politik etkisiyle tütün kontrolünü engelleme çalışmaları, insanların tütünün zararları konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları etkilidir. Tüm bunlar göz önüne alındığında, tütün kontrolü için uluslararası işbirliği sağlandığı takdirde başarı sağlanması mümkündür.

3.1.1. Küresel Tütün Kontrol Politikaları

Devletlerin tütün kullanımını azaltmaya yönelik mücadele için uyguladığı pek çok ulusal ve uluslararası politikalar mevcuttur. Bunlar uluslar arası anlamda, dünyada sigara ve diğer tütün ürünlerinin kullanımının giderek artması ve insan sağlığını ciddi anlamda tehdit edecek boyutlara ulaşması, tütün sektörünün geliştirdiği stratejiler sayılabilir. Bunlarla başa çıkabilmek amacıyla ülkelerde tütün ürünlerinin kontrol edilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Tütün ürünlerinin kontrol mücadelesinin üç önemli adımı olmalıdır. Bunlar; herhangi bir tütün ürününün kullanılmasının engellenmesi, tütün kullananların bırakması konusunda destek olunması ve sigarayı içmeyenlerin sigara dumanından pasif maruziyetinin engellenmesidir. Dünyada en sık tüketilen tütün ürününün sigara olması sebebiyle de tütün karşıtı politikalar genelde sigara üzerinden gerçekleştirilmektedir. Global tütün mücadelesinde Birleşmiş Milletler'e bağlı çalışan Dünya Sağlık Örgütü öncü rol oynamaktadır. Çünkü tütün mücadelesinde başarı sağlanması uluslararası örgütlenme ve birçok sektörün işbirliği ile mümkündür (Turhan, 2011: 34).

Avrupa, sigarasız bölge yaratmak amacıyla öncelikli ve bu amaçla 5 yıllık mastır plan hazırlayan Dünya Sağlık Örgütü'nün ilk bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu amaç doğrultusunda tütün kontrol politikasının tüm gerekli yönlerini açıklayan 3 adet plan hazırlanmıştır. Bunlar (WHO, 2002: 2);

- 1987-1991 yıllarını kapsayan mastır planı,
- 1992-1996 yıllarını kapsayan mastır planı,
- 1997-2001 yıllarını kapsayan mastır planıdır.

Buna göre ilk Avrupa Mastır Planı, 1987-1991 yıllarını kapsamış ve ülkeleri kendi anti-tütün politikalarını gözlemlemek ve gözden geçirmek üzere teşvik edilmesi sağlanmıştır. Bu plan kapsamında, 1988 yılında İspanya/Madrid'de tütün politikası konusunda ilk Avrupa Konferansı düzenlenerek Tütün Mücadelesi Şartı (DSÖ, 1988) yayınlanmıştır. Bu Şart ile bireylerin tütün dumanı ile kirlenmemiş bir hava soluma

hakkına vurgu yapılmış ve dumansız bir Avrupa için şu on strateji yer almıştır. Bu stratejiler (WHO, 2002: 2);

1. Bireylerin dumansız bir yaşam seçme hakkının anlaşılması ve sağlanması,
2. Ortak kullanılan açık alanlarda dumansız ortamın sağlanması için kanunların oluşturulması,
3. Tütün ürünleri reklam, tanıtım ve tütün endüstrisi tarafından sağlanan sponsorların kanunlarla engellenmesi,
4. Her bireyin tütün kullanımından doğacak zararlar konusunda bilgilendirilmesi,
5. Tütünü bırakmak isteyenler için geniş yardım imkanlarının sağlanması,
6. Tütün vergilerinden sağlanan gelirin en az yüzde birinin tütün kontrolüne karşı ve sağlığın iyileştirilmesi için yapılan çalışmaların finansmanı için kullanılmasının yükümlülük haline getirilmesi,
7. Sürekli ve giderek artan bir caydırıcı finansal yaptırımların uygulanması,
8. Nikotinin dağıtımı/yaygınlaştırılması için uygulanabilecek yeni metotların yasaklanması ve tütün endüstrisinin yeni pazarlama stratejilerinin önüne geçilmesi,
9. Alınan karşı tedbirlerin etkinliğinin gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi,
10. İyi sağlık koşullarının oluşması konusunda çalışan toplumun bütün birimleri arasında birleşmenin sağlanması.

Bu kontrol politikaları, 1991 yılına kadar 20 Avrupa ülkesi tarafından uygulanmış, ancak geneli Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere sadece 12 ülkede başarı sağlanarak tütün kullanımının azaldığı belirtilmiştir. Genel olarak, gençler ve kadınlar arasında sigara içme sıklığı artmıştır (WHO, 2002: 2).

1992-1996 yıllarını kapsayan ikinci master planı ile tütün kontrolü çerçevesinde ülke kapasitelerinin artırılması ve mali taahhütlerin yükseltilmesi amacına yönelik

olarak sigarasız alanların geliştirilmesi, gençlerde sigara içmeme bilincinin oluşturulması ve sigaranın bırakılması öncelikleri yer almaktadır. Bu dönemde 14 ülkede sigara kullananların sayılarında azalmalar yaşanmıştır. Öte yandan 1996 yılı sonunda, kadın sigara kullananların sayılarında artış olurken, erkek sigara kullananların sayıları sabit kalmıştır (WHO, 2002: 2).

Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Komitesi daha etkili sonuçlar alabilmek amacıyla birinci ve ikinci planların sonuçlarını değerlendirerek 1997-2001 yıllarını kapsayan üçüncü mastır planını oluşturmuştur. Bu plan ile ülkelere fiyat, reklam, kaçakçılığın önlenmesi, erişebilirlik, sigarasız ortam oluşturulması, sigara bırakmayı teşvik, eğitim ve bu hususların takibine yönelik mekanizmaların oluşturulması gibi hedefler belirtilmiştir. 2001 yılı sonunda, Avrupa'daki ülkelerden yaklaşık yüzde sekseni kamu alanlarında ve iş alanlarında sigara içilmesini yasaklamış veya kısıtlamış, üye ülkelerin yüzde yetmiş beşi de sektörler arası koordinasyon komitesi oluşturmuş, yaklaşık yüzde otuzu sigaraya vergi getirmiş ve 18 yaşının altındaki gençlere sigara satışını yasaklamıştır (WHO, 2002: 4).

Bu süreçte tütün kullanımının yarattığı küresel etki Dünya Sağlık Örgütü'nü dünyadaki tütün kullanımına öncelik vermeye yöneltmiştir. Böylece DSÖ Mayıs 2003'te Dünya Sağlık Meclisi tarafından kabulüyle Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi'ni (TKÇS; FCTC, Framework Convention on Tobacco Control) yayınlamıştır. Bu, küresel olarak bağlayıcı ilk halk sağlığı anlaşmasıdır ve bu sebeple tütün salgınına karşı uluslararası eylem ve genel olarak küresel halk sağlığı için çok değerlidir. TKÇS ile tütün dumanına ve tütün ürünlerine maruz kalan kişilerin, tütün kullananlara ek olarak, tütün kontrolü altında korunmaya ihtiyacı olduğuna, tütün endüstrisine karşı kapsamlı bir kampanyaya ihtiyaç duyulduğuna, etkili tütün kontrolü sağlamak için yerel, kültürel, sosyal, ekonomik, politik ve yasal faktörlerin dikkate alınması gerektiğine ve tütün kullanımına karşı mücadelede sektörler arası işbirliğinin olmasına vb. noktalara vurgu yapılmaktadır (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 14-25).

TKÇS ülkelere tütün kontrolü kapsamında pek çok konuda yol gösterici önemli bir rehber niteliği taşımaktadır (Bilir, 2009: 32). Bu bağlamda sözleşmede (T.C. Resmi Gazete, 2004: 1);

- Tütün talebi azaltmaya yönelik önlemler madde 6-14;
 - 1. Fiyat ve vergi önlemleri
 - 2. Fiyat dışı önlemler
 - 3. Tütün dumanından korunma
 - 4. Tütün ürünlerinin içerikleri ile ilgili düzenleme
 - 5. Tütün ürünlerinin ifşası ile ilgili düzenleme
 - 6. Tütün ürünlerinin paketlenmesi ve etiketlenmesi
 - 7. Öğretim, iletişim, eğitim ve toplumsal bilinç oluşturulması
 - 8. Tütün reklamı, promosyonu ve sponsorluğu ile ilgili düzenleme
 - 9. Tütün bağımlılığı ve tütünün bırakılmasına yönelik talep azaltıcı önlemler
- Tütün arzının azaltılmasına yönelik önlemler madde 15-17;
 - 1. Tütün ürünlerinin yasadışı ticaretine yönelik engelleme,
 - 2. Çocuklara ve çocuklar aracılığı ile tütün satışının yasaklanması,
 - 3. Ekonomik açıdan uygun alternatif faaliyetler için destek sağlanması
- Çevrenin ve insan sağlığının korunması kapsamında önlemler madde 18;
 - 1. Çevrenin ve insan sağlığının korunmasına yönelik tedbirler alınması, gibi önlemler listelenmiştir.

DSÖ TKÇS önlemleri, katılımcı taraflarca, tütün kullanımının yaygınlığını ve tütün dumanına maruz kalma riskini sürekli ve önemli ölçüde azaltmak için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde uygulanmaktadır ve taraf ülkelerin TKÇS ilkelerine uymaya teşvik etmektedir (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 14-25)

TKÇS’de yer alan önemli konulardan birisi de tütün ürünlerinin yasa dışı ticaretinin önlenmesidir. Yasa dışı tütün mamulleri, daha düşük fiyatla satıldığından

dolayı tütün ürünlerine ulaşımı kolaylaştırmakta ve böylece kullanımı arttırmakta, ayrıca çocukların ve gençlerin tütün ürünlerine olan ulaşılabilirliğinin önlenmesine yönelik çalışmaların sekteye uğramasına neden olmaktadır. Tütün ürünlerinin yasa dışı ticareti; sağlık, ekonomik, sosyal ve güvenlik etkileri olan çok boyutlu bir problem olmasının yanı sıra, sınır aşan bir eylem olması sebebiyle de, bir ülkenin tek başına çözebileceği bir sorun olmaktan çıkmaktadır. Bu amaçla TKÇS rehberliğinde hazırlanan “Tütün Mamullerinin Yasa Dışı Ticaretinin Önlenmesine İlişkin Protokol” 12.11.2012 tarihinde Seul’de yapılan toplantıda kabul edildi (Eylem Planı, 2018: 45).

3.1.2. DSÖ MPOWER Paketi

TKÇS ile tütün kontrolü konusunda ülkelerin sağladıkları başarıyı devam ettirmek ve güçlendirmek amacıyla DSÖ 2008 yılında yeni bir adım daha atarak Küresel Tütün Salgını Raporu (WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008; The MPOWER Package) yayınlanmıştır. Böylece TKÇS’den 5 yıl sonra DSÖ 2008 yılında yayınladığı MPOWER raporunda yer alan altı strateji aşağıda yer almaktadır (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 14-25) :

- Monitor : Tütün kullanımını ve koruyucu politikaları izlemek,
- Power : İnsanları tütün dumanından korumak,
- Offer : Tütün kullanımını bırakmak için destek sağlamak,
- Warn : Tütün kullanımının zararları konusunda insanları uyarmak,
- Enforce :Tütün reklamı, tanıtımı ve sponsorluğu yasaklanması konusunda yasaları uygulamak,
- Raice :Tütün üzerindeki vergileri arttırmak

Bu altı strateji bilimsel çalışmalar ile tütün kontrolü konusunda etkileri kanıtlanmış olan uygulamalardır. MPOWER paketinin etkili şekilde uygulanması ile tütün kontrolü konusunda başarı sağlamak mümkündür. DSÖ bu konunun önemine işaretleyerek MPOWER stratejilerinin uygulanması bakımından eksiklikleri olan ülkelere bu yönde destek sağlamak suretiyle tütün kontrolü çalışmalarını desteklemektedir. Bu altı politika paket olarak uygulandığı takdirde gençlerin sigaraya başlaması engellenmekte,

sigara kullananların bırakmaları konusunda destek sağlanmakta, sigara kullanmayanlar pasif sigara dumanı etkileniminden korunmakta ve toplumlar sigaranın zararlarından korumuş olmaktadır (DSÖ, 2008: 8-10).

3.1.2.1. Tütün Kullanımı ve Koruyucu Politikaların İzlenmesi (M)

İyi bir izleme ile dünyada sigara kullanım salgınının boyutları konusunda bilgi edinilebilir ve ülkelerin ihtiyaçlarına yönelik özel politikalar geliştirilebilir. Tütün salgını iyi anlamak ve durumu tersine çevirmek için küresel düzeyde ve ülkeler bazında bilgiye gereksinim duyulmaktadır (DSÖ, 2008: 10). Ülkelerde tütün kontrolü ile ilgili daha doğru programlar oluşturulmalı ve uygulanması için ülkedeki tütün kullanımı davranışına yönelik daha kapsamlı veriler elde edilmelidir. Bu veriler bilimsel geçerliliği olan yöntemlerle toplanmalıdır. Çünkü yapılan müdahalelerin etkinliğinin ölçülmesinde ve toplumun farkındalığını saptamada bu çalışmalar fayda sağlayacaktır (Gayhan ve diğerleri; 2013: 11).

Dünya nüfusunun %40'ı, yaklaşık olarak 76 ülkeden 2,9 milyar insan tütün kullanımı konusunda güçlü bir gözlem altında takip edilmektedir. Tütün kullanımı açısından 2007 yılında 46 ülkede izlenme gerçekleştirilmiştir. Tütün kullanımının dünyada izlenme oranları 2008'de %20 iken 2016 yılında %39'a yükseltilmiştir. İzleme oranları ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre farklılık gösterebilmektedir. Yüksek gelire sahip ülkelerin %70'inden fazlası tütün kullanımı konusunda yeterli izleme oranına sahipken, orta gelirli ülkelerin 33 tanesi ve düşük gelirli ülkelerin sadece birinde aynı izleme oranı vardır. Buna karşılık yüksek gelirli ülkelerin de %5'inde etkili bir tütün kullanım izlemi sağlanamamıştır. Son 5 yılda yapılmış ulusal verilerin sonuçlarına göre, tütün kullanımı izlemi yüksek gelire sahip 49 ülkede nüfusun %86'sını, orta gelirli 71 ülkede nüfusun %66'sını, düşük gelirli 13 ülkede nüfusun %42'sini kapsamakta olup toplamda 133 ülkede uygulanmaya devam etmektedir (Çalışkan ve Metintaş, 2018: 35-36).

3.1.2.2.İnsanların Tütün Dumanından Korunması (P)

İnsanların en temel haklarından biri de temiz hava solumaktır. Sigarasız dumansız ortamlar hem sigara içmeyenleri korumakta, hem de sigara içenleri bırakmaları konusunda desteklemektedir. Gelir düzeyinden bağımsız olarak bütün ülkeler sigarasız ortam ile ilgili yasaları etkili şekilde uygulayarak başarı sağlayabilirler. Çünkü yalnızca tam sigarasız alanların etkili şekilde uygulanması insanları sigara dumanından korur ve sigara kullananları da bırakmaları konusunda yardımcı olur (DSÖ, 2008: 10).

Dumansız hava sahası kanunu tütün dumanının olumsuz etkilerinden insanları tamamen koruyan tek uygulamadır. Ülkeler için bu kanunun uygulanması oldukça basit ve uygun maliyetlidir. Yapılan araştırmalar dumansız hava sahası kanunun ekonomiye zarar vermediğini aksine sağlığı olumlu yönde geliştirdiğini belirtmiştir. Dumansız hava sahası kanunu 2007 yılında 10 ülke tarafından uygulanmaktayken, 2016 yılında 55 ülkeye çıkmıştır. 2016 yılı itibarıyla bu kanun dünya nüfusunun %20'sini kapsamıştır. Bu yasaların benimsenerek uygulanması düşük ve orta gelire sahip ülkelerde etkileyici oranlardadır. Yine de bu kanunun uygulanmasında zorlukları yaşanabilmektedir. DSÖ MPOWER 2017 raporundaki verilerin sonucuna göre, 55 ülkede uygulanan dumansız hava sahası kanunu sadece 22 ülkede yüksek uyumluluk oranlarına sahiptir. Veriler ayrıca sigara kullanım yasaklarının kapalı alanlarda uygulanmasının zor olduğunu göstermekte özellikle üniversitelerde de aynı şekilde uygulama zorlukları yaşandığını ortaya koymaktadır (Çalışkan ve Metintaş, 2018: 36).

DSÖ dumansız hava sahası uygulamalarının seviyeleri her ülkede farklılık göstermesine karşın özellikle iş yerleri, hastaneler, okullar gibi bazı temel yaşam alanlarında sıkı bir şekilde takip edilerek uygulanmasını önermektedir. Ayrıca dumansız hava sahası uygulamasıyla kazanılan başarı çalışanların sigara kullanımından kaynaklı iş gücü ve çalışma günü kayıplarındaki azalmaya bağlı olarak da ekonomik kazanımlar elde edilecektir (Ünal, 2017: 34).

3.1.2.3.Tütün Kullanımının Bırakılmasında Destek Sağlanması (O)

Dünya genelinde sigara kullanan bir milyanın üzerindeki kişinin çoğu bağımlı durumdadır. Pek çoğu sigarayı bırakmak ister, ancak pek azı gereksinim duyduğunda bu konuda yardım alabilir. Ülkeler, sigara kullanan ve bırakmak isteyenlere yönelik olarak etkili ve ucuz müdahale programları uygulamalıdır (DSÖ, 2008: 10).

Sağlık sistemi, tütün alışkanlığını bırakma tavsiyelerini temel sağlık hizmetleri, bırakma hatları ve diğer toplum kaynakları vasıtası ile tütün bağımlılığıyla mücadele edecek şekilde kuvvetlendirmelidir. Medikal tedavinin gerekliliğine hekimin karar verdiği basamakta ise, sağlık sistemi düşük maliyetli olacak şekilde ilaç tedavisine ulaşımı sağlayabilmelidir (Gayhan ve diğerleri; 2013: 11). DSÖ verilerine göre 2007 yılında 11 ülkeden yaklaşık olarak 500 milyon insan sigara bırakma konusunda önerilerinden faydalanmıştır. 2016 yılında ise bu destekten faydalanan insan sayısı 26 ülkeden yaklaşık 2,4 milyardır. Bırakma programları 2014 yılında dünya nüfusunun %15'ini kapsamaktayken, bu oran 2016 yılında %33'e çıkmıştır. Sigara kullanıcıları özellikle sigaradan kaynaklı sağlık problemlerinin farkındaysa sigarayı bırakmak istemektedir. Çoğu sigara kullanıcısı da başladığı için pişmanlık duymaktadır. Bu noktada bırakma isteğini nikotinin bağımlılığı zorlaştırmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle tütün kullanımını bırakma servisleri yaygınlaşmaktadır (Çalışkan ve Metintaş, 2018: 36-37).

3.1.2.4.Tütünün Zararları Konusunda İnsanların Uyarılması (W)

Sigara kullananların çok az bir bölümü sigara kullanımına bağlı sağlık problemlerini tam boyutları ile bilmektedir. Tütün kullanımından doğacak tehlikeler hakkında kapsamlı uyarılar adolesan ve genç yetişkinler arasında sigaranın imajını değiştirebilir (DSÖ, 2008: 10).

İnsanların en çok karşılaştığı, sigara paketleri üzerindeki resimli sağlık uyarılarıdır. Uyarı etiketleri 2007 yılında 9 ülkeden 400 milyon insanı yaklaşık dünya nüfusunun %20'sini kapsarken, 2016 yılında 78 ülkeden 3,5 milyar insanı yaklaşık olarak dünya nüfusunun %47'sini kapsamıştır. Sigara paketleri üzerinde yer alan resimli

uyarı etiketleri tütün kullanımı konusunda etkili olan görüntüleri içerdiğinden tütün endüstrisi düzenli olarak bu tür uyarı etiketlerine karşı dava açarak ülkeleri tehdit etmektedir (Çalışkan ve Metintaş, 2018: 37).

3.1.2.5.Tütün Ürünlerinin Reklam, Tanıtım Ve Sponsorluğunun Yasaklanması Konusundaki Yasaların Güçlendirilmesi (E)

Tütün endüstrisi her yıl sigara reklamı, tanıtımı ve sponsorluğu için on milyarlarca dolar harcamakta ve hem ülkeleri hem de insan sağlığını tehdit etmektedir. Eğer ülkede uygulanan reklam, tanıtım ve sponsorluk konusunda yasak kısmi uygulanıyor ise işe yaramamaktadır, zira endüstri, kaynaklarını hemen yasak olmayan diğer kanallara yönlendirmektedir. Sadece tam olarak yasaklama ile insanlar, özellikle de gençler tütün endüstrisinin taktiklerinden korunması konusunda başarılı olunmakta ve sigara kullanımında azalma yaşanmaktadır (DSÖ, 2008: 10-12).

3.1.2.6. Tütün Üzerindeki Vergilerin Artırılması (R)

Tütün vergilerinin artırılması, dolayısı ile sigara fiyatının artırılması sigara kullanımını azaltma yönünden en etkili yoldur. Sigara fiyatının artırılması özellikle gençlerin sigaradan uzaklaşmasını sağlamaktadır. Bu uygulama ile birlikte sigara kullananların da sigarayı bırakmasına yardımcı olmaktadır. Vergilerin artırılması yoluyla sağlanan maddi kaynak tütün kontrolü amacına yönelik olarak halk sağlığı ile ilgili diğer alanlarda ve sosyal programlarda da kullanılabilir (DSÖ, 2008: 12).

Tütün ve ürünlerine uygulanan vergilerin artırılması tütün kontrolünde basit ve etkili bir yöntemdir. Bu yöntem ile 2008 yılında 22 ülkeden yaklaşık 500 milyon insan kapsamaktayken, 2016 yılında 32 ülkeden yaklaşık 800 milyon insan kapsamıştır (Çalışkan ve Metintaş, 2018: 38).

3.2. TÜRKİYE’DE SİGARA KULLANIMI

Tütün, Türkiye’de 1601-1605 yılları arasında İngiliz, Venedik ve İspanyol gemici ve tacirleri tarafından geldiği bilinmektedir. Böylece tütün Avrupa’ya gelişinden 50 yıl sonra Türkiye’de kullanılmaya başlanmıştır. Ancak tütün tarımının ne zaman başladığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Gelen, 2010: 4). Türkiye tütün üreten ülkeler arasında yer almaktadır. 1980’lere kadar devlet tekelinde olan tütün ve tütün ürünlerinin çiftçiliği, üretimi, fiyatı ve satışı devlet tarafından kontrol altındaydı. Ancak bu tarihten sonraki süreçte özelleştirilmeyle birlikte çokuluslu tütün şirketleri Türkiye’de faaliyet göstermeye başlamıştır. Özelleştirme süreci, hükümetin yabancı tütün şirketlerinin ürünlerini ithal etmesine izin verdiği 1984 yılında başlamıştır. 1986’da çokuluslu tütün şirketleri için kendi ithalat ve dağıtım ağlarını kurmalarına izin veren bir yasa çıkarılmasıyla agresif tütün reklamcılığı ortaya çıktı ve yerli üretim azalmış olmasına rağmen, bazı bölgelerde yabancı tütün şirketlerinin faaliyetlerinin bir sonucu olarak tütün kullanımı hızla artmıştır. (WHO, 2012 b: 9). Özelleştirmeler neticesinde dünyanın büyük sigara üreticileri, Türkiye’deki tütün pazarına egemen olmuş ve sigara üretimine devam etmişlerdir. (Ünal, 2017: 19).

Tütün kullanımı 1960-2000 yıllarında arasında hızla yükselerek sigara satış sayısı 30 milyardan 118 milyara yükselmiştir. Yaklaşık 4 katlık artış ile 2000 yılı sigara satışı bakımından en yüksek seviye olarak karşımıza çıkmaktadır. Tütün satışlarında yaşanan bu artış, aynı yıllardaki nüfus artışının 2,5 katı kadardır. Tütün kontrolü uygulamalarının başlamasından sonra bir süre yatay olarak devam eden tütün satışları 2009 yılından itibaren azalma eğilimine girmiştir (KYTA, 2012: 10).

Küresel Yetişkin Tütün Araştırma (Global Adult Tobacco Study-GATS) verilerine göre Türkiye’de tütün kullanım oranı %27,1 olarak bildirilmiştir. Son yıllarda sigara kullanım sıklığında erişkin kişilerde gözlenen düşüş, 15-24 yaş arasındaki gençlerde gözlenmemekte aksine gençlerin sigara kullanımı yıllar içinde artış gösterdiği belirtilmektedir. Sigara kullananlar arasında 18 yaşından önce başlama oranı %59 ve ortalama başlama yaşı 17 olduğu görülmüştür. Sigarayı bırakma oranı Türkiye’de %27,2 ve yaşlara göre bırakma oranları ise 65 yaş üstü yaş grubunda en fazla olmuştur.

45 yaşından sonra bırakma oranlarında hızlı bir artış sergilenmektedir. Gençlerde ise bu oran %10'un altında seyretmektedir (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2014: 38-45).

Türkiye'de sigara kullanımı oldukça yaygın olduğundan ve sigara kullanımına bağlı sağlık sorunlarının ve ölüm oranlarının yüksek olması sebebiyle, devlet sigara kullanımı azaltmak için önlem almak ve yasal işlemlerde bulunmak zorunda kalmıştır. Bu kapsamda bazı uluslararası sözleşmeler imzalanmış, bazı kanunlar çıkarılmış, eylem planları oluşturulmuştur.

3.2.1. Türkiye'de Tütün Kontrol Programı

Türkiye'de tütün kullanımı oldukça yaygındır. Ortalama olarak 5 erkekten ikisi ve 5 kadından bir tanesi sigara içmektedir. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önlenabilir sağlık sorunlarının başında tütün kullanımı gelmektedir (Bilir, 2009: 33 - KYTA, 2012: 1).

Türkiye'de tütün kullanımından kaynaklı hastalıklardan hayatını kaybedenlerin oranı erkeklerin %38'si ile kadınların %6'sı olmak üzere toplam nüfusun %23'üdür (WHO, 2012 a: 360-361).

Tütün kullanımından kaynaklı riskler dünyadaki ölümlerin en önemli ve önlenabilir nedenlerini oluşturmaktadır. Dünyada her yıl beş milyondan fazla insan bu sebeple hayatını kaybetmekte; bu rakam, Türkiye'de 100.000'den fazla olduğu bilinmektedir. Tütün kullanımından kaynaklı bu yıkıcı sonuçlar uluslararası koordinasyon ve işbirliğine olan ihtiyaç, DSÖ'nün tütün kontrolünde uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak için uluslararası bir anlaşmanın gerekliliğini ortaya koymuştur (WHO, 2012 b: 23).

Türkiye'de 16 milyon yetişkinin sigara içtiği bilinmektedir. Sigara içme oranındaki bu rakam endişe verici derecede yüksektir ve erkekler arasında ölüm nedenlerinin başında yer almaktadır. Bu sebeple Türkiye, DSÖ Avrupa Bölgesi'ndeki

en yüksek erkek sigara içme oranlarına sahip ülkelerindendir (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 13).

İnsanları tütün kullanımından doğacak zararlardan ve ikinci el sigara dumanına maruz kalmaktan korumak için politika önlemleri alınmalıdır. Reklamları yasaklamayı, tanıtım ve sponsorluğu ölçen tütün kontrol politikaları Türkiye’de başarılı şekilde uygulanmıştır. Yetişkinlerin sadece %7’si sigara reklamlarına maruz kalmaktadır ve bu oran dünyadaki en düşük orana sahip ülkeler arasındadır. Sigara içenler gelirlerinin büyük bir bölümünü sigaraya harcamaktadırlar. Türkiye’de tütün ürünlerinin tüketimini azaltmaya yardımcı olmak için tütün ürünlerinden alınan vergi oranlarında artışa ihtiyaç vardır (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 13).

Türkiye’de temeli ilk kez 1986 yılında atılan ve günümüze kadar ivme kazanarak gelen tütün kontrolü çalışmalarında ulusal ve uluslararası düzeyde başarı elde edilmiştir. Tütün kontrolü çok bileşenli ve birbirine kenetlenmiş bir ekiple gerçekleştirilebilecek önemli bir halk sağlığı konusudur. Türkiye’de de sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle bu başarı kazanılmıştır. Geline noktanın korunması ve “Sigarasız Türkiye” yolunda sağlam adımlarla ilerlenmesi için bu ekip bilincinin korunması ve güven arttırmaya yönelik çalışmaların yapılması gerekir (Kılınç ve Günay, 2014: 7).

5727 sayılı “Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” 03.01.2008 tarihinde TBMM’de kabul edilerek ilgili Kanunun kamuya açık kapalı alanları ile ilgili hükümleri 19.05.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Özel hukuk kişilerine ait olan lokanta, kahvehane, kafeterya gibi eğlence hizmeti verilen işletmelerde tütün ürünlerinin tüketilmemesi ile ilgili hükmü ise 19.07.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece ikamete mahsus konutlar hariç tüm kapalı alanlarda tütün ürünü kullanma yasağı getirilmiştir. Türkiye genelinde 7 gün 24 saat esasına göre denetimler yapılmaktadır. Denetim mekanizmasının güçlendirilerek kararlılıkla yürütülmesi, mücadelenin görünürlüğü ve toplumsal farkındalığın artırılmasına da büyük katkısı bulunmaktadır (Eylem Planı: 2018: 3).

Genç nüfusa sahip Türkiye tütünle mücadelede dünyaya örnek gösterilen lider ülke konumundadır. Bu nedenle tütün endüstrisi Türkiye üzerinde daha agresif satış politikaları ve yeni taktikler geliştirmektedir. Türkiye’de tütünle mücadele çalışmalarının başarısız olması tütün endüstrisi için önemli bir hedeftir (Eylem Planı: 2018: 5).

3.2.1.1. 1996 Yılında İlk Tütün Karşısı Yasa Ve Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de tütün ve ürünlerinin üretimi, satışı ve pazarlaması uzun yıllar devlet kontrolünde gerçekleşmiştir. Ancak 1980’li yılların ortalarına gelindiğinde kontrolün çok uluslu tütün endüstrisinin himayesine girmeye başladığı görülmektedir. Takip eden süreçte sigara reklamlarıyla tütün ürünlerinin kullanılması özendirilmiş ve 1983-2000 yıllarında sigara kullanım oranında %80’lik bir artış yaşandığı gözlenmiştir (Bilir, 2009: 33).

Her ne kadar 1900’lerin başında tütün kullanımının zararlarına ilişkin bazı yayınlar görülsün de, Türkiye’de tütün karşıtı faaliyetler nispeten geç başlamıştır. İlk olarak 1980’lerin ortasında tütün kontrolü tanıtılmıştır ve günümüze kadarki süreçte Sağlık Bakanlığı’nın önceliklerinden biri olarak önemi ortaya koyulmaktadır. (WHO, 2012 b: 21)

Türkiye’de sigara kontrolü konusundaki çalışmalar da ilk kez bu yıllarda başlamış ve buna yönelik ilk bilimsel toplantı olan “Sigara ile Mücadele I. Ulusal Kongresi” 1992 yılında Ankara’da gerçekleşmiştir. Bu kongrenin sağladığı önemli gelişmelerden biri de, Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi’nin kurulmasıdır. Ulusal Komite, mevzuatın hazırlanmasında ve TKÇS müzakere sürecinde şartların uygulanmasında etki göstermiştir. İlk tütün karşıtı tasarı 1991 yılında hazırlanmış, ancak Cumhurbaşkanı tarafından bir reklam yasağının serbest ticarete karşı olduğu gerekçesiyle veto edilmiştir. Bunun üzerine ikinci tütün kontrol tasarısı Temmuz 1992’de yeniden hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) sevk edilmesi yönünde çaba vermiştir (Turhan, 2010: 14 - WHO, 2012 b: 21) . Bu çabaların sonucunda Türkiye’de 4207 nolu “Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi Ve

Kontrolü Hakkında Kanun” TBMM’de 07.11.1996’da kabul edilerek 26.11.1996’da Resmi Gazete’de yayınlanmış ve yasalaşarak ilk adım atılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 1966).

Tütün ve Sağlık Ulusal Koalisyonu'nun faaliyetleri bu süreç boyunca etkili olmuştur. 4207 sayılı Tütün Kullanımının Zararlarının Önlenmesine İlişkin Kanun, Türkiye’de tütün kontrolüne giden yoldaki en önemli başarı ve önemli bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yasa ile birlikte tütün ürünlerinin doğrudan reklamları, yalnızca TV programlarından ve basından değil, aynı zamanda reklam panolarından ve sinemalardan tamamiyle çıkarıldı. Sigara paketlerine sağlık uyarıları basıldı ve bazı kapalı yerlerde sigara içmek ilk kez yasaklandı. Daha sonra toplu taşımalar (otobüsler, uçaklar ve trenler gibi) dumansız hale getirildi (T.C. Resmi Gazete, 1966).

Türkiye’de tütün kontrolünün uzun bir geçmişi olmasına rağmen resmi olarak konuyla ilgili atılan ilk adım 1996 yılında yürürlüğe giren tütün karşıtı yasadır. Bu yasa ile tütün karşıtı için atılan adımlarda başarı sağlanmıştır. Bunlar (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 24) ;

- 18 yaşın altındaki çocuklara tütün satışı yasağı
- Televizyon, gazete vb. medya aracılığıyla her türlü tütün reklamlarının yasaklanması
- “Sigara sağlığınıza için tehlikelidir” vb. mesajların sigara paketleri üzerinde yer alarak tüketicilerin zorunlu bilgilendirilmesi.
- Televizyon yoluyla sigaraya kullanımına karşı halk eğitimi verilmesi.
- Toplu taşıma araçlarında sigara içilmesinin yasaklanması. Bu, Türk halkı arasında “sigara içmemek” ve “dumansız hava sahası” normlarının içselleştirilmesine yardımcı olduğundan, kanunun en önemli başarı öykülerinden birisi olmuştur.

Uluslararası tütün firmaları yasanın reklamları yasaklayan maddesinin anayasaya aykırı olduğu gerekçesi ile bu maddenin iptali için çeşitli davalar açmıştır.

Ancak Anayasa Mahkemesi kamu yararının ve genel sağlının korunması yönünden anayasaya aykırılık bulmamış ve tütün firmalarının bu itirazlarını reddetmiştir (Turhan, 2010: 15). Tütün kontrolü açısından bu konularında önemli kazanımlar elde edilmiştir. Bugün geçerli olan 4207 sayılı yasanın çerçevesinin oluşturulması açısından önemli rol oynamıştır (Kılınç ve Günay, 2014: 5).

3.2.1.2. 2002 Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu’nun Kurulması

TEKEL’in özelleştirilmesinin ardından, tütün pazarını düzenlemek için yeni bir kuruma ihtiyaç vardı. Bu nedenle, Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu (TAPDK), 2002 yılında, tütün ürünlerinin paketlenmesi ve satılması da dahil olmak üzere, tütün ve alkol pazarlarını düzenlemek için kurulmuştur. Bugüne kadar devlet eliyle işlerliğini sürdürmekte ve ülke ekonomisi açısından stratejik öneme sahiptir. Türkiye’de olduğu gibi dünyanın pek çok ülkesinde de ayrı bir kamu otoritesi eliyle ve özel olarak takip edilmektedir (TAPDK, 2017: 2).

Düzenleyici işlevinin yanı sıra, TAPDK, Kanunun uygulanmasını denetleme ve kontrol etme görevine ve sorumluluğuna sahiptir. DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi uyarınca, Kurum, tütün ürünlerinin üretimi ve satışına ilişkin kuralları tanımlamakta, bu ürünlerin azami karbonmonoksit, nikotin ve katran emisyon seviyelerini belirtmekte ve pazarı düzenlemektedir. Aynı zamanda tütün üreten çiftçilere yönelik alternatif tarım politikaları teşvik etmektedir.

2005 yılında Kurum, sigara paketlerindeki uyarı etiketleriyle ilgili bir tüzük yayınlamıştır. Sigara paketlerinin ana yüzünün% 40’ını kapsayan iki alternatif metin değiştirilerek: “Sigara içmek öldürür” ve “Sigara içmek size ve etrafınızdakilere ciddi şekilde zarar verir ”. Sonrasında ise daha etkili ve anlamlı olan 14 ek metin uyarısı, paketin arkasını n% 30’unu kapsayacak şekilde yazılmıştır. Bu mesajlar, Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi’nin asgari şartını yerine getirmiştir. Daha sonra TAPDK, Avrupa Birliği kütüphanesinden seçilen resimli uyarılar paketlere basılmıştır. Resimler paketin ana yüzünün% 65’ini kaplamaktadır. Haziran 2011’de, sigara ve diğer tütün ürünlerinin satış noktalarında görülemeyecekleri kapalı yerlerde tutulmaları da dahil olmak üzere,

uyulması gereken kuralları belirleyen yeni bir düzenleme getirilmiştir. Tüm bu düzenleyici görev ve faaliyetlerine ek olarak tütün kullanımının zararları hakkında farkındalık yaratmak da sorumlulukları arasındadır.

3.2.1.3. 2004 Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin Onaylanması

Türkiye TKÇS’ni 28 Nisan 2004 tarihinde imzalamış, 25 Kasım 2004 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış ve 27 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece TKÇS’yi onaylayan 43. ülke olan Türkiye “Taraflar Toplantısı”na katılarak çeşitli görevler üstlenmiştir.

DSÖ Tütün kontrolüne yönelik tedbirler aşağıda sıralanmıştır (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 25) ;

1. Tütün ürünlerine olan talebi azaltmaya yönelik tedbirler;

1. Kamu bilgi eğitimi
2. Sigarayı bırakma
3. Fiyatlandırma ve vergilendirme
4. Çevresel tütün dumanı
5. Reklam, tanıtım ve sponsorluk
6. Ürün kontrolü ve tüketici bilgileri

2. Tütün ürünleri arzını azaltmaya yönelik tedbirler;

1. Yasadışı ticaret
2. Gençlere erişilebilirlik
3. Tütün üretimi ve alternatif politikalar

2. Tütün kullanımını ve ulusal tütün kontrol programını izleme, değerlendirme ve raporlama.

3.2.1.4. Ulusal Tütün Kontrol Programı Ve Eylem Planı, 2006-2010

“Ulusal Tütün Kontrol Programı” 7 Ekim 2006 tarih ve 26312 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/29 sayılı Başbakanlık Genelgesi ekinde yayınlanmıştır. 2006-2010 yıllarını kapsamaktadır ve programın temel amacı, 2010 yılına kadar ülkemizde 15 yaş üzerinde sigara içmeyenlerin oranını % 80’in üzerine çıkarmak, 15 yaş altında ise % 100’e yakın olmasını sağlamak olarak belirtilmiştir. Ulusal Komite, Programın süreç ve sonuçlarının izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması gibi konularda faaliyet göstermektedir.

DSÖ TKÇS’ye uygun olarak, 2008–2012 dönemine ilişkin eylem planının 10 maddesi vardır. Bunlar (WHO, 2012 b: 23):

- Tütün kaynaklı sağlık tehlikeleri hakkında bilgi, eğitim ve bilinçlendirme
- Sigara bırakma
- Fiyatlandırma ve vergilendirme
- İkinci el tütün dumanına maruz kalmanın önlenmesi
- Reklam, tanıtım ve sponsorluk
- Ürün kontrolü ve tüketiciler için bilgi
- Yasadışı ticaret
- Gençlerin erişilebilirliği
- Tütün üretimi ve alternatif politikalar
- Tütün kullanımının izlenmesi ve değerlendirilmesi.

TAPDK verilerine göre, 2009 Temmuz-Kasım aylarında, ülkemizde son beş yılın en düşük sigara kullanımı gerçekleşmiştir. 2007 yılının aynı dönemine göre 233 milyon paket, 2008 yılının aynı dönemine göre 185 milyon paket daha az sigara kullanılmıştır. Bu verilerle vatandaşlar, 2007 yılının aynı dönemine göre sigaraya, 1 milyar 165 milyon TL, 2008 yılının aynı dönemine göre 922 milyon TL daha az para harcadıkları belirtilmiştir (Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi SSUK, 2009)

3.2.1.5. 4207 Sayılı Kanun'un 5727 Sayılı Kanun ile Değiştirilmesi

4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine yönelik kanunun ülkemizde uzun zaman uygulanmasının ardından bu konuda toplumsal benimsemenin yerleşmesinde başarı sağlanmıştır. Ancak ilgili yasanın kapsamının genişletilmesi ve uygulamada karşılaşılan bazı güçlüklerin aşılması konusunda yasada bazı değişiklikler yapılması gündeme gelmiştir.

1996 tarihli ve 4207 sayılı Kanun, toplu taşıma araçları ve bazı halka açık yerler dahil olmak üzere sigara kullanımını yasaklamıştır; ancak restoranlar, barlar ve kafeler vb. yerlerde yasak bulunmamaktaydı. Kanun yaklaşık 10 yıl uygulandıktan sonra, bazı noktalarda değişiklik yapılması ihtiyacı doğmuştur. DSÖ TKÇS'nin uygulanmasının bir parçası olarak yeni bir teklif hazırlanmış ve 2006 yılında parlamentoya sunulmuştur (WHO, 2012 b: 24).

Dumansız Hava Sahası uygulaması ile sigara kullanılmayan ortamlar, çok etkili bir tütün kontrol politikası olarak kabul edilmektedir. Çünkü sigara kullananların sigarayı bırakmalarını veya sigaraya başlamalarını azaltmada etkilidir. Türkiye'de yeni mevzuat Ocak 2008'de iki aşamada yürürlüğe girmiştir. İlk aşama Mayıs 2008'de restoran, kafe vb. kapalı mekanlarda sigara kullanımı yasağı ile başlamıştır. İkinci aşama ise Temmuz 2009'dan bu yana, Türkiye'de, istisnalar dahil olmak üzere, halka açık yerlerde tamamen sigara yasağının uygulanmasıdır. Kanun temel olarak insanları tütün dumanına maruz kalmaktan korumayı amaçlamaktadır. Yasa ile sigara kullanımının yasaklandığı yerler (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 25):

1. Kapalı kamu işyerleri,
2. Sağlık, pazarlama, sosyal, kültürel, spor ve eğlence sektörü binaları,
3. Ticari taksiler dahil toplu taşımalar,
4. Kapalı ve açık kamu ve özel eğitim binaları,
5. Restoranlar, barlar, kafeler vb kapalı mekanlar.

Yasanın toplumsal savunuculuğa dönüştürülmesi ile başarı elde edileceği açık bir gerçektir. Bu amaç doğrultusunda, “Havanı Korum” ve “Dumansız Hava Sahası” sloganlarıyla güçlü medya kampanyaları yürütölmüş ve böylece kanunun kamuoyu tarafından benimsenmesi kolaylaştırılmış, toplum bilincinin oluşması sağlanmıştır. Ülkemizde tütünle mücadelede; siyasi iradenin, kamu otoritesinin, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın iş birliği ile büyük bir kararlılıkla çalışmalar devam edilmektedir (Eylem, 2018: 4).

Sağlık Bakanlığı, Tütünle Mücadele İletişim Kampanyasına 2008 yılında başlamıştır. Birbirini takip eden farklı mesaj ve hedef kitle stratejilerini kapsayan dört farklı evre 2013 yılında tamamlanmıştır. Etkin bir sağlık iletişimi kampanyalarında bulunması gereken bazı temel özellikler göz önüne alınarak Sağlık Bakanlığı Tütünle Mücadele Kampanyası değerlendirildiğinde belli başlı şu konular ön plana çıkmaktadır (Çobaner, 2018: 815-820):

- Kampanyalar geniş kitleleri etkilemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle parasal kaynaklara ek olarak gönüllüler ile diğer kurumların desteği gibi kaynaklar da kullanılır.
- Sağlık Bakanlığı Tütünle Mücadele İletişim Kampanyası’nda ilk evre olan “Dumansız Hava Sahası Kampanyası” ile kapalı alanlarda sigara kullanımının önlenmesi için yasaya geniş bir kamuoyu desteği sağlanması hedeflenmiştir. Toplumun her kesimine ulaşmak için sanatçılar, sporcular, siyasi parti liderlerinin kampanyaya desteği sağlanmıştır.

Dönemin Sağlık Bakanı Prof. Dr. Recep Akdağ kampanyayı bizzat üstlenerek öne çıkmış ve kampanyanın sözcülüğü sorumluluğunu almıştır. İlgili kampanya 4 evre üzerinde yürütölmüştür (Çobaner, 2018: 815-820):

1. “Dumansız Hava Sahası” (2008 – 2009)
2. “%100 Dumansız Hava Sahası” (2009 – 2010)
3. “Sigara Pişmanlıktır” ve “Hayat Senin Karar Senin” (2010-2012)
4. “Sigara Her Nefeste Size Zarar Veriyor” (2012-2013)

2008 -2012 yılları arasında alınan bu tedbirler ile hayata geçirilen uygulamaların ardından Türkiye’de sigara kullanım oranı %31,2 oranından %27,1’e düşmüş ve 15 yaş üstü nüfusta sigara kullananların sayısı 2,2 milyon azalmıştır. Türkiye Mpower paketinde yer alan tüm stratejileri son derece başarılı bir şekilde uygulayan ilk ve tek ülkedir. Uygulamada ulusal ve yerel otoriteler görev almaktadır. Bilimsel çalışmalardan elde edilen sonuçlar, birçok açıdan yasanın başarılı olduğuna dair umut verici sonuçlar ortaya koymaktadır. Yasalara uyum artmaktadır ve güçlü bir kamu desteği vardır. Sağlanan bu başarı, hükümet organları ve sivil toplum kuruluşları arasındaki güçlü işbirliğinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Global Adult Tobacco Survey, 2010: 26).

Türkiye tütün kontrolü konusunda 2008 yılından bu yana dünyada önde gelen ülkelerin başında yer almaktadır. Özellikle yenilenen tütün kontrolü kanunu ile başarı sağlayan ülkemiz pek çok ülke ve uluslararası kuruluş açısından yakından takip edilmektedir. Ancak bu kapsamlı yasaya sahip olmanın yanında yasanın başarılı şekilde uygulanması tütün kontrolü konusunda başarı sağlamasında en önemli noktadır. Dünya Sağlık Örgütü Türkiye’nin 2008 yılından bu yana gerçekleştirdiği uygulamalarla Mpower paketinde yer alan stratejilerin tamamını yerine getiren tek ülke olduğunu 2012 yılında duyurmuştur.

Türkiye’de tütünle mücadele sürecini değerlendirildiğinde, 2008 ve 2012 yılları arasında çok önemli bir başarı elde edildiği ancak 2014 yılına gelindiğinde 2008 yılındaki rakamların üzerinde bir oranla sigara kullananların sayısında artış olduğu görülmüştür (Eylem: 2018, 5). 2008 yılında sigara içenlerin% 53,9’u 18 yaşın altında sigara içmeye başlamışken; aynı rakam 2012 yılında% 58,7’ye yükselmiştir (Önder vd, 2016: 518). Bu durum karşısında gençlere yönelik faaliyetlere ağırlık verilerek, denetimlere yönelik tedbirlerin artırıldığı yeni politikalar uygulamaya geçirilmiştir. Uygulamada yeni eylem planı gençlerle birlikte hazırlanarak gençliğe yönelik faaliyetler hız kazanmıştır. Alınan tedbirler sonrası 2014 yılında %32,5 olan tütün kullanım oranı 2016 yılında yeniden düşme trendine girerek %31,6’ya kadar düşürülmüştür (Eylem: 2018, 5).

27 Ocak 2015 tarihli, 2015/1 ve 29249 sayılı Başbakanlık Genelgesi kapsamında; Ulusal Tütün Kontrolü Koordinasyon Komitesi kurulurak tütün kontrol politikalarının güçlendirilmesi ve çalışmaların geliştirilerek takip edilebilmesi amaçlanmıştır. Bağımlılık yapıcı maddelerin birbirine geçişken olması, her biriyle etkili mücadele edilebilmesi, çalışmaların geliştirilmesi ve takibinin yapılması amacına yönelik 9 Aralık 2017 tarihli, 2017/23 sayılı Başbakanlık Genelgesi kapsamında; Başbakan Yardımcısı Başkanlığında 11 bakanın katılımı ile “Bağımlılık ile Mücadele Yüksek Kurulu” oluşturulmuştur (Eylem: 2018, 7).

3.2.1.6. Ulusal Tütün Kontrol Programı Ve Eylem Planı, 2018-2023

2018-2023 Tütün Kontrol Programı Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile, tütün kullanım oranlarında yaşanan yükselme eğilimi 15-24 yaş arası gençler ve kadınlarda, artışın önüne geçmek ve kullanım oranlarını düşürmek amacıyla bu gruplara yönelik insiyatif ve faaliyetler güçlendirilmiştir (Eylem: 2018, 6).

Bazı durumlarda devletler zararlı ürünlerin kullanımını engellemek ya da azaltabilmek amacıyla azarlama stratejileri uygulamaktadırlar. Özellikle devletler sigara kullanımını kontrol altında tutmak amacıyla çeşitli pazarlama stratejileri ve araçları kullanmaktadırlar (Örneğin, artan vergi, yasal düzenlemeler, reklam yasağı vb. gibi). Sigara kullanıcıları bir paket sigara satın aldığı anda paketdeki uyarıları fark etmektedir (Memiş ve Cesur, 2019: 109). Bu amaca ek olarak tütün endüstrisi için en kıymetli reklam alanı olarak görülen sigara paketlerinde resimli sağlık uyarıları ile (standart paket) uygulamasına çok ciddi engelleme girişimlerinde bulunmaktadır. Çünkü sigara kullanan kişilere mesaj ulaştırabilmenin tek yolu sigara paketleridir ve her sigara kullanıcısı satın aldığı sigara paketi üzerindeki bilgilendirmeye maruz kalmaktadır. 2012 yılında yapılan KYTA sonuçlarında; sadece resimli sağlık uyarıları nedeniyle sigarayı bırakmayı düşünenlerin oranı %48,5 olarak görülmüştür. Ancak resimli sağlık uyarılarının düzenli aralıklarla değiştirilmemesinden kaynaklı olarak etkinliği azalmış ve 2016 yılında yapılan KYTA sonuçlarına göre bu oranın % 33,2’ ye kadar düştüğü belirtilmiştir. Önümüzdeki süreçte eylem planı kapsamında yürütülecek en önemli

faaliyetlerden birisi de yeni resimli sağlık uyarılarının düz paket (standart paket) uygulaması ile birlikte hayata geçirilmesidir (Eylem: 2018, 6).

Tütün ürünleri ile mücadele çalışmalarında başarı sağlamsın en önemli faktörü eylem planıyla belirlenen politikaların yerele yaygınlaştırılmasıdır. Bundan dolayı STK'lar, federasyonlar, yerel yönetimler gibi tüm toplumsal ve sivil inisiyatifler ile ortak stratejiler belirlenerek yol haritaları çıkarılmaktadır. Bu kapsamda oluşturulan Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile önümüzdeki 6 yılın tütün ürünleri ile mücadele konusundaki yol haritasının belirlenmesi, yapılan çalışma ve faaliyetlerin tüm yurttaki eşgüdüm ile koordinasyon halinde birbirini destekleyecek ve etkisini artıracak şekilde yürütülmesi, etkilerinin düzenli takip edilerek, başarıya ulaşması amaçlanmaktadır. Ayrıca eylem planı kapsamında gerçekleşen faaliyetlerin, kamuoyuyla paylaşılması önemli olduğundan yıllık olarak sonuçları raporlanıp, doğru bilgiye doğru zamanda ulaşılması sağlanacaktır (Eylem: 2018, 8).

Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) için aşağıdaki noktalar göz önünde bulundurularak kurumlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, akademisyenler ve bu alanda çalışan uzmanların katkıları ile eylem planı oluşturulmuştur. Bunlar (Eylem: 2018, 9):

- 2004 yılında imzalayarak taraf olduğumuz Tütün Kontrol Çerçeve Sözleşmesi,
- M-POWER politika paketi,
- Tütün kontrolü alanında uygulanan başarılı uygulama örnekleri,
- 2008-2012, 2015-2018 Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planlarından sağlanan tecrübeler,
- Ulusal Tütün Kontrolü Koordinasyon Komitesi, Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı Çalışma Grupları ve İl Tütün Kontrol Kurulları ile il değerlendirme toplantılarında yerel düzeyde elde edilen bulgular,
- Karşılaşılan sorunlar, çözüm önerileri ve bunlara yönelik yapılması gereken faaliyetlerin tartışıldığı politika laboratuvarları sonuçlarıdır.

Eylem Planı ile tütün ürünleri üzerindeki vergi yükünü artırarak, tütün ürünlerinin fiyatlarının artırılmasını sağlayacak faaliyetlerin uygulamaya geçirilmesi planlanmaktadır. Tütün ürünlerine yönelik vergilerde tedrici yapılan artışlar ile enflasyonda oluşacak yükselmenin engellenebilecektir. Bu amaca yönelik hedef, 100 paket ortalama mamul sigara fiyatının kişi başı yurt içi hasılaya oranı Maliye Bakanlığı 2017 verisine göre %2,70 iken; 2019 yılında %2,77, 2021 yılında 2,96 ve 2023 yılında %3,21 oranına yükseltmektir (Eylem Planı, 2018: 28-29).

Pasif etkilenim, sigara içmeye yatkınlığı artırmasının yanında sigara içenler için de bırakmayı zorlaştıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumu pasif etkilenimden korumanın tek bir yolu vardır, bu da bütün kapalı alanlarda sigara kullanımını tamamen önlemektir. Bu amaca yönelik ülke genelinde yaklaşık 1500 denetim ekibiyle rutin denetimler ile ALO 184 Tütün İhbar Hattı ve Yeşil Dedektör mobil uygulaması üzerinden gelen ihbarlara yönelik 7 gün 24 saat denetimler gerçekleştirilmektedir. Yeni eylem planı döneminde planlanan çalışmalardan biri de ilçeler arası çapraz denetimlerin yaygınlaştırılması, dumansız hava sahası uygulamasının kapsamının genişletilmesi, denetimlerinin güçlendirilmesidir. Bu amaca yönelik hedeflerden bazıları 15 ve üzeri yaş grubunda (Eylem Planı, 2018: 31-33):

- Kafe ve kahvehanede pasif etkilenime maruz kalma oranı KYTA (2016) verisine göre %28 iken; 2019 yılında %20 ,2021 yılında %15 ve 2023 yılında %10 oranına düşürmek,
- Restoranlarda pasif etkilenime maruz kalma oranı KYTA (2016) verisine göre %12,7 iken; 2019 yılında %10 ,2021 yılında %7 ve 2023 yılında %5 oranına düşürmek,
- Okullarda/egitim kurumlarında pasif etkilenime maruz kalma oranı KYTA (2016) verisine göre %7,1 iken; 2019 yılında %6 ,2021 yılında %4 ve 2023 yılında %2 oranına düşürmek,
- Kamu binalarında pasif etkilenime maruz kalma oranı KYTA (2016) verisine göre %4,7 iken; 2019 yılında %3 ,2021 yılında %2 ve 2023 yılında %1 oranına düşürmek,

- Hususi araçlarda pasif etkilene maruz kalma oranı KYTA (2016) verisine göre %82,3 iken; 2019 yılında %80 ,2021 yılında %75 ve 2023 yılında %50 oranına düşürmektir.

Yeni eylem planı ile ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında tam bir koordinasyon ve iş birliği yapılarak tütün ürünlerinin yasadışı ticaretiyle etkili bir mücadele amaçlanmaktadır. Buna yönelik 15 ve üzeri yaş grubunda bandrolsüz sigara kullanım oranı KYTA (2016) verisine göre %8,4 iken, 2019 yılında %7,2021 yılında %5 ve 2023 yılında %3 oranına düşürmek hedeflenmiştir (Eylem Planı, 2018: 46).

Çocuklar ve gençler tütün endüstrisinin hedef kitlesinde yer almaktadır ve günümüzde de tütün kullanımı bakımından en önemli risk grubundadır. Türkiye sahip olduğu genç nüfusu ile tütün endüstrisinin de hedefinde yer almaktadır. Bütün ülkeler tarafından 18 yaşından küçüklere veya ulusal kanunlarla belirlenmiş belli bir yaşın altındaki kişilere tütün ürünlerin satışını engelleyen yasal ve idari önlemler almaktadır. Yeni eylem planı ile 18 yaşını doldurmamış kişilerin tütün ürünlerinin satışı ve dağıtım yoluyla ulaşmasının önlenmesi amacıyla yönelik olarak denetim çalışmalarının güçlendirilmesi planlanmaktadır. 13-15 yaş grubu öğrencilerde 18 yaşını doldurmamış olmasına rağmen sigara satın alabilenlerin oranı KGTA 2017 raporuna göre %73,3 iken bu oran 2019 yılında %30, 2021 yılında %20 ve 2023 yılında %5’ düşürülmesi hedeflenmiştir (Eylem Planı, 2018: 47-48).

3.2.2. Fiyat Ve Vergi Politikası

Egemenliği altında yaşayan bireylerin refahını korumak ve arttırmak olan devlet anlayışı içerisinde olan ülkeler, vatandaşlarının sağlığını olumsuz etkileyecek tütün gibi sağlığa zararlı mal ve hizmetlerin tüketimini azaltmak amacıyla çeşitli politikalar geliştirilmiştir (Avcı ve Demirci, 2017: 48). Bu politikalar mali araçları ve yasal prosedürleri kapsamaktadır. Mali araçların başında yer alan vergiler aracılığıyla erdemsiz malların maliyeti yükseltilerek tüketiminin kısılması -ya da önüne geçilmesi- hedeflenmektedir. Bu politikaların uygulanmasına neden olan bu mal ve hizmetler “erdemsiz mal” olarak adlandırılmaktadır. İnsan sağlığını olumsuz etkilediği için

erdemsiz malların tüketimi ve üretimi devlet tarafından kontrol edilmektedir. (Ay, 2015: 81). Türkiye’de erdemsiz malların tüketimini konu alan vergi türü özel tüketim vergisidir ve sosyal faydası olmayan, hatta zararlı olduğu düşünülen bazı mal veya mal gruplarını vergilendirmeye yöneliktir. Özel tüketim vergisi kendi içerisinde dört listeden oluşmakta olup III sayılı listede yer alan sigara ve alkollü içkiler günah vergilerinin konusunu oluşturmaktadır. (Buyrukoğlu vd, 2016: 16-29).

Günah vergileri; sigara içmek, alkol kullanmak ve dolayısıyla çevreye zarar vermek gibi insani düşkünlük ya da inanç yönüyle günah olarak adlandırılan zevklere bedel yüklemek amacıyla uygulanan ve tüketim vergileri içerisinde yer alan bir vergi türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Lorenzi, 2004:59).

Günah vergilerinin özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Turan ve Yurdakul, 2015: 3):

- Bu malların talebi, bağımlılık yaratıcı olması nedeniyle inelastiktir.
- Vergiye konu olan bu malların, kişinin kendisine zarar verici özellikleri bulunmaktadır.
- Bu malların kullanımı negatif dışsallığa da neden olmaktadır.

Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda günah vergileri, insan sağlığı için yararlı olan davranışları ve kullanımları teşvik etmek, zararlı olan davranışların ve malların kullanımını önleme amacına yönelik bir araçtır ve günah vergilerini bir politika olarak da değerlendirmek mümkündür. Çünkü söz konusu verginin alınmasında ilk amaç vergi geliri yaratmak değil, insan sağlığını korumak ve geliştirmektir (Avcı ve Demirci, 2017: 49).

Sigara kullanımının yarattığı problemler yalnızca sağlık üzerinde değil ekonomi üzerinde etkilidir. Tanı, tedavi gibi doğrudan maliyetlere ek olarak işgücü kaybına bağlı gelir ve verimlilik kaybı da ülke ekonomisini negatif etkileyen faktörlerdir. Caydırıcılığı arttırarak sigara kullanımını azaltmak amacıyla sigara üzerinden alınan yüksek oranlı vergiler devletin gerçekleştirdiği sağlık harcamalarını dengeleyecek denli yüksek bir vergi hasılatı yaratmanın yanı sıra kişilerin kullanılabilir gelirlerini azaltmaktadır (Başol, Can: 2015: 6).

Vergiler, tütün fiyatlarının önemli bir bölümünü oluşturmakta ve hükümetler için iyi bir gelir kaynağı olmaktadır. Sigaraların vergilendirilmesi ve sigara fiyatlarının belirlenmesi Maliye Bakanlığının sorumluluğu altındadır. Yapılan araştırmalara göre, vergi artışının ardından tütün fiyatındaki% 10'luk bir artışın tütün tüketimini% 4-8 oranında azaltacağı ve devlet gelirlerini artıracığı, böylece tütün vergilerindeki artışın net dengesinin yararlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır (WHO, 2012 b: 24).

Ülkemizde sigara kullanımında 2014 yılında ciddi bir azalma yaşanmıştır. Bu azalma da devletin uygulamış olduğu 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun Kanun kapsamında uygulamaya konulan “%100 Dumansız Hava Sahası” düzenlemesi ile 5727 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerin bir sonucudur. Böylece kahvehane, kafeterya gibi işletmeler ve lokantalar kapsamında tütün ürünlerinin kullanımına yasak getirilmiştir.

Tütün ürünlerindeki vergilendirmeler, sadece mali amaçlarla yapılmamakta; konunun sağlık boyutu, özellikle tütün ürünü kullanımına başlamayı önleme boyutu çok önemlidir. Bu sebeple tütün ürünleri üzerinden sadece belli oranda vergi almak yetersiz olmakta, tütün ürünleri fiyatının belli bir eşiğin altına düşmesini engelleyecek mekanizma geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun sonucunda yüksek sigara fiyatları özellikle gençleri tütün ürünü kullanmaya başlamaktan vazgeçireceği ve halen kullanmakta olan kişilerin bırakmalarını teşvik edeceği belirtilmektedir. Türkiye’de tütün ürünleri üzerinden, nispi ve maktu olmak üzere iki ayrı Özel Tüketim Vergisi alınmaktadır. Buna ayrıca, KDV’siz fiyat üzerinden %18 KDV eklenmekte ve bir paket sigara üzerindeki ortalama vergi yükü %85,3 düzeyinde olmaktadır (Eylem Planı, 2018: 28).

ÖTV dünyada da yaygın olarak uygulama alanına sahip vergiler arasında yer almaktadır. ÖTV’nin konusu olan mallardaki özelliklere dikkat edildiğinde ilk olarak üretimin veya satış aşamalarının devlet gözetiminde olduğu görülmektedir. İkinci olarak, bu malların talepleri inelastiktir. Üçüncü olarak gelir esnekliği yüksektir ve gelir arttıkça bu mallara olan talepte de artış yaşanmaktadır. Son özellik olarak ise, bunların çoğunun kullanımında kişiler bazı zararlı yan tesirlerle karşı karşıya kalma olasılığı

vardır. Bu nedenle dünya genelinde, bu sayılan dört özellikten en az birinin ÖTV'ye tabi tutulan malların kapsamında yer aldığı görülmektedir (Kaya ve Bozkır, 2002: 75-76).

2002 yılında ÖTV Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadarki süreçte tütün ürünleri ve sigaradan farklı isimlerle değişik vergiler alınmaktaydı. Sigara üzerinden fabrika çıkış fiyatı üzerine, Malul Şehit Yetim Payı, Savunma Sanayi Fonu, Eğitim Gençlik Vergisi, Mera Fonu ve Gaziler Fonu, Tütün Fonu gibi kesintiler olmakta bunlara ilave olarak KDV hesaplanmaktaydı. 2002 yılında ÖTV'nin uygulanmaya başlanması ile birlikte farklı isimlerle alınan vergiler tek bir vergi haline getirilerek yeni bir düzenlemeye gidilmiştir (Uğur ve Kömürcüler, 2015: 333) ÖTV Kanunu yürürlüğe girdiği ilk dönemlerde tütün ürünleri üzerinden sadece nispi vergi yoluyla vergi toplanmıştır. Sonraki dönemlerde ise nispi vergiye ek olarak maktu vergi uygulanmaya başlanmıştır. Böylece vergilerin birlikte ödenmesi zorunlu hale getirilmiştir. 25.07.2005 tarihinde 2005/9145 sayılı Bakanlar Kurulu kararının yürürlüğe girmesiyle vergilerin birlikte ödenmesi uygulaması kaldırılarak paket başına belirli bir maktu tutardan az olmamak koşuluyla nispi oran üzerinden hesaplanan verginin ödenmesi esas kılınmıştır. Günümüzde tütün ürünlerinin vergilendirilmesinde hala bu uygulama devam etmektedir. 2017 yılında tütün ürünlerinden alınan ÖTV tutarı yaklaşık 37.4 milyar TL ile toplam vergilerde yaklaşık %7'lik payı oluşturmakta ve yaklaşık 700 bin mükelleften tahsil edilen kurumlar vergisi miktarının %71'ine karşılık gelmesi dikkat çekicidir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda devlet bütçesi için çok önemli bir yere sahiptir (Çakmaklı vd, 2018: 3-5).

Tütün kontrolü ülkelere yüksek bir bütçe gerektirmez. Çünkü tütün vergileri hükümetlerin vergi gelirlerini artırmaktadır. Tütün kontrolü yasalarının desteklenmesi ve uygulanması, tütün ürünlerinin reklam, tanıtım ve sponsorluğunun yasaklanması önemli harcama gerektirmemektedir. Sigara bırakma hizmetleri genel sağlık hizmetlerine entegre edilebilir. Halk eğitimi programları özel bir bütçe gerektirir ama zaten hükümetler tütün kontrolü için yaptıkları harcamaların çok daha fazlasını tütün vergilerinden elde etmektedir. Dolayısı ile daha fazla harcama gerektirse bile, bu alandaki çalışmaları genişletmek için olanaklar mevcuttur (DSÖ, 2008: 13).

3.2.3. Pasif Sigara Dumanı Maruziyeti

Pasif içici kavramı, sigara kullanmayan ama sigara dumanına maruz kalan kişiler için kullanılmaktadır. Sigara tüketiminin yanı sıra, ikinci el sigara dumanına maruz kalmak da ciddi sağlık sorunlarına ve hatta ölümlere sebebiyet verebilmektedir.

Sigara dumanı bulunulan ortamda hava kalitesini bozarak, sigara kullanmayan insanların da pasif olarak dumandan etkilenmesine ve sigaradan kaynaklı sağlık problemlerinin yaşanmasına sebep olmaktadır (Bilir, 2009: 31)

Son yıllarda pasif mazuriyetle ilgili literatüre ikinci el sigara dumanının yanı sıra üçüncü el sigara dumanı ifadesi de girmektedir. Üçüncü el sigara dumanına maruziyet, yüzeylerde biriken duman bileşenleri ile birlikte bu bileşenlerin kimyasal tepkimesi sonucu üretilen metabolitler deri yoluyla, sindirim aracılığıyla veya yeniden havalanan tozların solunmasıyla insan sağlığını olumsuz etkilemektedir (Eylem Planı, 2018: 31).

Dünyada yılda 7 milyondan fazla, ülkemizde de 100.000'den fazla kişi tütün ürünü kullanımından kaynaklı sağlık problemleri nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Bu ölümlerin 6 milyondan fazlası doğrudan tütün kullanımı kaynaklı iken yaklaşık 1 milyon kişi de tütün ürünü kullandığı için değil tütün dumanına maruz kalınması sebebiyle hayatını kaybetmektedir (Eylem Planı, 2018: 3).

Sigara dumanının en az 250'si insan sağlığı üzerinde olumsuz etkisi olan ve 50'den fazlasının kanserojen olduğu 4.000'den fazla kimyasal madde içerdiği bilinmektedir. Dolayısıyla, yılda 600 bin kişi duman maruziyeti nedeniyle ölmektedir. Tüm bu rakamlar, sigara içmenin önlenebilir ölüm nedenleri arasında ilk sırada olduğunu göstermektedir.

Tütün dumanına pasif maruz kalma durumu Türkiye'de önem arz eden konulardandır. Farklı şehirlerde yapılan çalışmaların sonucu baz alınarak, evlerin %59,9 ile %81,5'i arasında en az bir aile üyesi sigara içmektedir ki bu genellikle babalardır (Global Adult Tobacco Survey, 2010:21).

3.2.4. Çevresel Ve Ekonomik Etkileri

Sigara kullanımının her ne kadar sağlık üzerindeki olumsuz etkileri kanıtlanmış olsa da yaşadığımız çevreye ve ekonomi üzerinde de olumsuz etkisi yadsınamayacak kadar fazladır . Sigara izmaritlerinin çevreye direk atılması hem çevre kirliliğini ciddi derecede arttırmakta hem de bu izmaritlerin söndürülmeden atılmasından kaynaklı yangınlar yaşanmaktadır. İtfaiye Müdürlüklerinin kayıtlarından alınan raporlara göre büyük kentlerde yaşanan yangınların üçte biri ile yarısı sigara kullanımı nedeniyle olduğu görülmektedir (Bilir, 2009: 31).

Sigara kullanımının ekonomik harcamaya yönelik etkisi ciddi boyutlardadır. Sigara satın almak için harcanan bedelin kullanıcısına olan yıllık tutarı milyarlarla ifade edilmektedir. Ülkemizde sigara içenlerin sadece sigara satın almak için harcadıkları bedelin yıllık toplamı Sağlık Bakanlığı'nın bütçesinin yaklaşık 4 katı kadardır (Bilir, 2009: 31-32). Yine kişinin sigara kullanımına bağlı hastalık ve ölümden kaynaklı işgücü kaybına uğraması da diğer aile bireylerinin yaşam standartlarını direk olarak etkilemektedir. Batı ülkelerindeki sigortacılık sisteminin yapısı sebebiyle sigara kullananlardan daha yüksek sigorta primleri ile karşılaşmakta ve gider maliyetlerine bir yenisi daha eklenmektedir (Ünal, 2017: 17).

Sigara kullanımından kaynaklı sağlık problemlerinin tanı ve tedavisi için yapılan harcamalar da göz önünde bulundurulduğunda sigara kullanımının ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi daha fazla artmaktadır. İnsanların beslenme, eğitim vb. amaçlarla yapılan harcamaları yaşamları ve gelişmeleri için önemliyken, sigara satın almak için yapılan harcamalar sağlık problemlerine yol açmakta olup kabul edilemez bir harcama olarak düşünülmesi gerekir (Bilir, 2009: 31-32).

Sigara neden olduğu hastalıklar ve ölümlerin yanında direk ve dolaylı yollardan toplumların kaynaklarının boşa harcanmasına, insanların hayat kalitesi, iş gücü ve üretkenlik kaybı yaşamasına sebep olarak dünyamızı fakirleştirmektedir (Ünal, 2017: 23).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

4.1 MATERİYAL

4.1.1. Evren Ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, çok sayıda enstitü ve fakülteye sahip olması bakımından evreni temsil edebilme yeteneğine sahip olduğu düşünülen Isparta ilinde bulunan Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına alınacak öğrencilerin seçilmesinde Süleyman Demirel Üniversitesi'nin yayınladığı öğrenci istatistiklerinden alınan ve fakültelere göre öğrenci dağılımını gösteren listeden yararlanılmıştır. 2016–2017 öğretim yılı itibarıyla, farklı disiplinleri temsil etmesi gözetilerek seçilen fakültelerde ve meslek yüksekokulunda eğitime devam eden toplam öğrenci sayısı 30429'dur. Böylece araştırma; Süleyman Demirel Üniversitesi'nden 6 fakülte ve 1 yüksekokul olarak toplam 30429 üniversite öğrencisi ile sınırlıdır.

Süleyman Demirel Üniversitesi öğrenci istatistiklerinin 2016–2017 öğretim yılı verilerine göre; seçilen fakülte ve meslek yüksekokulu ile öğrencilerin dağılımı tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 4.1. SDÜ Kampüsünde Lisans ve Önlisans Eğitimi Gören Öğrencilerin Fakültelere ve MYO'ya Göre Dağılımı

Fakülteler	Öğrenci Sayısı
İktisadi ve İdari Bilimler Fak.	9336
Mühendislik Fak.	6858
Fen-Edebiyat Fak.	4553
Orman Fak.	621
Ziraat Fak.	1268
Hukuk Fak.	1045
Isparta MYO	6748
Genel Toplam	30429

Örneklem yöntemi olarak tabakalı rastgele örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ana kütleden %96 güvenilirlik sınırları içerisinde %4'lük bir hata payı dikkate alınarak örneklem büyüklüğü 645 kişi olarak hesap edilmiştir.

Tabakalı örneklem yönteminde hesaplanan örneklem büyüklüğü, tabaka büyüklüklerine göre orantılı olarak dağıtılmıştır. Araştırma yapılmadan önce, öğrenciler oranlarına göre 1. Öğretim ve 2. Öğretim olmak üzere iki tabakaya ayrılmışlardır. Sonraki aşamada ise öğrenci oranları cinsiyetlerine göre ayrılmışlardır. Böylece her grubun evren içindeki büyüklüğü ile orantılı olarak temsil edilmesi sağlanmıştır (tablo 2). Sınıflarda rastlantısal olarak derse katılım sağlayan öğrencilere anket uygulanmıştır. Anket uygulaması tamamlandıktan sonra eksik veya yanlış doldurulduğu düşünülen anketler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Örnekleme alınan öğrenci sayısını saptamak için aşağıdaki formül ve değerler kullanılmıştır (Salant ve Dillman, 1994).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N - 1) + t^2 \cdot p \cdot q} \quad [1]$$

n = Örnekleme alınacak birey sayısı

N = Evrendeki birey sayısı ($N=30429$)

p = İncelenen olayın görülüş sıklığı ($p=0.50$)

q = İncelenen olayın görülmeme sıklığı ($q=0.50$)

t = Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer ($t=2.054$)

d = Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen $\pm$ hata ($d=0.04$)

$$n = \frac{30429 \cdot 2,054^2 \cdot 0,50 \cdot 0,50}{0,04^2 \cdot (30429 - 1) + 2,054^2 \cdot 0,50 \cdot 0,50} = 645 \quad [2]$$

Örneklem hesaplama formülüyle anlamlılık düzeyi, .05 olarak kabul edilerek yapılan hesaplamada örneklem sayısı 645 olarak saptanmıştır.

Tablo 4.2. SDÜ Kampüsünde Lisans ve Ön lisans Eğitimi Gören Öğrencilerin Tabakalara Göre Dağılımı

	I.Öğretim			II.Öğretim			Genel
FAKÜLTE	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Toplam
İkt. Ve İdr. Bil. Fak.	2628	2008	4636	2254	2446	4700	9336
Mühendislik Fak.	1337	2858	4195	536	2127	2663	6858
Fen-Edebiyat Fak.	1691	1026	2717	1088	748	1836	4553
Orman Fak.	116	307	423	31	167	198	621
Ziraat Fak.	425	843	1268				1268
Hukuk Fak.	546	499	1045				1045
Isparta MYO	1924	1946	3870	1213	1665	2878	6748
Genel Toplam	8667	9487	18154	5122	7153	12275	30429

Orantılı dağılım yöntemlerinde alt örneklem hacmi n_h her bir tabakanın (n_h 'in) evren hacmi içindeki ağırlığı $\frac{N_h}{N}$ ile örneklem hacminin (n) çarpılması suretiyle hesaplanır. Hesaplama, örneğin h 'inci tabaka için, aşağıdaki eşitlik yardımıyla yapılır:

$$n_h = n \cdot \frac{N_h}{N} \quad [3]$$

Tablo 4.3. SDÜ Öğrencilerinin Evrenin ve Örneklemen Tabakalara Göre Dağılımı

FAKÜLTE	I.Öğretim						II.Öğretim						Genel Toplam	
	Kız		Erkek		Toplam		Kız		Erkek		Toplam			
	E	Ö	E	Ö	E	Ö	E	Ö	E	Ö	E	Ö	E	Ö
<i>İkt. Ve İdr. Bil. Fak.</i>	2628	56	2008	42	4636	98	2254	48	2446	52	4700	100	9336	198
<i>Mühendislik Fak.</i>	1337	28	2858	61	4195	89	536	11	2127	45	2663	56	6858	145
<i>Fen-Edebiyat Fak.</i>	1691	36	1026	22	2717	58	1088	23	748	16	1836	39	4553	97
<i>Orman Fak.</i>	116	2	307	7	423	9	31	1	167	3	198	4	621	13
<i>Ziraat Fak.</i>	425	9	843	18	1268	27	-	0	-	0	-	0	1268	27
<i>Hukuk Fak.</i>	546	11	499	11	1045	22	-	0	-	0	-	0	1045	22
<i>Isparta MYO</i>	1924	41	1946	41	3870	82	1213	26	1665	35	2878	61	6748	143
Genel Toplam	8667	183	9487	202	18154	385	5122	109	7153	151	12275	260	30429	645

E= Evren; Ö= Örneklem

4.1.2 Metot

Araştırmada Isparta ilindeki Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara Tüketim Alışkanlıklarının Belirleyicileri ve Dumansız Hava Sahası Kanununun (5727) Etkilerinin belirlenmesine yönelik ekonometrik model geliştirilmiştir. Modelin bağımlı değişkeni sigara kullanma ve kullanmama durumu olduğu için bağımlı değişken kesiklidir. Bu nedenle çalışmada literatürde de yaygın olarak kullanılan kesikli değişen modellerinden Logit modeli kullanılmıştır.

Kümülatif logistic olasılık fonksiyonuna bağlı olan logit modeli aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

$$P_i = F(Z_i) = F(\alpha + \beta X_i) = \frac{1}{(1 + \exp^{-Z_i})} = \frac{1}{1 + \exp^{-(\alpha + \beta X_i)}} \quad [4]$$

Formülde;

F: Kümülâtif olasılık fonksiyonu,

$$Z_i : \alpha + \beta X_i$$

α : Sabit katsayı,

β : Her bir açıklayıcı değişken için tahmin edilecek parametreleri,

X_i : i'ninci bağımsız değişkeni ifade etmektedir.

Bu denklemde eşitliğin iki tarafına doğal logaritma uygulanarak aşağıdaki denklem elde edilir.

$$L_i = \ln \left[\frac{P_i}{(1 - P_i)} \right] = Z_i = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n \quad [5]$$

Bu çalışmada, bağımlı değişken olarak, sigara içen öğrenciler 1 ve içmeyen öğrenciler ise 0 kabul edilmiştir. Modelin açıklayıcı değişkenleri iktisat teorisine ve konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalara göre belirlenmiş olup, buna göre, sigara tüketimini etkileyen faktörlerden öğrencinin cinsiyeti, devam ettiği program, konakladığı yer, çalışma durumu, aylık ortalama geliri, ailede sigara içen bireylerin varlığı, kapalı alanlarda sigara yasağını desteklemesi, sigara fiyatlarının arttırılması düşüncesini desteklemesi ve “Dumansız Üniversite” görüşüne katılıyor olması açıklayıcı değişkenler olarak dikkate alınmıştır. Analizde kullanılan bağımlı ve açıklayıcı değişkenlere ilişkin kodlamalar ve açıklamaları tablo 4.1.4.’te verilmiştir

Tablo 4.4. Değişkenlerin Tanımlaması Ve Kodları

Bağımlı Değişken		
SKD : Öğrenciler sigara içiyor ise	1	Diğer = 0
Açıklayıcı Değişkenler		
CINS : Erkek öğrenci ise	1	Diğer = 0
PROG : I. öğretim programına dahil ise	1	Diğer = 0
KYER : Devlet yurdunda konaklıyor ise	1	Diğer = 0
CAD : Herhangi bir işte çalışmıyor ise	1	Diğer = 0
AGEL : Aylık ortalama gelir 830 TL ve üzeri ise	1	Diğer = 0
ASICD: Ailesinde sigara için birey var ise	1	Diğer = 0
KSY : Kapalı alanlarda sigara yasağını destekliyor ise	1	Diğer = 0
SFA : Sigara fiyatlarının arttırılması düşüncesinde ise	1	Diğer = 0
SÜ : SDÜ'de "sigarasız üniversite" görüşüne katılıyor ise	1	Diğer = 0

Modele dahil edilen açıklayıcı değişkenlerden gelir değerinin ortalaması alınmış, ortalamanın üzerinde olan değerler 1, altında kalanlar ise 0 olarak kabul edilmiştir. Kapalı alanlarda sigara yasağını destekleme ve desteklememe, sigara fiyatları arttırılması düşüncesinde olma ve olmama, SDÜ’de “sigarasız üniversite” görüşüne katılma ve katılmama nedenleri 5’li likert ölçeğine göre belirlenmiştir. Bu ortalamanın üzerinde kalan değerler 1, altında kalan değerler 0 olarak kabul edilmiştir. Logit modeli ‘En Yüksek Olabilirlik Metodu’ kullanılarak Limdep programında tahmin edilmiştir.

Logit modelinde (Z_i) bağımlı değişkeni, belirli bir seçeneği seçmenin, seçmemeye olan oranının doğal logaritmik değeri olup değişkenlerin marjinal etkilerini doğrudan ifade etmemektedir. Diğer bir deyişle, logit modelinden elde edilen katsayılar, bir olayı tercih etmenin etmemeye olan olasılığının Ln değerini ifade etmektedir. Modele dahil edilen değişkenlerin marjinal etkilerinin hesaplanması sürekli ve kesikli değişkenler için aşağıda ifade edilen eşitlikler yardımıyla hesaplanmaktadır:

Sürekli değişken:

$$(\partial P_i / \partial X_{ij}) = [\beta_j \exp(-\beta X_{ij})] / [1 + \exp(-\beta X_{ij})]^2 \quad [6]$$

Kesikli değişken:

$$(\partial P_i / \partial X_{ij}) = P_i(Y_i : X_{ij} = 1) - P_i(Y_i : X_{ij} = 0) \quad [7]$$

4.2. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Ankete katılan 660 öğrencinin 354 (%53,64)'nün erkek ve 306 (%43,36)'sının kadın olduğu görölmektedir. Öğrencilerin yaş ortalaması 21,8'dir. İncelenen öğrenciler sigara içme durumlarına göre, frekans dağılımı yardımıyla 2 gruba ayrılmıştır. Birinci grubu sigara içenler ve ikinci grubu ise sigara içmeyenler oluşturmaktadır. Süleyman Demirel Üniversitesi'nde anket uygulanan öğrencilerin sigara kullanma durumları tablo 4.1.5'de verilmiştir. Sigara kullanma durumlarına göre, öğrencilerin %41,36'sı I. grupta, %58,64'ü II. grupta yer almaktadır.

Tablo 4.5. İncelenen Öğrencilerin Sigara Kullanma Gruplarına Göre Dağılımı ve Yaş Ortalaması (%)

	Erkek	Kadın	Ortalama	Yaş Ortalaması
I.Grup	62,28	37,72	41,36	22,00
II.Grup	47,54	52,46	58,64	21,60

Araştırmanın örneklemini oluşturan 660 öğrencinin 273 (%41,36)'ü sigara kullanmakta iken 387(%58,64)'si sigara kullanmamaktadır. 354 erkek öğrencinin oransal olarak en yüksek 148 (%41,81)'i hiç sigara kullanmazken 120 (%33,90)'si aktif sigara kullanıcısıdır. 306 kadın öğrencilerden ise 181 (%59,15)'i hiç sigara kullanmazken 56 (%18,30)'sı ara sıra sigara kullandıklarını belirtmiştir.

Bu durum öğrencilerin sigara kullanımına göre dağılımında erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre eğitimin herhangi bir döneminde sigara kullanımına daha fazla yatkın olduğu görüşünü güçlendirmektedir.

Tablo 4.6. Öğrencilerin Sigara Kullanma Durumu (%)

	Erkek	Kadın	Ortalama
Düzenli İçenler	71,86	28,14	25,30
Ara sıra İçenler	47,17	52,83	16,06
Bırakmış olanlar	62,07	37,93	8,79
Hiç İçmemiş olanlar	44,98	55,02	49,85

Tablo 4.7. Erkek ve Kadın Öğrencilerin Sigara Kullanma Durumu (%)

	Erkek	Kadın
Düzenli İçenler	33,90	15,36
Ara sıra İçenler	14,12	18,30
Bırakmış olanlar	10,17	7,19
Hiç İçmemiş olanlar	41,81	59,15

$$BD_i = \alpha + \beta_1 CINS + \beta_2 PROG + \beta_3 KYER2 + \beta_4 CAD + \beta_5 TGEL + \beta_6 ASICD2 + \beta_7 KSY + \beta_8 SFA + \beta_8 SDU + e_i$$

[8]

SDÜ öğrencilerinin sigara tüketim alışkanlıklarının belirleyicileri ve Dumansız Hava Sahası Kanununun (5727) etkilerini ölçebilmek ve analizini yapabilmek için [8] nolu eşitlik logit modeli kullanılarak maksimum olabilirlik yöntemi ile tahmin edilmiştir. Modelin tahmin sonuçları Tablo 4.1.8.'de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre modelin doğru tahmin oranı %77,88 olarak hesaplanmıştır. Pseudo belirlilik katsayısı ise 0.27 olarak tahmin edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, modele dâhil edilen değişkenlerin tamamı beklenen işarete sahip olup, öğrencinin devam ettiği program, konaklanılan yer ile gelir değişkenleri dışındaki değişkenlerin tamamı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Modelin belirlilik katsayı göstergeleri ve tahmin edilen katsayıların üç tanesi dışında tamamının istatistiksel olarak anlamlı olması ve modelin doğru tahmin oranının yüksek olması nedeniyle açıklayıcı değişkenler modeli iyi bir şekilde açıkladığı kabul edilebilir.

Öğrencilerin sigara kullanma eğilimlerini etkileyen önemli faktörlerden bir tanesi gelir seviyesidir. Modelin tahmin sonuçlarına göre aylık ortalama geliri ile sigara

kullanma eğilimleri arasında uyumlu olarak pozitif bir ilişki bulunmuş olmasına karşın bu değişken istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin sigara kullanma eğilimlerini etkileyen diğer bir faktör de konakladığı yerdir. Devlet yurdunda kalan öğrenciler modele açıklayıcı değişken olarak dâhil edilmiş ve sigara kullanma eğilimleri arasında ters yönlü fakat istatistiksel bakımdan anlamsız bir ilişki bulunmuştur. Öğrencinin dahil olduğu program ile sigara kullanma eğilimi arasındaki ilişki de modele dahil edilmiş ve I. Öğretim programına dahil olan öğrenciler ile sigara kullanma eğilimleri arasında ters yönlü fakat istatistiksel bakımdan anlamsız bir ilişki tespit edilmiştir. Talep teorisi kapsamında bir malın talebini etkileyen en önemli değişkenlerden biri gelir olmakla bu değişkenin istatistiksel olarak anlamsız çıkmasının en önemli nedeni olarak sigaranın bağımlılık yapan bir tüketim malı olması belirtilebilir.

Tablo 4.8. Modelin Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t - Değeri	Marjinal Etki (%)
SABIT	1,72	0,40	0,00*	41,00
CINS	0,36	0,20	0,06**	8,00
PROG	-0,13	0,20	0,49	-33,00
KYER	-0,43	0,31	0,17	-9,00
CAD	-0,73	0,24	0,00*	-18,00
AGEL	0,15	0,21	0,45	3,00
ASICD	0,53	0,20	0,00*	12,00
KSY	-0,65	0,24	0,00*	-15,00
SFA	-1,00	0,24	0,00*	-23,00
SDÜ	-1,50	0,24	0,00*	-35,00
LR	243,42	-		
McFadden PseudoR ²	0,27	-		
Dogru Tahmin Oranı	77,88	-		

*% 5 ve **%10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Model tahmin sonuçlarına göre, modele açıklayıcı değişken olarak dahil edilen cinsiyetin sigara kullanımı üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Buna göre, göre erkek öğrencilerin referans grup olarak dikkate alınan kadın öğrencilere göre daha fazla sigara kullanma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Marjinal etkiler dikkate alındığında ise, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre %8.7 daha fazla sigara kullanma olasılıkları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer bir açıklayıcı değişken olarak dahil edilen öğrencinin devam ettiği programın sigara kullanımı üzerindeki etkisi modelde araştırılmıştır. Araştırma sonucunda aralarındaki ilişkinin negatif yönlü ve istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Buna göre, marjinal etkiler de dikkate alındığında ikinci öğretim programına dahil olan öğrencilerin birinci öğretim programına dahil olan öğrencilere kıyasla %3,2 daha fazla sigara kullanımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Modelde yer alan değişkenlerden biri de öğrencinin konakladığı yerin sigara kullanımı üzerindeki etkisidir. Yapılan analiz sonucunda değişkenler aralarında negatif yönlü ve istatistiksel bakımdan anlamlı olmayan bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İlgili değişkenin marjinal etkisi ise -%9.9 olarak hesaplanmıştır. Buna göre devlet yurdunda konaklayan öğrencilerin diğer konaklama seçeneklerini tercih eden öğrencilere göre daha az sigara tükettiği sonucuna varılmıştır.

Öğrencinin çalışma durumu ile sigara kullanımı üzerindeki etkisi de modelde araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre çalışmayan öğrenciler ile sigara kullanımı arasında negatif yönlü ve istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Marjinal etkisi de dikkate alındığında çalışmayan öğrencilerin referans grup olarak dikkate alınan çalışan öğrencilere göre %18 daha az sigara kullanma eğiliminde oldukları sonucuna varılmıştır.

Sigara kullanma eğiliminde en önemli ve dikkat edilen özelliklerden biri de ailede sigara kullanan bireyin bulunmasıdır. Bu nedenle ailede sigara kullanan bireyin bulunmasının öğrencinin sigara kullanım eğilimine etkisini ortaya koyabilmek için modele dâhil edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, ailede sigara kullanan bireyin bulunması ile öğrencilerin sigara kullanma eğilimleri arasında doğru yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, ailesinde sigara kullanan bireyin bulunduğu öğrenciler, referans grup olarak dikkate alınan ailesinde sigara kullanmayan bireylerin bulunduğu öğrencilere göre %12 oranında daha fazla sigara kullanma eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Modelde yer alan değişkenlerden biri de öğrencinin kapalı yerlerde sigara yasağını desteklemesi ile sigara kullanım eğilimi üzerindeki etkisidir. Yapılan analiz sonucunda değişkenler aralarında negatif yönlü ve istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İlgili değişkenin marjinal etkisi ise -%15 olarak hesaplanmıştır. Buna göre yasağı destekleyen öğrenciler, desteklemeyen öğrencilere göre %15 daha az sigara kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sigara fiyatlarının arttırılmasını düşünen öğrencilerin sigara kullanımı üzerindeki etkisi modelde araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre sigara fiyatlarının arttırılmasını düşünen öğrencilerin sigara kullanımı üzerindeki etkisinin negatif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Buna göre marjinal etkiler dikkate alındığında, Sigara fiyatlarının arttırılmasını düşünen öğrenciler, arttırılmamasını düşünen öğrencilere göre %23 daha az sigara kullanma olasılıkları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer bir açıklayıcı değişken olarak dahil edilen öğrencinin sigarasız üniversite görüşüne katılmasının sigara kullanımı üzerindeki etkisi modelde araştırılmıştır. Araştırma sonucunda aralarındaki ilişkinin negatif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Buna göre, marjinal etkiler de dikkate alındığında sigarasız üniversite görüşüne katılan öğrencilerin, bu görüşe katılmayan öğrencilere kıyasla %35 daha az sigara kullanma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.1. Betimsel Bulgular

Araştırma kapsamında yapılan anket çalışmasının birinci bölümü, araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-ekonomik ve demografik durumlarını tanılamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu bölümde katılımcıların sigara kullanma durumlarına göre cinsiyet, yaş, fakülte, ailesi ile birlikte yaşadığı şehir ve ekonomik durumları gibi değişkenlere ait aşağıda yer alan tablolarda analiz edilen veriler elde edilmiştir.

Tablo 4.9. Cinsiyet, Program Ve Sınıflara Göre Sigara Kullanım Durumu (%)

		Kullanan	Kullanmayan
CİNSİYET	Erkek	62,27	47,55
	Kadın	37,73	52,45
PROGRAM	I. Öğretim	54,21	62,02
	II. Öğretim	45,79	37,98
SINIF	I. Sınıf	23,08	13,70
	II. Sınıf	36,26	40,57
	III. Sınıf	21,98	29,45
	IV. Sınıf	18,68	16,28

Ankete katılan ve sigara kullanan 273 öğrencinin %62,27'si erkek ve %37,73'ü kadındır. Sigara kullanmayan 387 öğrencinin ise %47,55'i erkek ve 52,45'i kadındır. Sigara kullanan ve kullanmayan her iki grupta da I. öğretimde okuyan öğrencilerin oranı daha yüksektir.

Cinsiyet dağılımına bakıldığında kullanan öğrencilerde kadın öğrencilerin sayısı az iken, kullanmayan öğrencilerde de yine kadın öğrencilerin sayısı fazladır. Bu durum erkek öğrencilerin herhangi bir eğitim döneminde sigara kullanımına daha fazla yatkın olduğu görüşünü güçlendirmektedir.

I. ve II. programa dahil olan öğrencilerin sigara kullanımına göre dağılımına bakıldığında oransal olarak çok bir fark olmadığı görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin sigara kullanım faktörlerinde etkisiz olduğu belirtilebilir.

Tablo 4.10. Fakültelere Göre Sigara Kullanım Durumu (%)

	Kullanan	Kullanmayan
İktisadi ve İdari Bilimler Fak.	30,00	70,00
Mühendislik Fak.	37,58	62,42
Fen Edebiyat Fak.	48,45	51,55
Isparta MYO	57,64	42,36
Ziraat Fak.	44,44	55,56
Hukuk Fak.	27,27	72,73
Orman Fak.	46,15	53,85
Ortalama	41,36	58,64

Sigara kullanan öğrenciler en yüksek oran ile %57,64 Isparta MYO, %48,45 Fen Edebiyat Fakültesi ve % 46,15 Orman Fakültesi'nde okumaktadır. Buna karşın sigara kullanmayan öğrenciler en yüksek oran ile %72,73 Hukuk Fakültesi, %70 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve %62,42 Mühendislik Fakültesi'nde okumaktadır.

MYO öğrenci dağılımına bakıldığında sigara kullanan 83 öğrencinin %63'ü erkek; %37'si kadındır. Kullanmayan 61 öğrencinin ise %41'i erkek; %59'su kadındır. Öğrencilerin genellikle ikamet ettikleri yerler sigara kullanan ve kullanmayan öğrenciler için genel olarak yarı yarıya oranlıdır. Gelirleri açısından sigara kullanmayan öğrencilerin aylık ortalama 830 TL altı geliri olanların oranı %66 ve 830 TL üzeri geliri olanların oranı %34'tür. Sigara kullanan öğrencilerin aylık ortalama 830 TL altı geliri olanların oranı %52 ve 830 TL üzeri geliri olanların oranı %48'dir. Ailelerinde en az bir bireyin sigara içiyor olmasına yönelik işaretleme yapan öğrencilerin %78'si sigara kullanmakta iken, bu oran sigara içmeyen öğrencilerde %57'dir.

Öğrenci çeşitliliği açısından aynı faktörler için İİBF öğrenci dağılımı dikkatte alınmıştır. Sigara kullanan 60 öğrencinin %53'ü erkek; %47'si kadındır. Kullanmayan 140 öğrencinin ise %36'sı erkek; %64'su kadındır. Öğrencilerin genellikle ikamet ettikleri yerler sigara kullanan ve kullanmayan öğrenciler için genel olarak yarı yarıya oranlıdır. Gelirleri açısından sigara kullanmayan öğrencilerin aylık ortalama 830 TL altı geliri olanların oranı %73 ve 830 TL üzeri geliri olanların oranı %27'tür. Sigara kullanan öğrencilerin aylık ortalama 830 TL altı geliri olanların oranı %57 ve 830 TL üzeri geliri olanların oranı %43'dir. Ailelerinde en az bir bireyin sigara içiyor olmasına yönelik işaretleme yapan öğrencilerin %67'si sigara kullanmakta iken, bu oran sigara içmeyen öğrencilerde %56'dir.

Bu oranlar göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin cinsiyet açısından erkek öğrencilerin sigara kullanımında eğilimlerinin fazla olduğu, ikamet ettikleri yerlerin sigara kullanma eğilimlerinde etkisinin fazla olmadığı görülmüştür. Buna karşılık ortalama geliri 830 TL'nin altında olan öğrencilerin yüksek kısmı sigara kullanmayan taraftadır ve bu durumda öğrencilerin ihtiyaçlarını başka alanlara yönelttiği kanısına

varılabilmektedir. Öğrencilerin sigara kullanma eğilimlerinde ailede sigara için en az bir bireyin bulunması etkilidir. Bu fark edilmeden sigaraya karşı olumlu bir yargı oluşturmakta veya model aldığı kişiyi taklit etme isteği ile kişileri sigaraya başlamada tetiklemektedir yargısına ulaşılabilir.

Tablo 4.11. Çoğunlukla İkamet Ettiği Yer, Konakladığı Yer ve Konaklanılan Yerde Sigara Kullanımına Göre Sigara Kullanım Durumu (%)

		Kullanan	Kullanmayan
Çoğunlukla İkamet Edilen Yer	Köy - Kasaba	8,06	13,95
	İlçe	29,67	27,40
	İl Merkezi	30,77	33,07
	Büyükşehir	30,77	25,06
	Yurt Dışı	0,73	0,52
Konakladığı Yer	Devlet Yurdu	8,79	16,80
	Özel Yurt	13,19	17,83
	Ev - Apart	64,10	52,20
	Aile ile birlikte	11,72	12,40
	Diğer	2,20	0,77
Konakladığı Yerde Sigara İçilme Durumu	İçiliyor	50,55	16,28
	Bazen içiliyor	24,18	29,20
	İçilmiyor	25,27	54,52

Sigara kullanan ve kullanmayan öğrenciler çoğunlukla ilçe, il merkezi ve büyükşehirde ikamet etmektedirler. Her iki grupta da öğrencilik dönemlerinde konaklanılan yer ev veya aparttır. Konaklanılan yerde sigara kullanılması durumu sigara kullanma eğilimini etkileyen önemli bir faktördür. Sigara kullanan öğrencilerin konakladıkları yerde sigara kullanılması oranı en yüksek ile %50,55 iken bunun tam tersi ile sigara kullanmayan öğrencilerin konakladıkları yerde sigara kullanılmaması oranı en yüksek ile %54,52 olması dikkat çekicidir.

Oranlar göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin sigara kullanma tercihleri konakladıkları yeri çok fazla etkilemektedir. Ev/apart tercihi öğrencinin sigara kullanma tercihinde ev arkadaşlarını tercihine uygun olarak seçmesine imkan tanımaktadır. Buna yönelik olarak da ilgili tabloda konaklanılan yerde sigara içiliyor mu sorusuna, sigara kullanan öğrencilerin yoğun bir kısmı içiliyor seçeneğini işaretlerken, sigara kullanmayan öğrencilerin yoğun bir kısmı ise içilmiyor seçeneğini işaretlemiştir.

Tablo 4.12. Ailesinin Eğitim Durumuna Göre Sigara Kullanım Durumu (%)

		Kullanan	Kullanmayan
Babanın Öğrenim Durumu	Okuma - Yazma Bilmiyor	0,37	1,81
	Okuryazar	2,20	1,03
	İlkokul Mezunu	21,98	35,40
	Ortaokul Mezunu	23,80	19,90
	Lise veya Dengi Okul Mezunu	32,97	26,36
	Üniversite	18,68	15,50
Annenin Öğrenim Durumu	Okuma - Yazma Bilmiyor	5,50	3,88
	Okuryazar	3,67	4,40
	İlkokul Mezunu	33,70	46,51
	Ortaokul Mezunu	26,00	21,96
	Lise veya Dengi Okul Mezunu	23,08	17,05
	Üniversite	8,05	6,20

Sigara kullanan öğrencilerin ailelerinde eğitim durumuna bakıldığında, babanın eğitim durumu çoğunlukla %32,97 lise ve dengi, %23,80 ortaokul mezunu; annenin eğitim durumu çoğunlukla %33,70 ilkokul ve %26,00 ortaokul mezunudur.

Sigara kullanmayan öğrencilerde ise bu oranlar; babanın eğitim durumu için çoğunlukla %35,40 ilkokul ve %26,36 lise veya dengi okul mezunu iken, annenin eğitim durumu ise çoğunlukla %46,51 ilkokul ve %21,96 ortaokul mezunudur.

Öğrencilerin cevapları göz önüne alındığında, Ailelerin eğitim durumu öğrencilerin sigara kullanma eğilimlerinde etkisi azdır. Bu da bireylerin sigara kullanmaya başladıklarında eğitimli anne-babadan ziyade rol model aldıkları ailelerinin sigaraya olan tutumlarının ve davranışlarının etkili olduğu kanısını güçlendirmektedir.

Tablo 4. 13. Öğrencinin Çalışma Durumu ve Aylık Ortalama Gelirine Göre Sigara Kullanım Durumu (%)

		Kullanan	Kullanmayan
Öğrencinin Çalışma Durumu	Çalışıyor	4,76	2,32
	Yarı Zamanlı Çalışıyor	22,34	11,63
	Çalışmıyor	72,90	86,05
Aylık Ortalama Geliri	≥ 830 TL	47,62	28,68
	< 830 TL	52,38	71,32

Her iki grupta da öğrenciler için en yüksek oran çalışmadıkları yönündedir. Sigara kullanan öğrencilerin neredeyse yarı yarıya olan kısmı aylık ortalama gelirleri 830 TL gerçekleşmektedir. Buna karşın sigara kullanmayan öğrencilerin %71,32'lik kısmının aylık ortalama geliri 830 TL'den düşüktür.

Oranlar göz önüne alındığında sigara kullanan öğrencilerin için sigaranın bağımlılık yapıcı etkisi kullanıcıların gelirlerinden bağımsız hareket etmelerine neden olmaktadır. Buna karşılık sigara kullanmayan öğrencilerin çok yüksek kısmı 830 TL'nin altında bir gelire sahiptir. Bu noktada daha önce hiç sigara kullanmamış öğrencilerde gelir seviyesi, sigara kullanım eğilimini etkilemektedir.

Tablo 4. 14. Öğrencinin Aile içinde Sigara İçen Bireylere Göre Sigara Kullanım Durumu (%)

		Kullanan	Kullanmayan
Ailede Sigara İçme Durumu	İçiliyor	68,13	54,26
	İçilmiyor	31,87	45,74

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin ailelerinde sigara içen bireylerin bulunması her iki grupta da baskın orandır. Bu oran sigara kullanan öğrencilerde %69,13 iken, sigara kullanmayan öğrencilerde %54,26'dır.

Öğrencilerin sigara kullanma eğiliminde sigaraya olan tutumları ve kullanma istekleri, rol model aldıkları aile bireyleri ile paralel bir seyir izlemektedir.

4.2.2. Likert Tipi Yargılar

Anket formunun ikinci bölümünde yer alan katılımcıların yasaya ilişkin görüşleri, sigara kullanımına ilişkin tutumları, sigara kullanmayan öğrencilerin pasif içici olma ile ilgili görüşleri, sigarayı bırakmış olan öğrencilerin bırakma sebeplerine ilişkin görüşlerini ölçmeye çalışan 5'li Likert tipi ölçeğe göre hazırlanmış olan sorulara ait aritmetik ortalamalar hesaplanmıştır. Soruların cevapları:

1-Kesinlikle katılmıyorum

2-Katılmıyorum

3-Fikrim yok

4-Katılıyorum

5-Kesinlikle katılıyorum

Veya

1-Tamamen etkisiz

2-Etkisiz

3-Fikrim yok

4-Etkili

5-Çok etkili şeklinde yapılandırılmıştır.

Tablo 4. 15. Öğrencilerin Yasaya İlişkin Görüşleri

	Kullanan	Kullanmayan	Ortalama
Şuan ki mevcut yasadan oldukça memnunum.	3,4	3,7	3,5
Ülkemizde bu yasa ile tüm kapalı alanlarda sigara içilmesinin yasaklandığını biliyorum.	3,9	4,1	4,0
Kapalı alanlarda sigara içme yasağını destekliyorum.	3,8	4,5	4,1
Kapalı mekanlarda sigara kullanımını yasaklayan bu yasa ülkemizde başarılı olmuştur.	3,0	3,2	3,1
Kapalı alanlarda sigara yasağı çok daha sıkı bir şekilde takip edilmelidir.	3,7	4,4	4,1
Kapalı alanlarda sigara içenlere özel bir yer ayrılmalıdır.	4,2	3,8	4,0
Sigara içilen alanların daha fazla kısıtlanması sigara tüketim miktarını azaltmada çok etkilidir.	2,6	3,3	3,0
Kanunda yer alan yasakların ihlal edilmesine yönelik uygulanan cezai yaptırımlar artırılmalıdır.	3,0	4,0	3,5

Anketin ikinci bölümünde yer alan doğrudan yasa ile ilgili olan görüşlerin aritmetik ortalamalarının yer aldığı Tablo 4.1.16 incelendiğinde; sigara kullanan öğrenciler için en yüksek katılım 4,2 ortalama değeri ile “Kapalı alanlarda sigara içenlere özel bir yer ayrılmalıdır.” görüşünün sahip olduğu görülmektedir. Sigara kullanmayan öğrenciler için ise 4,5 ortalama değeri ile “Kapalı alanlarda sigara içme yasağını destekliyorum.” ve ardından 4,4 ortalama değeri ile “Kapalı alanlarda sigara yasağı çok daha sıkı bir şekilde takip edilmelidir.” görüşünün sahip olduğu görülmektedir. Her iki grup için de yer alan ilk dört görüş yasanın desteklendiği, sigara yasaklarının daha sıkı takip edilmesi, yasanın bilinirliği ve sigara kullanıcılarına özel yer ayrılması ile ilgili görüşlere aittir.

Tablo 4. 16. Öğrencilerin Sigara Kullanımına İlişkin Tutumları

	Kullanan	Kullanmayan	Ortalama
Sigara fiyatları arttırılmalıdır.	2,0	3,7	3,0
Kapalı yerlerde içilen sigara dumanının diğer kişileri etkilemesi nedeniyle sigara içenleri, içmemeleri için uyarmak toplum sağlığına yönelik bir sorumluluğumuzdur.	3,8	4,2	4,0
Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilecek “Sigarasız Üniversite” projesi kapsamında, açık alanlar da dahil olmak üzere merkez kampüs alanı içerisinde sigara içiminin yasaklanması görüşüne katılıyorum.	2,0	3,9	3,1
Üniversitede normal öğretime ek olarak sigaranın tıbbi, sosyal ve ekonomik boyutuyla ele alındığı seminer, konferans hatta ders kapsamında ele alınması gerektiğini düşünüyorum.	3,2	3,8	3,5
Sigara paketleri üzerindeki uyarılar, sigarayı bırakmada, içmemiş olanların ya da bırakmış olanların da sigaraya başlamamalarında etkilidir.	2,5	2,9	2,7
Sağlıklı yaşam ve dumansız hava sahası için daha etkili kanunlar çıkarılmalıdır.	3,3	4,3	3,9
Sigara yasağı çocukların faydalandığı tüm açık alanlar, yürüyüş yolları gibi bazı açık alanları da kapsayacak şekilde daha fazla genişletilmelidir (Yeni çıkarılması hedeflenen kanun).	3,1	4,2	3,8
Üstü kapalı olan, tek bir tarafında bile duvar/cam bulunan yerler kapalı alan sayılarak buralara da sigara içme yasağı getirilmelidir.	2,7	4,1	3,5
İnsanların yoğun olduğu yerlerin giriş kapılarına 5 metre mesafede sigara tüketilmesinin yasaklanması tütünle mücadelede etkili olacaktır.	2,9	4,0	3,5

Öğrencilerin sigara kullanımına ilişkin tutumların aritmetik ortalamalarının yer aldığı tablo 4.1.17 incelendiğinde, sigara kullanan öğrencilerin çoğunlukla kararsız ve katılmıyorum görüşlerinin hakim olduğu görülmektedir. Sigara kullanmayan öğrenciler için ise 4,3 ortalama değeri ile “Sağlıklı yaşam ve dumansız hava sahası için daha etkili kanunlar çıkarılmalıdır.” tutumuna sahip olduğu görülmektedir. Her iki grup için de en yüksek katılım 4,0 ortalama değeri ile “Kapalı yerlerde içilen sigara dumanının diğer kişileri etkilemesi nedeniyle sigara içenleri, içmemeleri için uyarmak toplum sağlığına yönelik bir sorumluluğumuzdur.” ile ilgili tutuma aittir.

Tablo 4. 17. Sigara İçmeyen Öğrencilerin Pasif İçici Olma Nedeniyle İlgili Görüşler

	Erkek	Kadın	Ortalama
Bulunduğum ortamda sigara içilmesinden rahatsız oluyorum.	4,2	4,5	4,3
Rahatsızlığımı sık sık dile getiririm.	3,7	4,0	3,8
Toplu bulunan kapalı alanlarda (ev, okul, kafeterya gibi) sigara içmediğim halde çevremdeki sigara dumanından olumsuz etkileniyorum.	4,2	4,4	4,3
Sigara yasağından sonra kapalı mekanlara gitme sıklığı arttı.	3,5	3,5	3,5
Sigara içen kişilerin yakalandığı tüm hastalıklar, sigara içmediğimiz halde bizim de bu hastalıklara yakalanma riskimizi artırıyor.	4,3	4,6	4,4

Sigara içmeyen öğrencilerin pasif içici olma nedeniyle ilgili görüşlerin aritmetik ortalamalarının yer aldığı Tablo 4.1.18 incelendiğinde, en yüksek katılım 4,4 ortalama değeri ile “Sigara içen kişilerin yakalandığı tüm hastalıklar, sigara içmediğimiz halde bizim de bu hastalıklara yakalanma riskimizi artırıyor.” görüşüne aittir.

Tablo 4.18. Sigarayı Bırakmış Olan Öğrencilerin Bırakma Sebeplerine İlişkin Görüşleri

	Erkek	Kadın	Ortalama
Aile ve çevre baskısı	2,5	1,9	2,3
Parasal nedenler	2,7	2,4	2,6
Sağlık sorunları	3,1	2,7	2,9
Çevremdekilerin pasif maruziyetten zarar göreceği düşüncesi	3,1	2,4	2,8
Yasa nedeniyle rahat sigara içemem	1,6	1,4	1,5
Sigaranın zararlarına daha fazla maruz kalmamak için	4,2	3,8	4,1
Yasa ihlalinde uygulanan ceza	1,7	1,4	1,6
Sigara karşıtı kampanyaların etkisiyle	2,4	1,8	2,2

Sigarayı bırakmış olan öğrencilerin bırakma sebeplerine ilişkin görüşlerin aritmetik ortalamalarının yer aldığı tablo 4.1.19 incelendiğinde, en yüksek katılım 4,1 ortalama değeri ile “Sigaranın zararlarına daha fazla maruz kalmamak için.” görüşü hakim iken, en düşük katılım 1,5 ortalama değeri ile “Yasa nedeniyle rahat sigara içemem” görüşüne aittir. Bu sonuçlara göre, araştırmanın örneklemi oluşturan öğrenciler yasanın etkililiğinde daha çok sigaranın neden olduğu zararlar nedeniyle sigarayı bırakmışlardır.

Tablo 4. 19. Sigarayı Kullanan Öğrencilerin Temel Özellikleri

	Erkek	Kadın	Ortalama
Sigara kullanma yılı	5,2	3,5	4,5
Sigara kullanmaya başlama yaşı	17,4	17,7	17,5
Sigara kullanmaya başlandığında devam edilen eğitim	Lise	Lise	Lise

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerden, sigara kullanıyor musun sorusuna evet cevabı veren 273 öğrencinin sigara kullanımına yönelik temel özelliklerin dağılımını gösteren tablo 4.1.20. incelendiğinde ortalama sigara kullanma yılının 4,5 yıl ve sigaraya başlama yaşının 17,5 ve sigara kullanmaya lise yıllarında başlamış olduğu görülmektedir. Yine Sigara kullanan erkek öğrencilerin %30,59'u sigara kullanmaya üniversitede başlamış olup, %71,1'i başladıklarında 1. sınıftadır. Kadın öğrencilerin ise %41,75'i sigara kullanmaya üniversitede başlamış olup, %60,5'i başladıklarında 1. sınıftadır.

Tablo 4. 20. 5727 Sayılı Kanun'un Sigara Kullanımına Etkisi ve Sigara Kullanan Öğrencilerin Sigara Bırakma Konusunda Düşünceleri

		Erkek	Kadın	Ortalama
5727 Sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkındaki Kanun'un Sigara Kullanımına Etkisi	Arttırdı	5,88	1,00	4,02
	Azalttı	12,35	11,64	12,09
	Değiştirmede	81,77	87,36	83,89
Sigarayı bırakmayı düşünme		68,82	62,14	66,30
Sigarayı bırakmak için tıbbi desteğe ihtiyacı olduğunu düşünme		20,00	9,71	15,75
Sağlık Bakanlığı tarafından tıbbi destek sağlandığını bilme		83,53	89,32	85,71
Bu destekten daha önce faydalanma		4,12	1,94	3,66

5727 Sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkındaki Kanun'un sigara kullanımına etkisine ilişkin görüşlerin aritmetik ortalamalarının yer aldığı tablo 4.1.24 incelendiğinde, sigara kullanan öğrencilerin %83,89'u sigara kullanımlarında değişiklik yaratmadığı görüşünde bulunmuştur. Öğrencilerin Sağlık Bakanlığı tarafından tıbbi destek sağlandığını bilme oranı %85,71'dir ve bu oran oldukça yüksektir. Ancak sigara kullanan öğrencilerin %66,30'u sigarayı bırakmayı

düşünürken, bunların sadece %15,75'i sigarayı bırakmak için tıbbi desteğe ihtiyacı olduğunu düşünmektedir ve yalnızca %3,66'sı tıbbi destekten faydalanmıştır.

Sigara kullanan erkek öğrencilerin %96,5'i Sağlık Bakanlığı tarafından tıbbi destek almamıştır ve bu öğrencilerin sadece %21,3'ü tıbbi destek almayı düşünmektedir. Aynı şekilde sigara kullanan kadın öğrencilerin %98,1'i Sağlık Bakanlığı tarafından tıbbi destek almamıştır ve bu öğrencilerin sadece %12,9'u tıbbi destek almayı düşünmektedir.

Bu noktada sigaraya bırakmak isteyenlerin oranı yüksek olmasına rağmen tıbbi destekten faydalanmayı düşünen sayısı bu oranın yarısı kadar bile değildir. Eğer sigarayı bırakma noktasında başarı sağlanmak isteniyorsa öğrencilerin tıbbi desteğe yönlendirilmesi konusunda ciddi adımlar atılmalıdır.

Tablo 4. 21. Sigara Kullanım Ve Harcama Durumları

	Adet	Erkek	Kadın	Ortalama
Günde ortalama içilen sigara adedi	≥ 13	55,88	31,07	46,52
	< 13	44,12	68,93	53,48
Sigara paket fiyatı	≥ 10	70,00	76,70	72,53
	< 10	30,00	23,30	27,47

Sigara kullanan erkek öğrencilerin %55,88'inin günde ortalama 13 veya daha fazla adette sigara kullandığı görülürken, kadın öğrencilerin %68,93'ü günde ortalama 13'ten daha az adette sigara kullanmakta olduğu görülmüştür. Sigara kullanan öğrencilerin %72,53'ü sigara paketi başına harcadığı tutar 10 TL veya üzerindedir.

Ayrıca sigara kullanan öğrencilerin %30'u açıkta veya sarma tütün kullanmakta olup, sarma tütünün aylık sigara tüketimindeki payı ortalama 70 TL'dir.

Tablo 4. 22. Sigara Fiyatları Karşısındaki Tutumları

	İçilen sigara adedi (ort)	Sigara markasını değiştirme (%)
Mevcut durumda	13,00	-
Sigara fiyatında %10 artış durumunda	12,40	18,60
Sigara fiyatında %25 artış durumunda	12,00	33,70
Sigara fiyatında %50 artış durumunda	11,30	48,00

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerden, sigara kullanıyor musun sorusuna evet cevabı veren 273 öğrencinin sigara fiyatları karşısındaki tutumlarına yönelik dağılımı gösteren tablo 4.1.23 incelendiğinde, sigara fiyatlarında meydana gelecek %10'luk bir artış, sigara kullanma adedinde 0,6'lık bir azalışa neden olacaktır. Yine sigara kullanan öğrencilerden 18,6'sı sigara markasını değiştireceğini belirtmiştir. Sigara fiyatlarında meydana gelecek %25'lik bir artış ise, sigara kullanma adedinde 1'lik bir azalışa neden olacaktır. Yine sigara kullanan öğrencilerden %33,7'si sigara markasını değiştireceğini belirtmiştir. Son olarak sigara fiyatlarında meydana gelecek %50'lik bir artış ise, sigara kullanma adedinde 1,7'lik bir azalışa neden olacaktır. Yine sigara kullanan öğrencilerden %48,0'ı sigara markasını değiştireceğini belirtmiştir.

Tablo 4. 23. Sigara Kullanan Öğrencilerin Sigaraya Başlama Nedenlerine İlişkin Görüşleri

	Erkek	Kadın	Ortalama
Merak	2,7	2,6	2,7
Özenti	2,4	2,1	2,2
Arkadaş teşviki	3,1	3,0	3,0
Sigara içen aile büyüklerinin etkisi	2,2	2,0	2,1
Stres	4,1	4,1	4,1
Can sıkıntısı	3,8	3,6	3,7
Saygınlık kazandırıldığını düşünme	1,7	1,4	1,5
Kendini ispatlama	1,6	1,6	1,6
İlgi çekme	1,6	1,4	1,5

Sigara kullanan öğrencilerin sigaraya başlama nedenlerine ilişkin görüşlerin dağılımını gösteren tablo 4.1.21. incelendiğinde, erkek ve kadın öğrenciler için en yüksek katılım 4,1 ortalama değeri ile “stres” oluşturmaktadır. Yine en düşük katılım ise 1,5 ortalama ile “saygınlık kazandırıldığını düşünme” ve “ilgi çekme”

oluşturmaktadır. Buna göre öğrencilerin stres sebeplerinin doğru şekilde açıklanarak azaltılmasına yönelik çalışmalar sigara kullanımının azaltılmasında etkili olacak yolların başında gelmektedir.

Tablo 4.24. Sigara Kullanımı Bırakma Veya Azaltma Konusunda Görüşleri

	Erkek	Kadın	Ortalama
Sigara fiyatları artmaya devam ederse	2,6	2,8	2,7
Sağlık sorunları ile karşılaşırsa	4,3	4,3	4,3
Aile ve arkadaşların etkisi	3,1	3,3	3,2
Tasarruf için	3,3	3,3	3,3
Çevre baskısından	2,5	2,5	2,5
Sigara ile ilgili daha etkin bir kanunun uygulanması durumunda	2,3	2,4	2,4
Daha iyi yaşam koşullarına sahip olduğu zaman	3,3	2,8	3,1
Hiçbir sıkıntı olmadığı zaman	3,2	3,3	3,2

Öğrencilerin sigara kullanımı bırakma veya azaltma konusundaki görüşlerin aritmetik ortalamalarının yer aldığı tablo 4.1.25 incelendiğinde, sigara kullanan öğrenciler için en yüksek katılım 4,3 ortalama değeri ile “Sağlık sorunları ile karşılaşırsa” bırakabileceği görüşünde bulunmuştur. En düşük katılım ise 2,4 ortalama değeri “Sigara ile ilgili daha etkin bir kanunun uygulanması durumunda. “ ile ilgili görüşe aittir.

Tablo 4.25. Mevcut Sigara Kanununun Sigara Kullanımı Üzerindeki Etkisi

	Erkek	Kadın	Ortalama
Sigaranın zararlı olduğu fikrine katılıyorum.	4,4	4,3	4,4
Sigara içtiğimden dolayı sık sık pişmanlık duyarım.	3,2	3,0	3,1
Sigaraya harcanan paranın mutfak harcamalarından daha fazla olduğunu biliyorum.	3,7	3,8	3,8
Sigara yasağını destekliyorum.	3,5	3,1	3,4
Kapalı mekanlarda sigara içilmesinin yasaklanmasından bu yana bu tür kapalı mekanlara gitme sıklığım azaldı.	2,5	2,6	2,5
Geçen yıla göre kıyasladığımda, şimdi daha az içiyorum.	2,4	2,6	2,5
Sigara ile ilgili yayınlanan TV ve Radyo reklamları, sigara tüketimimi azaltmamda etkilidir.	2,1	2,2	2,2
Yasadan sonra sigara içilmesi yasak olan bir yerde sigara içmeye devam edebiliyorum.	3,1	2,8	3,0
Sigara içtiğim alanların daha fazla kısıtlanması sigara tüketimimi hiç etkilemez.	3,7	3,4	3,6
Bundan beş yıl sonra hala sigara içiyor olacağım.	3,1	3,0	3,0

Mevcut sigara kanununun sigara kullanımı üzerindeki etkisine yönelik dağılımı gösteren tablo 4.1.26 incelendiğinde, sigara kullanan öğrenciler için en yüksek katılım 4,4 ortalama değeri ile “Sigaranın zararlı olduğu fikrine katılıyorum.” görüşüne yöneliktir. Yine sigara kullanan öğrenciler için en düşük katılım ise 2,2 ortalama değeri ile “Sigara ile ilgili yayınlanan TV ve Radyo reklamları, sigara tüketimimi azaltmamda etkilidir.” görüşü olmuştur. Bu durumda dikkat edilmesi gereken diğer önemli bir nokta sigara kullanımına karşı reklamların öğrenciler üzerinde etkisiz olmasıdır. Devlet farklı medya yolları ile öğrencileri bilinçlendirecek adımlar atmalıdır.

4.2.3. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi

Kişinin nikotin bağımlılığı şiddetini değerlendirebilmek için en sık kullanılan ölçek, Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi’dir.

Ölçekten alınabilecek puan toplamı (Tablo 4.1.23); 0-10 arasında değişmekte olup, toplamın 0-2 puan olması çok az, 3-4 olması puan az, 5 olması puan orta, 6-7 puan

olması yüksek ve 8-10 puan olması çok yüksek derecede bağımlılık olarak nitelendirilmektedir (Heatherton, 1991: 1125).

Tablo 4.26. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi

Günün ilk sigarasını sabah uyandıktan ne kadar süre sonra içersiniz	İlk 5 dakika içinde (3 puan)	6-30 dakika içinde (2 puan)	31-60 dakika içinde (1 puan)	1 saatten sonra (0 puan)
Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içmemek zorlar	Evet (1 puan)	Hayır (0 puan)		
Günün hangi sigarasından vazgeçmek sizin için daha zordur?	10 ve daha az (0 puan)	11-20 adet (1 puan)	21-30 adet (2 puan)	31 ve daha fazla (3 puan)
Sabahları günün diğer zamanlarına göre daha fazla sigara içerim	Evet (1 puan)	Hayır (0 puan)		
Sabahları günün diğer zamanlarına göre daha fazla sigara içerim	Evet (1 puan)	Hayır (0 puan)		
Yatmamı gerektirecek kadar hasta olduğum zamanlarda da sigara içerim	Evet (1 puan)	Hayır (0 puan)		

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerden, sigara kullanıyor musun sorusuna evet cevabı veren 273 öğrenciye son olarak 6 soruluk Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi uygulanmıştır. Test cevaplarının dağılımını gösteren tablo 4.1.28’de, test sonuçlarının ise dağılımını gösteren tablo 4.1.29’da yer almaktadır.

Tablo 4.27. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi Sorulara Göre Sonuçlar (%)

		Erkek	Kadın	Ortalama
Günün ilk sigarasını sabah uyandıktan ne kadar süre sonra içersiniz	İlk 5 dakika içinde	20,59	10,68	16,85
	6-30 dakika içinde	28,23	25,24	27,11
	31-60 dakika içinde	22,35	18,45	20,88
	1 saatten sonra	28,83	45,63	35,16
Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içmemek zorlar		45,89	44,66	45,42
Günün hangi sigarasından vazgeçmek sizin için daha zordur?	Sabah ilk içilen	44,70	31,07	39,56
	Diğer zamanlarda içilen sigaralar	55,30	68,93	60,44
Günde içilen sigara adedi	10 ve daha az	38,23	63,11	47,62
	11-20 adet	43,53	29,12	38,09
	21-30 adet	14,71	7,77	12,09
	31 ve daha fazla	3,53	-	2,20
Sabahları günün diğer zamanlarına göre daha fazla sigara içerim		20,59	11,65	17,22
Yatmamı gerektirecek kadar hasta olduğum zamanlarda da sigara içerim		44,70	31,07	39,56

Tablo 4.1.28 incelendiğinde 1. soru için en yüksek katılım 35,16 ortalama değeri ile günün ilk sigarasının sabah uyandıktan 1 saat sonra içilmesi cevabına yöneliktir. 2. soruda “Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içmemek zorlar” sorusuna evet cevabı verenler için en yüksek katılım 45,42 ortalama değerine sahiptir. 3. soru için en yüksek katılım 60,44 ortalama değeri ile diğer zamanlarda içilen sigaralardan vazgeçmenin daha zor olduğu yönündedir. 4. soru için sigara kullanan erkek öğrenciler en yüksek katılım 43,53 ortalama değeri ile günde 11-20 adet sigara içtiklerini belirtirken, kadın öğrenciler bu soruya en yüksek katılım 63,11 ortalama değeri ile günde 10 veya daha az adette sigara içtiklerini belirtmişlerdir. 5. soruda “Sabahları günün diğer zamanlarına göre daha fazla sigara içerim” sorusuna evet cevabı veren erkek öğrenciler en yüksek katılım 20,59 ortalama değerine sahip iken, kadın öğrenciler bu soruya en yüksek katılım 11,65 ortalama değerine sahiptir. 6. soruda “Yatmamı gerektirecek kadar hasta olduğum zamanlarda da sigara içerim” sorusuna evet cevabı veren erkek öğrenciler en yüksek katılım 44,70 ortalama değerine sahip iken, kadın öğrenciler bu soruya en yüksek katılım 31.07 ortalama değerine sahiptir.

Tablo 4.28. Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi Sonucu (%)

	Erkek	Kadın	Ortalama
Çok az derecede bağımlılık	37,06	54,37	43,59
Az derecede bağımlılık	18,82	17,47	18,31
Orta derecede bağımlılık	17,65	13,59	16,12
Yüksek derecede bağımlılık	19,41	13,59	17,22
Çok yüksek derecede bağımlılık	7,06	0,98	4,76

Sigara kullanmakta olan 273 öğrenciye uygulanan Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi sonuçları tablo 4.1.29 incelendiğinde, hem erkek hem kadın öğrencilerde en yüksek katılım %43,59 ortalama değeri ile “Çok az derecede bağımlı” grubunda nitelendirilmektedir. Bu ortalama değer, etkili adımlarla sigara bıraktırma konusunda başarı sağlamada olumlu görülebilir. 170 erkek öğrenciden 12 (%7,06)’si ve 103 kadın öğrenciden 1 (0,98)’i çok yüksek derecede bağımlı nitelendirilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuklar ve gençler günümüzde tütün endüstrisinin hedef kitlesindedir. Ülkemiz de sahip olduğu genç nüfusu ile hedef konumundadır. Küresel Yetişkin Tütün Araştırma verilerine göre ülkemizde tütün kullanım oranı %27,1 ve 18 yaşından önce sigaraya başlama oranı %59; ortalama başlama yaşının 17 olduğu görülmüştür. Sigarayı bırakma oranı %27,2 ve 45 yaşından sonra bırakma oranlarında hızlı bir artış görülmektedir. Gençlerde bu oran %10'un altındadır. Bu veriler, sigaraya çoğunlukla üniversite ve öncesi dönemde başladığını belirtmektedir. Bu dönemlerde sigaraya başlamayı kolaylaştıran unsurlar ve nedenleri ile bırakma davranışlarını tanımak engelleri belirlemek de yol gösterici olacaktır.

Amacımız, öğrencilerin yeni tütün yasası ile ilgili bilgi seviyesi ölçmek, yasa hakkındaki görüşleri ve bu görüşlerini etkileyen faktörleri belirleyerek destek oranını araştırmak ve sigara kanununun etkilerinin ölçmektir. Bu amaçla Logit modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini, çok sayıda enstitü ve fakülteye sahip olması bakımından evreni temsil edebilme yeteneğine sahip olduğu düşünülen Isparta ilinde bulunan Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma; 6 fakülte ve 1 yüksekokul olarak toplam 30429 üniversite öğrencisi ile sınırlıdır. Örneklem yöntemi olarak tabakalı rastgele örneklem yöntemi kullanılmış ve 645 kişi olarak hesap edilmiş olup öğrencilere gönüllülük esası ile anket uygulanmıştır.

Araştırmanın örneklemine oluşturan 660 öğrencinin 354 (%53,64)'nün erkek ve 306 (%46,36)'sının kadın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaş ortalaması 21,8'dir. Araştırmanın örneklemine oluşturan 660 öğrencinin 273 (%41,36)'ü sigara kullanmakta iken 387(%58,64)'si sigara kullanmamaktadır. 354 erkek öğrencinin oransal olarak en yüksek 148 (%41,81)'i hiç sigara kullanmazken 120 (%33,90)'si aktif sigara kullanıcısıdır. 306 kadın öğrencilerden ise 181 (%59,15)'i hiç sigara kullanmazken 56 (%18,30)'sı ara sıra sigara kullandıklarını belirtmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, modelin doğru tahmin oranı %77,88 olarak hesaplanmıştır. Modele dahil edilen değişkenlerin tamamının beklenen işarete sahip olduğu ve öğrencinin devam ettiği program, konaklanılan yer ile gelir değişkenleri dışındaki değişkenlerin tamamının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, sigaraya başlamada en önemli etkenin stres ve sigarayı bırakma sebeplerinde ise sigaranın zararlarına daha fazla maruz kalmamak öne çıkmaktadır. 5727 Sayılı Kanun'dan sonra öğrencilerin %12'si sigara kullanımını azaltmıştır.

Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin sigara tüketim alışkanlıklarının belirleyicileri ile tütün mamulleri hakkındaki tutum ve davranışlarına yönelik elde edilen bulgular Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde daha önce yapılmış çalışmaların sonuçları ile benzerlik taşımaktadır.

Tütün ve tütün mamulleri kullanımı toplumların karşı karşıya olduğu ciddi bir halk sağlığı problemidir. Sigarasız bir toplum hedefinde öncelikle geçlerin korunmasına yönelik atılacak adımlar çok önemlidir. Sigara kullanımının tüm zararlı sonuçlarına, neden olduğu hastalıklara ve ölümlere rağmen gençler sigara içmeye başlamakta veya içmeye devam etmektedirler. Bir anlamda, nikotin şimdiki olumlu etkilerini gelecekteki olumsuz sonuçlarına tercih ettikleri görünmektedir.

Genç nüfus oranının yüksek olduğu ülkemizde de, sigara içme alışkanlığı en yüksek popülasyon olan ve genç olarak nitelendirilen bireylere yönelik olarak okul politikalarının geliştirilmesi, tütün ve tütün mamulleri kullanımındaki sosyal faktörler, gençlerin bilinçlendirilmesi ve bilgi seviyelerinin artırılması, ilk ve orta öğretimden başlayan tütün kullanımı ve zararları ile ilgili ciddi eğitim programlarının oluşturulması ve eğitimlere mümkün olduğu ölçüde ailelerin aktif olarak dahil edilmeleri önemlidir. Buna yönelik bu hedefleri sağlayacak yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Toplumun genç bir kesimini oluşturan üniversite gençliğinde sigara kullanımı ve zararları konusunda bilinç oluşturulmasında bilgi paylaşımı ve eğitimin rolü çok önemlidir. Öğrencilerin ilgilerini çekecek farklı yöntemlerle eğitim vermek amacıyla üniversite yönetimleri ve Sağlık Bakanlığı, işbirliği içinde programlar geliştirmelidir.

Çalışmamızda yeni tütün yasası hakkında bilgilendirilme görevinin çok yüksek oranda medyada olduğu görülmektedir. Günümüzde medyanın kontrolünü sağlamak oldukça zordur. Sağlık Bakanlığı'nın gençlere yönelik daha yaygın eğitim vermek adına medya aracılığıyla programlar oluşturması gerekmektedir.

Gençlerin sigaraya başlama nedenlerinde en çok tercih edilen stres unsurudur. Gençlerin bu uzun ve zorlu süreçte stresle başa çıkmaları için spor, sanatsal faaliyetler gibi ilgi alanlarına yönelik hobileri daha kolay yapabilecekleri alanların oluşturulması etkili olacaktır.

Yasanın yürürlüğe girmesi sonrasında öğrencilerin sigara kullanımlarını azaltma oranlarında artış yaşanmıştır. Sigara bırakma çabalarında öğrencilerin tıbbi destek arama düzeyleri düşüktür. Tütün ve tütün mamullerini bırakmak isteyen gençlere profesyonel destek ekipleri tarafından düzenli destek sağlanmalıdır.

Pasif sigara dumanının sağlığa zararlı olduğunu düşüncesine katılım oldukça yüksektir. Ancak bunun bilinmesinin yanında daha etkili önlemlerin alınması önemlidir. Özellikle çocukların ikinci el sigara ve üçüncü el sigara içiciliğinin önlenmesi için, ebeveynlere yönelik eğitici programların yapılması gerekmektedir.

Yasanın destek oranı araştırmamızda %76 bulunmuştur. Desteklemeyenlerin oranı sadece %24'tür. Sigara içenlerin yasayı destekleme oranı %56'dır. Bu durum sigaraya karşı bir tutum olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple sigara bırakma ile ilgili eğitimlerin daha etkin yapılması, sigara bırakma polikliniklerinin daha yaygınlaştırılması sigarayla mücadele de etkili olacaktır.

Bu araştırmada katılımcıların üniversite öğrencilerinden oluşması ulaşılan sonuçların genellenebilirliğini kısmen sınırlıyor olsa da, sigara kullanımı ile ilişkili olabilecek faktörlerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi nedeniyle, araştırmanın diğer bilimsel çalışmalar ve uygulamalar için faydalı bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açık, N., (2011), *Sivas'taki İlköğretim Ve Lise Öğretmenlerinin Sigara Kullanımı Ve 4207 Sayılı Yasa İle İlgili Gelişmeler Konusundaki Görüş, Tutum Ve Davranışları*, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, Sivas.
- Akbay, C.; Kafas, A., (2017), *Kahramanmaraş İl Merkezinde Tüketicilerin Sigara ve Maraş Otu Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Analizi*, KSÜ Doğa Bil. Derg., 20(3), ss. 276-282.
- Aksoy, F. vd., (2019), *Bir Tıp Fakültesi 3. Sınıf Öğrencilerinin Sigara İle İlgili Bilgi Ve Görüş Durumları*, SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi., 26(1), ss. 90-95.
- Akyol, B., (2014), *Sigara Tüketimini Etkileyen Faktörler: Sakarya İlinde Bir Alan Araştırması*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Sakarya.
- Akter, E., (2011), *Adana İl Merkezindeki Lise Öğrencilerinde Tütün Ve Tütün Mamullerinin Kullanımı*, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, Adana.
- Al-Naggar, R. A., et al., (2011), *Prevalence And Associated Factors of Smoking Among Malaysian University Students*, Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, Vol 12, ss. 619-624.
- Aryal, U. R.-Bhatta, D. N., (2015), *Perceived Benefits And Health Risks of Cigarette Smoking Among Young Adults: Insights From A Cross-Sectional Study*, Tobacco Induced Diseases, Vol 13(1), No 22, ss. 1-8.
- Avcı, O.; Demirci, Z., (2017), *Türkiye'de Günah Vergisi Olarak ÖTV III Sayılı Listenin İncelenmesi*, Maliye Araştırmaları-1. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Ay, H., (2014), *Kamu Maliyesi*, 2. Baskı, Ankara, Nobel Kitabevi.
- Aydın, N., vd., (2011), *Öğretmenlerin 4207 Sayılı Yasa Konusundaki Farkındalıkları*, TAF Preventive Medicine Bulletin, Cilt 10, Sayı 5, ss. 543-548.
- Babatunde, O. A., et al., (2012), *Cigarette Smoking Practices And Its Determinants Among University Students in Southwest, Nigeria*, Journal of Asian Scientific Research, Vol 2, No 2, ss. 62-69.
- Başol, E.; Can, S., (2015), *Tütün Tüketiminin Ekonomik Etkileri Ve Tütün Kontrol Politikaları Üzerine Bir İnceleme*. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı:7, ss. 1-7.

- Bedir, S.; Polat, D.; Dikmen, T. A., (2011), *Atatürk Üniversitesi Narman Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sigara Kullanımını Etkileyen Faktörler*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, ss. 237-248.
- Bennett, B. L.; Deiner, M.; Pokhrel, P., (2017), *College Anti-Smoking Policies And Student Smoking Behavior: A Review Of The Literature* Tobacco Induced Diseases Vol 15, No 11.
- Boyacı, H., vd., (2003), *Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi*, Solunum Hastalıkları, 14, ss. 169-175.
- Bilir, N., (2009), *Türkiye Tütün Kontrolünde Dünyanın Neresinde?*, Tur Toraks Der.; 10, ss. 31-34.
- BUYRUKOĞLU, S.; BOZDOĞAN, D.; KÖKTAŞ, M., (2016), *Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye Örneği* Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Temmuz, 9 (3), ss. 15-31.
- ÇAKMAKLI, C., vd., (2018), *Tütün Ürünlerine Uygulanan Dolaylı Vergilerin Enflasyona Etkileri*, Koç Üniversitesi-Tüsiad Ekonomik Araştırma Forumu, Ocak, ss.1-27.
- Çalışkan, D. vd., (2005), *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrenci Ve Çalışanlarının Sigara İçme Durumu Ve Etkili Faktörler*, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Cilt 58, Sayı 3, ss. 124-131.
- Çalışkan, S.; Metintaş, S., (2018), *Dünyada Tütün Kontrol Uygulamalarının Küresel Ölçekte Değerlendirilmesi*, Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi, 3 (1), ss. 32-41.
- Çalışkan Ş., (2015), *Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanımını Etkileyen Faktörler (Ekonometrik Bir Yaklaşım)*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, ss. 23-48.
- Çam, H.H., (2009), *Malatya Kent Merkezindeki Kahvehane, Lokanta Ve Pastane Sahiplerinin Yeni Tütün Yasası Hakkındaki Bilgi Ve Tutumları*, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Çelik, H. C.; Satıcı, Ö.; Çelik, M. Y., (2004), *Kronik Sigara İçme Alışkanlığı Olan Üniversite Öğrencilerinin Tutumlarına İlişkin Değişkenlerin Aşamalı Kümeleme Yöntemi Çözümlemesi*, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 4, ss. 217-222.
- Çobaner, A., A., (2018), *Bir Sağlık İletişimi Kampanyası Geliştirmek: Sağlık Bakanlığı'nın Tütün Karşıtı Kampanyası Üzerine Bir Analiz*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research Cilt: 11 Sayı: 60, ss. 809-823.

- Çolakoğlu, T., (2005), *Beden Eğitimi Ve Spor Eğitimi Veren Okullardaki Öğrencilerin Sigara Kullanma Alışkanlıklarının İncelenmesi*, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 4, ss. 151-158.
- Demirbağ, B. C.; Tavacı, S., (2012), *Sigara İçen Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri*, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, Cilt 1, No 3, ss. 179-188.
- Dikmen, N., (2005), *Türkiye’de Sigara Tüketimi VE Tüketimi Etkileyen Değişkenler Üzerine Bir Model Çalışması*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 19, Sayı 1, ss. 1-19.
- Doğanay, S. vd., (2012), *Türkiye’de Toplumda Sigara İçme Sıklığı Nasıl Değişiyor?*, Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, ss. 93-115.
- DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü), (2008), *Küresel Tütün Salgını Raporu Mpower Paketi*, ss. 7-68.
- Durmuş, A. B.; Pirinçci, E., (2009), *Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Durumu ve Öfke ile İlişkisi*, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, ss. 83-88.
- Ediz, A.-Türe, H., (2013), *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin 4207 Sayılı Tütün Mamüllerine İlişkin Yasaya Bakışı*, NWSA-Social Sciences, Cilt 8, Sayı 2, ss. 91-123.
- El-Sharkawy, G. F., (2011), *Cigarette Smoking Among University Students: Family-Related & Personal Risk Factors*, Journal of American Science, Vol 7, No 3, ss.260-268.
- Ergeneilek, E., (2005), *Sigara Kullanan Hemşirelerin Sigarayı Bırakmaya Yönelik Girişimleri Ve Sonuçları*, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Ergüder, T., (2008), *Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi*, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 731, Klasmat Matbaacılık. Ankara.
- Eylem Planı, (2018), *Tütün Kontrolü Strateji ve Eylem Planı 2018-2023*, ss. 1-158.
- Fawibe, A. E.; Shittu, A. O. (2011), *Prevalence and Characteristics of Cigarette Smokers Among Undergraduates of The University of Ilorin, Nigeria*, Nigerian Journal of Clinical Practice, Vol 14, No 2, ss. 201-205.
- Gaydan, A., vd., (2013), *Tütün Kontrolü ve Dünya Deneyimleri Sigarasız Açık Alanlara İlişkin İnceleme*; Güneş Tıp Kitapevleri, Ankara.

- Gelen, M. E. vd., (2011), *Üniversitemiz Öğrencileri İle Akademik Ve İdari Personel Arasında 5727 Sayılı Yeni Tütün Yasasına İlişkin Bilgi Düzeyi Değerlendirmesi*, Tüberküloz ve Toraks Dergisi, Cilt 59, Sayı 2, ss. 132-139.
- Global Adult Tobacco Survey. Turkey Report (2010). The Ministry of Health, Anıl Matbaacılık Ltd. Şti, Ankara.
- Gülay, E.; Özen, A., (2016), *İşsizlik ile Sigara Üzerinden Alınan Vergiler Arasındaki İlişki: Türkiye Analizi*, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim Ve Ekonomi, Cilt:23 Sayı:2, Manisa, ss. 374-387.
- Güler, N.; Karaca, N., S.; Demirel, Y., (2016), *Halk Otobüsü Şoförlerinin Sigara İçme ve Bağımlılık Durumları*, Sivas, ODU Tıp Dergisi, 3, ss. 17-13.
- Heatherton T. F., et al., (1991), *The Fagerström Test for Nicotine Dependence: A revision of the Fagerström Tolerance Questionnaire*, .British Journal of Addiction. 86, ss. 1119–1127.
- Hossain, S., et al., (2017), *Prevalence of Tobacco Smoking and Factors Associated with the Initiation of Smoking among University Students in Dhaka, Bangladesh*, Central Asian Journal of Global Health, Vol 6, No 1, ss. 244
- Jajja, N.; Ahmad, F.; Danish, S. H., (2013), *Comparing Attitudes of Medical and Engineering Students in Karachi Towards Smoking*, Pakistan Journal of Medicine and Dentistry, Vol 2, No 3, ss. 18-24.
- Kabir, K. et al., (2016), *Tobacco Use And Substance Abuse in Students of Karaj Universities*, International Journal of Preventive Medicine, Vol 7, ss. 105.
- Karlıkaya, C., vd., (2006), *Tütün Kontrolü*, Türk Toraks Dergisi, 7, ss. 51-64.
- Kaya, N., Y.; Bozkır, M., (2002), *Özel Tüketim Vergisi ve Gelişim Süreci*, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı. 166, Temmuz, ss. 1-88.
- Kılınç, O.; Günay, T., (2014) *Türkiye Tütün Kontrolünde Hangi Noktada: Engeller ve Çözüm Önerileri*. STED, 23 (özel sayı), ss. 4-7
- Kıran, B., (2002), *Ergenlerin Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Sigara içme Davranışı ve Okul başarılarının incelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KYTA (Küresel Yetişkin Tütün Araştırması), (2012), Sağlık Bakanlığı, Yayın No: 948, Anıl Matbaa Ltd Şti, Ankara.
- KYTA (Küresel Yetişkin Tütün Araştırması), (2008), Sağlık Bakanlığı Klasmat Matbaacılık, Ankara.

- Koç, E. M., vd., (2015), *Hastane Çalışanlarının Sigara İçme Düzeylerinin Belirlenmesi Ve Dumansız Hava Sahası Uygulamasının Değerlendirilmesi*, Journal of Clinical and Experimental Investigations, Cilt 6, Sayı 1, ss. 33-39.
- Korkmaz, M., vd., (2013), *Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencilerinin Tütün Mamulleri-Alkol Kullanım Durumları Ve Sigaraya Yaklaşımları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, ss. 34-42.
- Koyun, A.; Demirel, T., (2015). *Üniversitedeki Kız Öğrencilerinin Sigara İçme Davranışını Başlatma Ve Sürdürme Nedenleri: Bir Triangülasyon Çalışması*, International Journal of Human Sciences, 12(2), ss. 1637-1648.
- Kubaisy, W., et al., (2012), *Factors Associated with Smoking Behaviour among University Students in Syria*, Procedia - Social and Behavioral Sciences 38, ss. 59-65.
- Lin, Y-S., et al., (2010), *Influence of Knowledge and Attitudes on Smoking Habits Among Young Military Conscripts in Taiwan*, Chinese Medical Association, Vol 73, No 8, ss. 411-418.
- Lorenzi, P., (2004). Sin Taxes, Society. Vol 41 No3, ss. 59-65.
- Muhammed, A., et al., (2017), *Knowledge and Attitude towards Smoking among University Students in Lahore*. International Journal of Social Sciences and Management . Vol 4, No 1, ss. 44-54.
- Maziak, W., (2004), *Characteristics Of Cigarette Smoking And Quitting Among University Students In Syria*, Preventive Medicine 39, ss. 330– 336.
- Memiş, S.; Cesur Z., (2019), *Devletin Sosyal Amaçlı Sigara Kullanımını Azaltmaya Yönelik Pazarlamama (Demarketing) Uygulamalarının Tüketiciler Üzerindeki Etkisi*, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 54(1), ss. 108-121.
- Oğuztürk, B. S.; Gülcü, Y., (2012), *Türkiye’de Sigara Tüketimini Etkileyen Faktörlerin Analizi*, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, ss. 99-105.
- Orak, S.; Özen, T.; Orak, M. E., (2004), *Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara, Alkol Alışkanlıkları ve Sosyokültürel Özelliklerinin İncelenmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 3, ss. 1-7.
- Önder, K.; Demirel, O.; Hatırlı S. A. (2016), *The Demand for Cigarette and the Effects of Smoke-Free Air Laws in Turkey*, 2nd Annual International Conference On Social Sciences (Aıcss), İstanbul, ss. 514-526.
- Özcebe, H., (2008), *Gençler ve Sigara*, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 731, Klasmat Matbaacılık, Ankara.

Özerkmen, N., (2004), *Ergenlerde Sigara İçme Davranışını Etkileyen Faktörlerin Sosyolojik Analizi*, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, ss. 77-105.

Öztürk, Özer, A.; Ünalacak, M.; Ünlüoğlu, İ., (2013), *Sigara İle İlgili Yasal Düzenlemenin Sağlık Personelinin Sigara Kullanımına Etkileri*, Eurasian Journal of Family Medicine, Cilt 2, Sayı 3, ss. 127-132.

Salant, P., & Dillman, D. A. (1994). *How to conduct your own survey*. Newyork: John Wiley & Sons.

Sharif, L., et al., (2013), *Knowledge, Attitude And Practice of University Students Towards Smoking in Irbid, Jordan*, Journal of Public Health and Epidemiology, Vol 5, No 1, ss. 29-36.

Sigara Ve Sağlık Ulusal Komitesi (SSUK) 2009 Raporu

Sreeramareddy, C. T., et al., (2010), *Self-Reported Tobacco Smoking Practices Among Medical Students and Their Perceptions Towards Training About Tobacco Smoking in Medical Curricula: A Cross-Sectional, Questionnaire Survey in Malaysia, India, Pakistan, Nepal, and Bangladesh*. Substance Abuse Treatment, Prevention, And Policy, Vol 5, No 29, ss. 1-9.

Stramari, L. M. et al., (2009), *Prevalence Of And Variables Related To Smoking Among Medical Students at a University in The City Of Passo Fundo, Brazil*." Jornal Brasileiro de Pneumologia, Vol 35, No 5, ss. 442-448.

Taşpınar, Cengiz, D., (2011), *Sigara Tüketimi Üzerine Ekonometrik Bir Model*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, ss. 285-296.

Taheri, E., et al., (2015), *Cigarette Smoking Behavior And The Related Factors Among The Students of Mashhad University of Medical Sciences in Iran*, Iranian Red Crescent Medical Journal, Vol 17, No 1, ss. 1-6.

TAPDK (T.C. Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu), (2017), Faaliyet Raporu.

Temiz, D., (2010), *Sigara Tüketimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Uygulama: Türkiye Örneği*, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, ss. 45-53.

Tengilimoğlu, D.; Güzel, A.; Günaydın, E., (2013), *Sosyal Pazarlama Kapsamında Dumansız Hava Sahası: Örnek Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, ss. 1-26.

Tin, Arslan, Y. vd., (2016), *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinde Sigara Kullanımı ve İlişkili Faktörler*, Meandros Medical Journal 17, ss. 146-152.

- Tunçdemir, A., (2009), *Adıyaman Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara İçme Prevalansı Araştırması*” İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Turan, D.; Yurdakul, A., (2009), *Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği*, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt: 1 (2), ss. 1-13.
- Turan, P. A., (2011), *4207 Sayılı Yasanın Yürürlüğe Girmesinden Sonra Kişilerin Sigara İçme Davranışları Üzerinde Oluşturduğu Etkinin Saptanması*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, İzmir.
- Turhan, E., (2010), *Denizli Merkez İlçe Liselerinde 5727 Sayılı Yasanın Ve Eğitimin, Öğretmenlerde Sigara İçmeyi Bırakma Üzerine Etkileri*, Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, Denizli.
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, (2014), *Global Adult Tobacco Survey Turkey 2012*, Anıl Matbaa Ltd. Şti., Ankara, ss. 1-222.
- T.C. Resmi Gazete, (2004), *Dünya Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi*, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041225.htm> (Erişim Tarihi: 10.03.2019)
- Uğur, A.; Kömürcüler, E., (2015), *Türkiye’de Sigara’nın Vergilendirilmesinin Etkinliği*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Vol.20, No.4, ss. 327-346.
- Ünal, E., (2017), *Topluma Yönelik Sigara Karşıtı Müdahalelerin Etkililiği: Bir Meta Analiz Çalışması*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Eskişehir.
- Ünüvar E. M.; Dişçigil G., (2017), *Sigarayı Bırakma Girişimlerinde Başarıyı Etkileyen Faktörler - Hekim Adayları Örneği*, Jour Turk Fam Phy, 08 (3), ss. 57-65.
- Üzer, F., (2018), *Devlet Hastanesi Çalışanlarının Sigara Kullanma Alışkanlıklarına Bakış*, Türk Aile Hekimleri Dergisi; 22 (2), ss. 92-99.
- Yazıcı, H.; Şahin, M., (2005), *Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Tutumları İle Sigara İçme Statüleri Arasındaki İlişki*” Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, ss. 455-466.
- Yeşilay, (2018), *Sigara ve Tütün Bağımlılığı*, <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/sigara-ve-tutun-bagimlilik>, (Erişim Tarihi: 20.04.2019).
- Yıldırım, K. A.; Polat, G.; Soyer, M., (2012), *Marmara Üniversitesi Öğrencilerinde ve Öğretim Üyelerinde Sigara Alışkanlığı Ve Durağan Maliyet İlişkisi*, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, ss. 119-125.

- Yıldırım, Y., vd., (2011), *Amatör Futbolcuların Sigara Kullanım Alışkanlıklarının İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, Cilt 25, Sayı 1, ss. 17-24.
- Yılmaz, M. E., (2007), *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Öğrencilerinde Alkol, Sigara Kullanımı Ve İlişkili Olduğu Etmenler*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Lisansüstü Tezi, Van.
- Yılmazel, G.; Çetinkaya, F.; Naçar, M., (2014), *Fabrika İşçilerinin Sigara Kullanma Alışkanlıkları Ve Sigara Bırakma Konusundaki Düşünceleri*, Dicle Tıp Dergisi, Cilt 41, Sayı 4, ss. 717-723.
- Wechsler, H.; Lee, J. E.; Rigotti, N. A., (2001), *Cigarette Use by College Students in Smoke-Free Housing*, American Journal of Preventive Medicine, Vol 20, No 3, ss. 202–207.
- WHO (World Health Organization), (2012 a). *Global Report: Mortality Attributable To Tobacco*, ss. 1-391.
- WHO (World Health Organization), (2012 b). *Global Tobacco Control in Turkey*, ss. 1-71.
- WHO (World Health Organization), (2002), *Report on Europe Strategy on Tobacco Control*, ss. 1-35
- WHO (World Health Organization), (1988), *The Charter against Tobacco*, http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/115338/E93946.pdf, (Erişim Tarihi 20 Nisan 2019).

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Seçil Ökten
Doğum Yeri ve Yılı : Akşehir – 23.03.1992
Medeni Hali : Bekâr

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Ömer Halisdemir Üniversitesi (2011-2015)

Yabancı Dil ve Düzeyi :

1. İngilizce – Orta Düzey

İş Deneyimi :

1. Garanti Bankası – Ticari Müşteri Hizmetleri Temsilcisi (2017 – devam)

Bilimsel Çalışmalar :

1. Lisans Bitirme Tezi: Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye Uygulaması
.